يا ايها الذين آمنوا انفقوا من طيبات ما كسبتم ومما اخرجنا لكم من الارض

بنى الاسلام على خمسة زكات

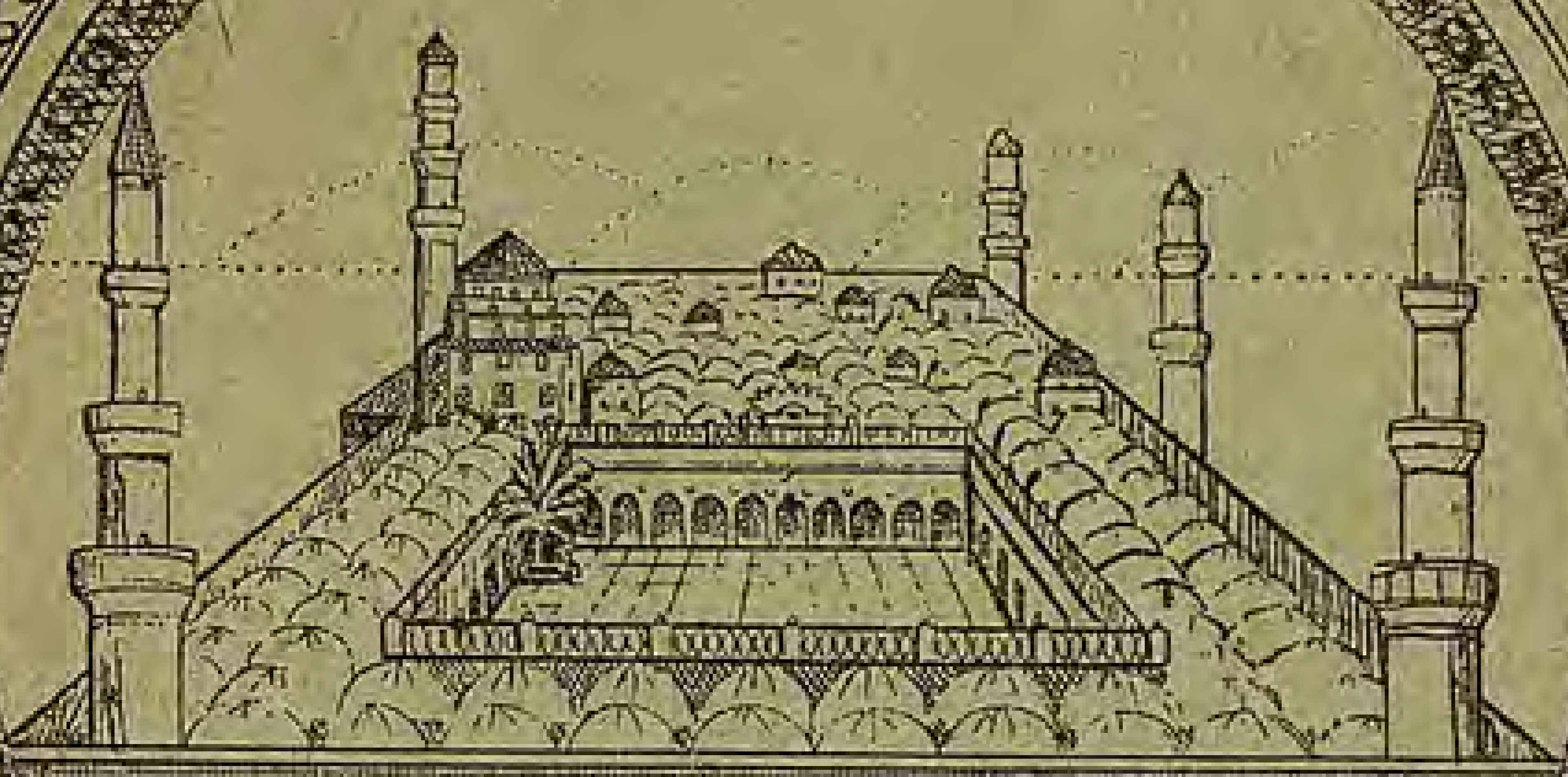

زكات

واعلموا انما غنمتم من شئ فان لله خمسه

اعتبار فائض ، زكات مسئله لرينى تفصيلاتيله بيان ايتوب ، عائله اساسلرينه عائد اجتماعى مسئله لرك مهملرينى حل ايتمك يولنده قرآن كريم آيت كريمه لرينى شارع حكيم حكملرينى آچيق بيان ايدر رساله در .

هم اعتنا ، هم اجتهاد قليله يازوب خلقك هم اهل علمك انصاف نظرلرينه كتابمى تقديم ايتدم . خلق شو كتابدن ، بن اهل علمك تنبيهلرندن استفاده ايدرم تا قيامت دائم اولاجق اجتهاد مجلسلرنده .

دينى اجتماعى علمى مسئله لرا هر برى انشاء الله حل قيلنه طورر . موسى جار الله

«واعلموا ان ما غنمتم من شیء فان لله خمسه.»

«مثل الذين ينفقون اموالهم فى سبيل الله كمثل حبة انبتت سبع سنابل فى كل سنبلة مئة حبة.
والله يضاعف لمن يشاء. والله واسع عليم.»

5151
A 3740

زكات

موسی جارالله اثری.

زكات، قرض، ربا مسئله‌لرینی تفصیلاتیله بیان ایدوب، خاتونلرڭ حقوقلرینه دائر امامت كبی تعدد زوجات كبی متعه كبی مسئله‌لری ده حل ایتمك یولنده قران كریم آیت كریمه‌لرینی، شارع حكیم حكملرینی علی‌الاجمال بیان ایتمش رساله‌در.

هم اعتنا، هم اجتهاد قلمیله یازوب، خلقڭ هم اهل علمڭ انصاف نظرلرینه كتابمی تقدیم ایتدم. خلق شو كتابدن، بن اهل علمڭ تنبیهلرندن استفاده ایدرم. تا قیامت دائم اولاچق اجتهاد مجلسلرنده دینی، اجتماعی، علمی مسئله‌لرڭ هر بری انشاءالله حل قیلنه طورور.

«والذين جاهدوا فينا لنهدينهم سبلنا»

پتروغراد،
محمد علیم مقصودف مطبعه‌سی ۱۹۱٦ سنه.

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

بسم الله الرحمن الرحیم

سوز بسمله‌سی.

اڭ مهم اڭ مشکل دینی مسئله‌لرده مقدس شریعتنڭ قطعی هم آچیق جوابلرینی بیان ایتمك آرزوسیله، شو رساله‌می نشر ایتدم. وقتم غایت طار ایدی؛ قلبم، دماغم، تفکردن زیاده غموم ایله مشغول ایدی. حاضرلگم‌ده کامل توگل ایدی. اول حاضرلنمش معلوماتم‌ده کتبخانه‌م خرابه‌لرنده ضائع ایدی.

شو عذرلرمی محترم اوقوچیلرنڭ بویوك التفاتلرینه تقدیم ایتدم. بیانم‌ده قصورلرم بولنور ایسه، مسامحه هم محاکمه میزانلرنده قصورلرم سببلریله وزن قیلنور دیدم.

مسئله‌لرنڭ آغرلغی بویوکلگی، وقتم طارلغی، قلبم دماغم مشغوللگی لسانمی قلممی سوزدن منع ایدرلر ایسه‌ده، علم مسئله‌لرینه رغبتم، دین مسئله‌لرینه احترامم علم مجلسلرینه بنی دعوت ایتدی، بیان منبرلرینه سوق ایتدی. حاضرلك قوتیله توگل، بلکه رغبت روحیله، اجابت ایتدم، انقیاد ایتدم. مطبوعات مجلسلرنده، علم اهللری حضورنده، بیان منبرلرنده شارع حکیمنڭ قران کریمنڭ جوابلرینی اوقودم.

گرچه عاجز آمد این عقل از بیان
عاجزانه جنبشی باید دران.

شو رساله‌ده بیان قیلنه‌چق دینی مسئله‌لر – «شورا» صحیفه‌لرنده خلق مطالعه‌سنه عرض قیلنمش مهم مسئله‌لردر.

«یر، تجارت، صناعت نالوغلرینی زکاتدن حساب ایتمك ممکنمی؟ اگرده ممکن توگل ایسه، سوداگرلر ایگونچیلر حقنده زکات عشر کبی

فرضلر ظلم اولمازمی؟» سواللری ۱۹۱۵ سنه نویابر ۱۵ ده چیقمش ۲۲ نچی عدد شوراده، ۷۰۲ صحیفه‌سنده، عرض قیلنمش ایدی.

مسئله ـ مطبوعات صحیفه‌لرنده یاڭی ایسه‌ده، خلق فکرنده سوداگرلر آغزنده اسکی اولسه کرك.

«یاڭی هم اهمیتلی مسئله» حقنده ذاکر افندی آیوخان جنابلرینڭ اجتهادیله حاضرلنمش جوابڭ «شورا» صحیفه‌لرنده نشر قیلنه‌چغی‌ده اداره طرفندن وعد قیلنمش ایدی. باشلاندی، سویله‌نور، نهایت مسئله حل قیلنور، دیدم ده؛ جوابڭ ظهورینه منتظر قالدم.

لکن سنه باشنده «شورا» علی‌العاده بندن کیسلدی. جواب درج قیلنمش اولگی عددینی اوقومق، بوڭا کوره، بڭا ممکن اولمامش ایدی.

مرحوم حسن افندی حضرتلرینڭ جنازه‌سنده، محترم عائله‌سنڭ تعزیه‌سنه وارمش ایدم. آقچورینلر خانه‌سنده محترم عبدالله حضرت سلیمان جنابلریله بر نیچه دفعه صحبت ایتدك. اولگی عدد «شورا»ده محترم ذاکر افندی آیوخان جنابلرینڭ جوابلرینی، یاش حضرتڭ دلالتیله، اوقودم.

یاش قلمله یازلمش بیگوك اوزون مقاله‌یی بلکه اولگی دفعه‌ده ده اوقوب چیقار ایدم، لکن ۱٤ نچی صحیفه‌ده «لو كان المطعم بن عدی حیاً وکلمنی فی هولاء النتنی لترکتهم له» حدیثنده «النتنی» سوزینی «الثنی» ایتوب ضبطی بنی طوقتاتدی. تعجب ایتدم، غایت غریب سوز بنم ایچون یاڭی بر کشف اولاچق ایدی. شو کونه قدر او سوزدن غفلتم‌ده بڭا البته تأثیر ایده‌چك ایدی.

غایت مشهور حدیثڭ سوزلرنده ایکی روایت ثابت ایسه، برندن بنم غفلتم بنم قلبمه شدتلی بر ضربه ایندره‌چك ایدی. حیرتله قالقدم؛ مرحوم محترم حسن افندینڭ کتبخانه‌سنه عجله ایتدم؛ حدیث کتابلرینه‌ده، قران کریم تفسیرلرینه‌ده «لسان العرب» جلدلرینه‌ده مراجعت ایتدم؛ لکن «الثنی» سوزینی هیچ برنده بولامادم. آلای‌ده قناعت ایتمه‌دم، قلبم قرارینی بولامادی. اوز کتبخانه‌مه عجله ایتدم.

کتبخانه‌م حدیث، تفسیر، لغت جهتیله غایت بایدر. اوز «هفتیك»لرمه مراجعت زحمتلری‌ده آساندر. قایتدم، کتابلرمه مراجعت ایتدم.

«النتنى» سوزنده یالگز ایکی روایت واردر؛ روایتلك اختلافیده ماده جهتیله توگل؛ بلکه یالگز هیئت جهتیله در.

بری: ایکی نونك فتحه‌سی، اورتاده تانك سکونیله در.

سوزك معناسی آفت مصیبت اولور ایسه، اویله کلمه‌لرك جمعلری عمومیتله «فعلی» وزننده اولور: مریضك جمعی مرضی؛ «میت»ك ـ موتی؛ جاهلك ـ جهلا؛ احمقك ـ حمقی؛ «منتن ـ نتن» سوزلرینك جمعلری نتنی اولور.

«فعلی» جمعلرنده مفردلرك وزنلری معتبر توگل، بلکه معنیده آفت بولنمق معتبردر. «مصروع» سوزینكده جمعی «صرعی» اولور، مقتولكده جمعی قتلی اولور.

دیگری: «النتنین» روایتیدر: اولگی ایکی نون اورتاسنده تاء، صوك ایکی نون اورتاسنده جمع یاسی.

حافظ الامه امام احمد حضرتلرینك مسندینك ٤نچی جلدنده، ٨٠نچی صحیفه‌ده، جبیر بن المطعم حضرتلرینك ٣نچی حدیثی اولمق اوزره «عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لوکان المطعم بن عدی حیاً فکلمنی فی هولاء النتنین اطلقتهم له» عباره‌سیله روایت قیلنمشدر.

«انما المشرکون نجس» آیت کریمه‌سنك حکمیله اولسه کرك، شارع حکیم رسول کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری بدر اسیرلری حقنده «هولاء النتنی» دیمشدر.

احتمال یرلرینك همه‌سنه مراجعتلرم برکه‌سنده حدیثك سوزلرینه قلبم قرار ایتدی، غفلت قایغولری کوکلمدن طارالدی، ممنون اولدم.

محترم ذاکر افندی آیوخانك ضبطی البته خطادر دیدم: بر نیچه جهتدن:

١) روایتلرك هیچ برنده «الثنی» سوزی یوقدر. یالگز شو مشهور حدیثده توگل، بلکه هیچ بر حدیثده یوقدر. (ث ن ی) ماده‌سندن بایتاق کلمه‌لر قران کریمده هم‌ده حدیثلرده وار ایسه‌ده، «الثنی» سوزی یوقدر.

٢) الثنی سوزی مفرددر. قاموسك بیاننه کوره، جمعی ثنیه‌در. بوگا کوره، «هولاء الثنی» ترکیبی لغت جهتیله‌ده خطادر. شارع حکیمك لسانیده راویلرك لسانیده او قدر فاحش خطالردن البته معصوم اولسه کرك.

٣) الثنی سوزی، قاموسكڭ بیاننه كوره، «الذی بعد السید، ومن لارأی له ولا عقل، والفاسد من الرأی» معنالرنده در. دیمك، الثنی سوزیناڭ اوچ معناسی واردر: اصلی یوق اساسی یوق بوزوق فكر معناسنده اولور؛ عقلی رأیی یوق آدم معناسنده اولور؛ درجه‌سی سیدلر درجه‌سندن دون، یعنی مهم مسئله‌لرده سوزی معتبر توگل آدم معناسنده اولور.

بوڭا كوره، معنی جهتیله ده الثنی سوزی حدیث ده درست اولاماز. چونكه بدر اسیرلری قریشڭ الڭ بویوك طبقه‌سندن ایدی.

بدر قصه‌سنده محمد بن جریر الطبری حضرتلری دیمش: «لم یتخلف من اشراف قریش احد، الا ان ابا لهب قد تخلف».

مشهور مشاوره ساعتلرنده بدر اسیرلری حقنده حضرت عمر «فان هولاء ائمة الكفر وصنادیدها» دیمش ایدی.

٤) رسول كریم نبی امین علیه الصلاة والسلام حضرتلری اوزرنده مطعم بن عدی جنابلریناڭ ایكی نعمتی وار ایدی.

بری: بغیض بن عامر بن هاشم قلمیله یازلمش مشهور معاهده كاغدینی نقض ایدوب، هم رسول علیه الصلاة والسلام حضرتلرینی هم بوتون مسلمانلری هم مسلمانلرڭ طرفدارلرینی محبوسلكدن خلاص ایتمك یولنده سعی ایتمش ایكی آدمڭ الڭ بویوگی مطعم بن عدی حضرتلری ایدی.

دیگری: الڭ زحمتلی مشقتلی كونلرنده رسول كریم حضرتلرینی مطعم بن عدی حمایه ایتدی؛ بر وقت قریشڭ ادبسزلكلری اذالری حدوددن آشدی، رسول كریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری مكه‌یی براقمق فكرینه كیلوب، بویوك قبیله‌لرڭ هر برینه مراجعت ایتدی؛ قریشدن قورقوب، هیچ بری قبول ایتمك كرامتنه نائل اولمادی؛ غایت آغر مشقتلر ایچنده طائفدن قایتور ایكن، رسول كریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری مطعم بن عدی حمایه‌سنده جوارنده مكهٔ مكرمه شهرینه اوزیناڭ سعادتخانه‌سنه داخل اولابیلدی.

مطعم بن عدی حضرتلریناڭ شو ایكی نعمتنه تشكر هم مقابله یولیله، بدر اسیرلری حقنده «لو كان المطعم بن عدی حیاً وكلمنی فی هولاء النتنی لتركتهم له» دیدی شارع حكیم علیه الصلاة والسلام حضرتلری.

غلبه دقیقه‌سنه، هم‌ده سبقت ایتمش احسانلره مقابله مقامنه «هولاء الثنیه» سوزی البته هیچ بر جهتله مناسب اولماز ایدی. چونکه دونلره غلبه ایتمك بویوك غلبه اولماز؛ اهمیتلری اعتبارلری یوق آدملری آزاد ایتمك همتی‌ده، عربلرك او كونگی عادتلرینه كبرلرینه كوره، او قدر بویوك نعمت حساب قیلنماز ایدی.

بوڭا كوره، «فی هولاء الثنی» سوزی هیچ بر جهتله طوغری توگلدر. روایت جهتیله‌ده، لغت جهتیله‌ده، تاریخ جهتیله‌ده، مقام جهتیله‌ده خطادر.

شو حدیث ـ حدیث كتابلرینڭ هر برنده واردر، غایت مشهوردر، «النتنی» سوزی ده حاشیه‌لرده شرحلرده حتی لغت كتابلرنده ده تمام مضبوطدر. «الثنی» سوزی هیچ بر یرده یوقدر. خطالق وجهلرینی صایمق زحمتلرینه‌ده هیچ بر حاجت یوقدر. لكن محترم ذاكر افندی آیوخانڭ قلم‌ده جسارتنه كوره، هم‌ده حدیث سوزلرینڭ مخصوص حرمتلرینه كوره، خطالق وجهلرینی تفصیل ایتدم.

تأدبڭ‌ده حدودی واردر. عادی سوزلری قراءت یا حكایت ایدر ایكن، انسان خطا ایدر ایسه، یاخود لحن ایدر ایسه، تنبیه ایتمك درستلەمك اهل ادب نظرنده خلاف ادب حركتلردن حساب قیلنور. ادب هم كرم مجلسلرنده لغت خطاسی هر وقت عفو قیلنور. لكن قران كریمڭ آیت كریمه‌لری، شارع حكیمڭ حدیثلری مستثنادر، یاخود مستثنی اولمق لازمدر.

ادب مجلسلرینڭ ادبلرینی بیان یولنده ادیبلرڭ بری دیمش:

ومصلح الشكل لدی الحكایه غیر حدیث المصطفی والآیه
من غیر اذن منه او قرینه قد فاته الادب والسكینه.

متن حدیث‌ده «الثنی» سوزینڭ خطالق وجهلرینی بوڭا كوره جسارتله یازدم.

حدیث عباره‌سنده كوڭلم قرار ایتدكدن صوڭ، زكات مسئله‌سی حقنده یازلمش اوزون مقاله‌یی تكرار مطالعه ایده‌چك اولدم، لكن اولگی عدد «شورا» بن‌ده یوق ایدی. صوراشدم، آرادم، نهایت ایول ۷ ده اولگی عدد «شورا» طابولدی.

۲۲ نچی عدد «شورا» ده‌گی سواللری، اولگی عدد ده‌گی جوابلری البته دقتله مطالعه ایتدم. اشتباه یولیله عرض قیلنمش سواللر، دیه‌لم، اهمیتلی ایسه‌ده، جواب یولیله یازلمش جسارتلی سوزلر قناعت ویره‌بیلورلك توگل ایدی.

سواللری جوابلریله مقایسه ایتدم؛ خاطرمه اناجیلده منقول مشهور سوال جواب قصه‌سی خطور ایتدی.

متی انجیلنده، ۲۲ نچی اصحاحده، (۱۵-۲۲) آیتلرنده قصه شویله نقل قیلنمشدر:

۱۵ ـ حینئذ ذهب الفریسیون، وتشاوروا علیه، لکی یصطادوه بکلمة.

۱٦ ـ فارسلوا الیه تلامیذهم والهیرودسیین قائلین: یا معلم، قد علمنا انك محق، وتعلم طریق الله بالحق، ولا تبالی باحد، ولا تنظر الی وجوه الناس.

۱۷ ـ فقل لنا ما ذا تظن، هل یجوز لنا ان نعطی الجزیة لقیصر ام لا؟

۱۸ ـ فعلم عیسی شرهم، فقال لماذا تجربوننی یا مراؤون؟

۱۹ ـ ارونی نقد الجزیة! فأتوه بدینار.

۲۰ ـ فقال لهم عیسی لمن هذه الصورة والکتابة؟

۲۱ ـ قالوا لقیصر. حینئذ قال لهم: اوفوا ما لقیصر لقیصر، وما لله لله!

۲۲ ـ فلما سمعوا تعجبوا، وترکوه وانصرفوا.

اناجیلك روایتنه کوره، عیسی علیه الصلاة والسلام حضرتلرینی مکر طوزاقلرینه توشورمك قصدیله، دشمنلری فریسیلر اوزلرینك تلمیذلرینی همده هیرودیانلری عیسی حضورینه کوندورمشلر. فریسیلر روما قیصرلرینه اطاعت ایتمه‌مك طرفدارلری اولوب، هیرودیانلر ـ روما قیصرلرینه اطاعت طرفدارلری ایدیلر. شو زمان لسانیله تعبیر ایدر ایسه‌ك، فریسیلر صول پارتیه اعضالری اولوب، هیرودیانلر اوڭ پارتیه آدملری ایدی.

سیاسی ایکی پارتیه آدملری عیسی حضورینه کلوب دیدیلر:

یا معلم، سویله بزه روما قیصرلرینه جزیه ویرمك، نالوغلرینی تولەمك بزه جائز اولورمی؟

تورات ده، تثنیة‌الاشتراع سفرینڭ ١٧ نچی سوره‌سنده، ١٥ نچی ایت‌ده موسی علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ شریعتنه کوره، یات یرلك پادشاهلره اطاعت ایتمك یهودلره حرام ایدی.

فریسیلرڭ سواللرینه عیسی علیه السلامڭ جوابی تورات حکمنه موافق اولاچق ایسه، روما قیصرلرینه جزیه ویرمك جائز دگلدر دیمك لازم اولاچق ایدی. عیسی علیه السلام بویله دیه‌چك ایسه، قیصر مأمورلری عیسی علیه السلامنی قتل ایتدره‌چکلر، حبس ایده‌چکلر، تعذیب ایده‌چکلر ایدی. یعنی عیسی علیه السلام صوراوچیلرڭ مکر طوزاقلرینه توشه‌چك، مکارلرڭ مقصدلری ده حاصل اولاچق ایدی.

لکن رسول حکیم عیسی علیه السلام مکارلرڭ مکرلرینی آڭلادی. هم حق، هم الزامی جواب ویرمك یولیله «قیصرلره تیوش حقلری قیصره، اللهڭ حقلرینی اللهڭ اوزینه ویرگز!» دیدی.

حاجی احمد افندی امیرڭ سواللری، ذاکر افندی آیوخانڭ جوابلری بر نیچه جهتدن اناجیلڭ سوال جواب قصه‌سنه مشابهدر.

درست، حاجی احمد افندی امیرڭ سواللری مکر یولیله توگل ایدی. لکن ایکی حق، بری حکومت نالوغی، بری شارعڭ زکاتی، تعارض ایتدکدن صوڭ، ظلم اولمق، جبر اولمق نیچون یالگز شارعڭ زکاتنه توجیه قیلندی؟

حکومتدن خوفڭ تأثیری بولنمش ایسه، شارع حضورنده تأدب وظیفه‌سیله لااقل، «ایکی حقدن بری ظلم اولمازمی؟» دیمك ادب اقتضاسی دگلمی ایدی؟

سوال مقامنده، دیه‌لم، هر تعبیر جائزدر. لکن هر جوابڭ اوزینه کوره رعایه‌سی لازم ادبلری واردر. محترم ذاکر افندی آیوخانڭ جوابلرنده رعایه‌سی لازم اسلوبلری بن کورمه‌دم.

عیسی علیه الصلاة والسلام شریعتنده فرض یا واجب صدقه یوق ایدی. نصرانیت‌ده صدقه‌لرڭ همه‌سی نافله‌در، تطوعدر. نصرانیتڭ تطوع حکملرینڭ‌ده قدسیتی حضورنده عیسی علیه السلام حضرتلری تأدب ایتوب، قیصرلرڭ نالوغلری یاننده نافله صدقه‌لری‌ده اسقاط ایتمه‌دی. ذاکر افندی

آیوخان جنابلری ایسه، زەمستوالرڭ نالوغلری یاننده اسلامیتڭ اڭ بویوك رکنلرینی اڭ قطعی فرضلرینیده اسقاط ایتمك جسارتنه اقدام ایدەبیلدی.

اڭ بویوك بر رسولڭ جوابیله، بزم کبی عادی بر معلمڭ جوابی آراسنده شو قدر فاحش تفاوتڭ سببی نەدر؟

بر طرفده نبیلکدن، بر طرفده عادیلکدن باشقه مناسب بر سبب یوقدر. اڭ موجز جواب شودر.

صوڭره، جواب منبرنده ذاکر افندی آیوخانڭ لسانی علم منبرلرینه او قدر مناسب توگلدر. خصوصاً ١١نچی صحیفەده، اولگی باغانەده، اولگی آلتی یول ـ علم منبری اوزرنده، فقیهلرڭ یوزلرینه خطاب یولیله سویلەنەچك سوز توگلدر.

فقیهلرڭ مذهبلرینه ذاکر افندینڭ اعتراضلرینڭ بعضلری بلکه اکثری مساهله قلمیله یازلمش، صای ملاحظه لسانیله سویلنمش اولسه کرك.

مثلاً: اوطون کبی مباحلری آیت کریمەلرڭ عمومندن فقیهلرڭ استثنالرینه ١٠نچی صحیفەده ایکنچی باغانه اخیرنده ذاکر افندینڭ اعتراضی او قدر قوتلی اولماسه کرك.

چونکه اوطون کبی قامش کبی نباتات کبی مباحلرڭ همەسی انسانلرڭ همەسی آراسنده مشترکدر. مباحلرده زکات کبی عشر کبی شیلر متصور دگلدر. بوڭا کوره، حکم زکاتدن مستثنادر، بلکه مستثنی اولمق لازمدر، یاخود آیت کریمه عمومنه مباحات داخل دگلدر.

اگرده آغاچلق مباح اولماسه، بلکه بر آدم اوزینڭ خصوصی ملك یرنده اوطونلق ایچون آغاچ اوسدرر ایسه، او وقت اوطوندن عشر واجبلگی فقه کتابلرنده آچیق تصریح قیلنمشدر.

قدرت الاهیه ایله، یاخود دیەلم، طبیعت تدبیریله حبوب کبی ثمار کبی شیلر خلق قیلنمش ایکن، البته انسانلره حیوانلره غدا اولمق ایچون خلق قیلنمشدر. لکن یر یوزنده اورمانلر، باغچەلر، جنتلر آغاچلقلر خلق قیلنمش ایکن، کیسمك یاقمق ایچون توگل، بلکه انسانلرڭ حیوانلرڭ حیاتلرینه لازم اولاچق مادەلری حاضرلەمك تحلیل ایتمك ایچون خلق قیلنمشدر.

بوڭا كوره، «آغاچلردن زكات ويرگز!» تعبيرى شارع حكيمڭ لسان ادبنده وارد اولاماز. چونكه تشريع لسانى الوهيتڭ اڭ بويوك مقصدلرينه مخالف اولاماز. اوطونلق ايچون صرف قيلنه‌چق آغاچلر بركتلى عدالتلى هيئت اجتماعيه‌ده مباح اولور، يعنى همه انسانلر آراسنده مشترك بركت اولور. مباح‌ده زكات، عشر كبى حصه‌لر متصور توگلدر.

لكن بر انسان اوزينڭ خصوصى ملك يرينى آغاچلق قيلوب، آغاچلرينى اوطونلق ايچون كيسه‌ر ايسه، قران كريمڭ آيت قطعيه‌سنڭ آچيق حكمنه كوره، اوطوندن عشر واجب اولور. حنفيلرڭ بدائع كبى هدايه كبى اڭ معتبر كتابلرنده شو مسئله تصريح قيلنمشدر. اوطون مسئله‌سى حقنده فقيهلرڭ سوزلرى غايت اساسليدر. بوڭا كوره، ١١ نچى صحيفه‌ده اولگى آلتى يول جواب منبرينه علم قلمنه مناسب اولماسه كرك.

بيگوك اوزون مقاله زحمتسزگنه عجله قلميله يازلمش اولسه كرك. قران كريمڭ آيت كريمه‌لرى حقنده ده، شارع حكيمڭ حديثلرى سنتلرى حقنده ده، فقه كتابلرنده آچيق بيان قيلنمش مسئله‌لر حقنده ده محترم ذاكر افندى آيوخان جنابلرينڭ سوزلرى قناعت ويره‌بيلمك شرفندن محرومدر.

اسلاميتڭ زكات كبى، عشر كبى، خمس كبى غايت حكمتلى مؤسسه‌لرينه نالوغ كبى يات اسملرى طاقمق جسارتى، حريت دعوالرينه كوره، ديه‌لم، جائزدر. لكن زكات ايله نالوغلرى آيورمامق قصورى جواب قلملرينه، خصوصاً ذاكر افندى آيوخان كبى فقه مذهبلرينڭ همه‌سيله اشتغال ايتوچى ياش مجتهدلره همتلى معلملره مناسب توگلدر.

نالوغ هيچ بر صورتله اسلامڭ زكاتنه معارض اولاماز.

ير نالوغى ـ يرڭ مؤونه‌سيدر، يردن استفاده ايتمك حقنه مقابل تعيين قيلنمش مشروع هم معقول بر وظيفه‌در.

تجارت نالوغى ـ حقوقڭ مؤونه‌سيدر، مملكت ايچنده حقوق عامه‌دن استفاده ايتمك مقابلنه تعيين قيلنمش مشروع بر وظيفه‌در.

حقوقلرڭ برى، فائده‌لرڭ برى مقابلنه دفع قيلنه‌چق مال ـ هيچ بر صورتله زكات اولماز. زكات‌ده خالص اولمق، يعنى حق ياخود فائده مقابلنده اولمامق لازمدر.

صوگره زکات ده، عشرده اسلامیت شرطدر، زکات ده عشرده عبادت معناسی اصلدر. دولتلرنڭ هر برنده، اسلام دولتی اولسه ده اولماسه ده، خلقاڭ همه‌سنه برابر اولمق اوزره، نالوغلر تعیین قیلنور. نالوغ، بزم فقیهلرنڭ لسانیله تعبیر ایدر ایسه‌ك، ضریبه یاخود نائبه تسمیه قیلنور.

ضریبه سوزی نالوغ سوزینڭ حرفیاً ترجمه‌سیدر.

اولگی عصرلرنڭ هر برنده ضریبه‌لر وار ایدی. هیچ بری هیچ بر وقت فرض واجب زکاتلره تطوع صدقه‌لره معارض اولمادی، خلاف قیلنمادی.

محترم ذاکر افندی آیوخان جنابلری تکلفاتی بر طرفه براقوب مذهب امام‌لریله اوزینڭ شریکلری کبی صحبت ایدر. الفت حاصل اولدقدن صوڭ، دیه‌لم، کلفت ساقطدر. لکن احترام باقی اولمق لازم اولسه کرك؛ اهل اجتهاد سوزلرینڭ قیمت علمیه‌لرینی انکار ایتمك لازم اولماسه کرك؛ مذهب امام‌لرینڭ حضورنده تز چوکمك ادبلرندن باش طارتمق طغیانی‌ده فائده‌سز بر حرکت اولسه کرك.

درست، تقلید ایتمك، یعنی مذهب امام‌لرینڭ سوزلریله اللرمزی آیاقلرمزی عقللرمزی اختیارمزی باغلامق جائز توگلدر، بلکه حرامدر.

لکن مذهب امام‌لرینڭ غایت بویوك عقللرندن غایت کیڭ معلوماتلرندن عمرلرمزنڭ نهایه‌لرینه قدر استفاده ایتمك لازمدر، بویوك شرفدر.

تقلید مسکنتیله، تقلید اسارتیله ـ استفاده همتلری آراسنده تفاوت غایت بویوك اولسه کرك.

اوزون مقاله سوزلرینه انتقاد یولیله‌عرض قیلنه‌چق ملاحظه‌لرم بوراده تمام اولدی.

غایت بویوك، همده روسیه مسلمانلرینڭ ملی دینی حاجتلرینی تأمین جهتیله فوق‌الغایه مهم موضوعده اوز رأیمی، اگرده موفق اولور ایسه‌م، قران کریمڭ شارع حکیمڭ قطعی قرارینی صوڭ سوزینی بیان ایتمك آرزوسیله، زکات مسئله‌سی حقنده «شورا» صحیفه‌لرنده بر نیچه مقاله نشر ایده‌یم دیدم.

زکات اسلامڭ اڭ بویوك اڭ مهم بر رکنیدر. روزه حقنده اوزون بر کتاب یازدم، مهم هم مشکل مسئله‌لرینی حل ایتدم، یاخود حل ایتمك

یولنده اجتهاد ایتدم. روزه مسئله‌لری اسلامیت دنیاسنده کونلرک برنده حل قیلنه‌بیلور ایسه، انشاءالله، بنم کتابمه موافق صورت‌ده حل قیلنه‌چق. «اوزون کونلرده روزه» کتابم جهتندن بنم قلبم ایمانم تمام مطمئندر.

مطبوعات صحیفه‌لرنده دینی مسئله‌لره دائر نشر قیلنه‌چق مقاله‌لرمی موضوعلرک برینه حصر ایتمه‌مك آرزوسیله، زکات مسئله‌سندن مقدم، ربا مسئله‌سی، تعدد زوجات مسئله‌سی، خاتونلرك امامتلری مسئله‌سی، متعه مسئله‌سی حقنده علی الاختصار بر نیچه سوز عرض ایته‌یم.

ربا مسئله‌سی حقنده «شورا» صحیفه‌لرنده اوزون متعدد مقاله‌لر نشر قیلندی، لکن شو کونگی بانقلرك معامله‌لرینی حل ایته‌بیله‌چك برر سوز «شورا» مقاله‌لرنده یوق ایدی.

داملا شهاب‌الدین حضرت شرف امضاسیله، تعدد زوجات حقنده «شورا»ده بر سوال نشر قیلنمش ایدی. بر وقت، شو مهم مسئله مناسبتیله، بن بر نیچه مقاله نشر ایتمش ایدم. شو کون «شورا» صحیفه‌لرنده تعدد زوجات مسئله‌سنده رأیمی برر مقاله‌ده علی‌الاختصار عرض ایته‌یم دیدم.

ربا، تعدد زوجات، زکات، امامت، متعه مسئله‌لرنده بنم بیانم مناظره اصولیله اولماز، بلکه انشاءالله بیان یولیله اولور.

II

قرض - ربا.

قرض، ربا سوزلرینك معنالری شو کون آدم بالالرینك هر برینه خصوصاً تجارت آدملرینه البته معلومدر.

قرض معامله‌سی انسانیت دنیاسنده غایت اسکی معامله‌در. قرض معامله‌سی غایت ساده غایت بسیط بر معامله ایسه‌ده، هیئت اجتماعیه معامله‌لرنده مدنیت دنیاسنده قرض شو کون فوق‌العاده بویوك اهمیتلری حائز اولدی. مدنیت دنیاسنك بویوك دولتلرك سیاسیلرینی‌ده اقتصادلرینی‌ده فقیهلرینی‌ده شو کون قرض مسئله‌سی هر مسئله‌دن زیاده مشغول ایتدی. اك ساده بر مسئله هیئت اجتماعیه‌ده اك بویوك اك مشکل مسئله اولدی.

اول ده مرحمت یولیله اعانه اولمق صفتیله باشلانمش قرض معامله‌سی شو کون مدنیت دنیاسنده تجارتلرك صناعتلرك زراعتلرك اڭ بویوك عاملی، مدنیت معامله‌لرینڭ اڭ بویوك وسیله‌سی اولدی. شو کون سیاست دنیاسنڭ اڭ بویوك تدبیرلری، مدنیت دنیاسنڭ اڭ بویوك اثرلری ثمره‌لری قرض برکه‌سیله تأمین قیلنور.

شو کونگی قرض اولگی قرضڭ تمام عینی ایسه‌ده، بعض جهتلردن غایت اهمیتلی آیورمه‌لری‌ده واردر.

اولگی وقتڭ قرضلری قارن طویدرورلق قدر اولور ایدی. شوکونگی قرض قارون خزینه‌لرینڭ بر قاچ مثلی قدر اولور.

اولگی زمانلرده اڭ فقیر آدم قرض آلور ایدی؛ شو کون اڭ بای آدم اڭ بای شرکت بلکه اڭ بای دولت قرض آلور.

اولگی زمانلرده حرکتدن اشدن عاجز آدم قرض آلور ایدی؛ شوکون اڭ بویوك اشلره اڭ مقتدر آدم، بلکه اڭ قوتلی دولت قرض آلور.

اولگی وقتلرده آچلق یالانغاچلق کبی عادی اڭ اوفاق حاجتلری دفع ایتمك ضرورتی ایچون قرض آلنور ایدی؛ شوکون مدنیت دنیاسنڭ اڭ بویوك حاجتلرینی ترقیاتڭ اڭ صوڭ درجه‌لرینی تحصیل ایتمك تأمین ایتمك مصلحتی ایچون قرض آلنور.

انسانڭ فقیرلگیله برابر انسانیت دنیاسنده طوغمش قرض معامله‌لرندن هم عادی هم طبیعی اولمق اوزره تجارت دنیاسنده ربا معامله‌سی‌ده طوغدی.

تجارت دنیاسنده ربا معامله‌سی‌ده غایت اسکیدر. سوریه‌ده مصرده بابل‌ده رومادە یونان مملکتلرنده غایت اسکی زمانلرده ربا معامله‌لری شائع ایدی.

انسانیت دنیاسنده غایت قدیم ربا معامله‌سی حقنده ـ اهل علمڭ سیاسیلرڭ اقتصادیلرڭ فقیهلرڭ اخلاقیونڭ نظرلری‌ده غایت فاحش صورت‌ده متخالفدر، متناقضدر.

انسان ربا مسئله‌لرینی دقتله ملاحظه ایدر ایسه، ایکی طرفڭ دلیللرینی‌ده تماميله احاطه ایدر ایسه، هر ایکی طرفڭ دلیللرینی مجبوریتله قبول ایتوب، متناقض نتیجه‌لری قطعیتله اعتقاد ایدر، بلا تردد قبول ایدر.

مدنیت، تجارت دنیـاسنده قرض ـ ربا معامله‌لرینڭ غـایت بویوك برکتلری فائده‌لری، انسانیت دنیاسنده ربا معامله‌لرینڭ غایت دهشتلی مفسده‌لری غایت مهلك ضررلری خسارلری ده توفیق قبول ایتمز هم ایده‌مز صورت ده تعارض ایتمشدر.

بوڭا کوره، ربا معامله‌لری هم عملی هـم نظری جهتـله الڭ مشکل مسئله‌لردن اولمشدر. حتی موافقات صاحبی امام شاطبی، فروق صاحبی امام قرافی کبی بویوك فقیهلر ربا مسئله‌لرینی حل ایده بیلمکدن عجزلرینی انصاف لسانیله اعتراف ایتدیلر.

امام شاطبی حضرتلری الموافقات‌ده دیمش: «ویبقی النظر، لم جاز مثل هذا فی غیر النقدین والمطعومات، ولم یجز فیهما؟ محل نظر قد خفی وجهه علی المجتهدین. وهو من اخفی الامور التی لم یتضح معناها الی الیوم.»

ربا مسئـله‌لرینڭ مجتهدلری‌ده عاجز ایدر قدر آغرلغی غامضلگی بڭا معلوم ایدی، شو دقیقه‌ده کوزم اوڭنده نور کبی حاضردر. ربا مسئله‌لرینه اسلامیتڭ نظرینی‌ده بـن تـقدیس ایدرم؛ اسلام فقیهلرینڭ گوزل بیانلرینی‌ده تقدیر ایدرم، احترام ایدرم. بر وقت «قواعد فقهیه‌م» ده ربا مسئله‌لرینی بیان ایده‌یم دیمش ایدم، نصیب اولمادی. «دینی اجتماعی مسئـله‌لرڭ» نظرینی انتقاد مناسبتیله «ملاحظه‌م» ده ربا مسئـله‌لری حقنده اوز نظرمی یازمش ایدم.

«ملاحظه‌م» ده (٢٦-٢٧) صحیفه‌لرده هم‌ده (٤٥-٤٧) صحیفه‌لرده ربا معامله‌لرینه دائر استطراد یولیله موجز جمله‌لر یازلمش ایدی. لکن ربا مسئـله‌لرینی حل ایتدم دعواسیله توگل ایدی، بلـکه حل طریقلرندن برینی مثال ایتمك یولیله ایدی. ربا مسئله‌لرینی یا اویله یا بویله حل ایتمك البته ممکن اولابـیلور دیمش ایدم. حتی بانقلرڭ شو کون معروف نظاملرینه گوزل گوزل تعدیلات ویرمك احتماللری‌ده بعید توگلدر دیمش ایدم.

ایندی شو دفعه شو مقاله‌م‌ده دها زیاده تفصیل ایده‌یم.

سماوی دینلرڭ هر بری ربا معامله‌لرینی شدتله صراحتله قطعیتله تحریم ایتمشدر.

توراتده، سفر الخروج ده، ٢٢ نچی اصحاحده، ٢٥ نچی آیتده دیمش:

«اذا اقرضت فضة لفقیر من شعبی ممن عندك فلا تكن له كالمرابی. لا تضعوا علیه ربا.»

یعنی: بنی اسرائیل فقیرلرینك برینه کوموش پاره‌لری قرض ایدر ایسه‌ك، فقیر اوزرینه ربا وضع ایتمه.

توراتده، سفر تثنیه‌ده، ٢٣ نچی اصحاحده دیمش:

«لا تقرض اخاك برباً فی فضة او طعام او شیء آخر مما یقرض بالربا.» (١٩)

«بل الاجنبی ایاه تقرض بالربا. واخاك لا تقرضه بالربا. لکی یبارك الرب الاهك جمیع اعمال یدیك فی‌الارض التی انت داخل لتمتلکها.» (٢٠)

یعنی: «دین قارندشلرینه قرض ویرسه‌ك ربادن صاقلان. یات آدملردن ربا آل، دین قارندشلرینه قرض ویرور ایسه‌ك، رباسز ویر. سنك ربانك هر بر اشگی برکتلی قیلور.»

توراتك شو آیتلرینك نصوصنه کوره، یهود فقیهلری یهودیلرك اوز آرا معامله‌لرنده ربا معامله‌لرینی قطعی صورتده تحریم ایتمشلر.

یهودیلرك بری یهودیدن ربا آلسه، یاخود ربا ویرسه، یهود فقیهلرینك هر وقت علی‌العاده شدتلرینه صراحتلرینه کوره ربا آلوچی‌ده ربا ویروچی‌ده یهودیلکدن چیقمش حساب قیلنور.

محتاج یهودیلره حاجت ساعتلرنده قرض ویرمك اعانه ایتمك مساعده اللرینی اوزاتمق یهودیلرك هر برینه تورات حکمیله یاخود فقیهلرینك اجتهادیله بر فرض وظیفه کبی اعتقاد قیلنور. محتاج یهودیلرك فقیرلکلری ده مسکینلکلری ده شرط توگلدر. بای یهودیلرك بری بر تقدیر بر عذر حسبیله محتاج قالور ایسه، اعانه ایتمك قرض ویرمك فرض اولور. معذور محتاجلره ولو بای اولور ایسه‌ده مساعده ایتمك اعانه اللرینی اوزاتمق عاجز مسکینلره صدقه ویرمکدن دها زیاده ثوابلی حساب قیلنور. چونکه عاجز مسکین آدم خلقك خیراتلرینی اوزینك حاجتلری یولنده هلاك ایدر، اما مثلا بر بای سوداگر، قدرتلی بر صانع خلقك اعانه‌لرینی برکت یوللرنده صرف ایتوب خیرات حاصل ایدر، ملتك ثروتنه بایلق ویرور.

يهوديلرڭ اوز آرالرنده ربا معاملەلرى شدتله تحريم قيلنمش ايسه ده؛ توراتڭ آچيق عبارەسنه كوره، يات ملتلردن ربا آلمق مشروع بلكه مطلوب قيلنمشدر:

«بل الاجنبى، اياه تقرض بالربا» جملەسى امر كبى بر خطابدر.

يات ملتلرڭماللرنده ملكلرنده حرمتى عصمتى نفى ايتمك اعتقاديله اولسه كرك، يا خود يهود فقيهلرينڭ اجتهادلرينه تقليد مسكنتيله اولسه كرك، اسلام فقيهلرينڭ بعضلرى فقه كتابلرينڭ بعضلرنده «مسلم ايله يات ملت آراسنده ربا معاملەلرى حلالدر» ديدى.

تمام آچيق غايت باطل بر دعوى در. قران كريم يهود فقيهلرينڭ شو مسئله حقنده صوڭ درجه تهورلرينى معجز بلاغتيله ابطال ايتمشدر:

«ذلك بانهم قالوا ليس علينا فى الاميين سبيل. ويقولون على الله الكذب، وهم يعلمون.

«وان منهم لفريقاً يلوون السنتهم بالكتاب لتحسبوه من الكتاب وما هو من الكتاب. ويقولون هو من عند الله وما هو من عند الله. ويقولون على الله الكذب وهم يعلمون.»

شو آيت كريمەلرڭ بيانلرينه كوره، يات ملتلرڭ ماللرينى ملكلرينى يهود فقيهلرى يهوديلره حلال حساب ايتوب؛ شو عقيدەلرينى ده اللهڭ كتابنه اللهڭ خطابنه اسناد ايدرلر.

شو دعوالرينڭ هر برى، قران كريمڭ بياننه كوره، باطلدر، آچيق يالاندر. هر بر انسانڭ ماللرى ملكلرى محترمدر، باشقەلرڭ هيچ برينه حلال اولماز. ماللرڭ ملكلرڭ بلكه عموميتله حقوقڭ حرمتى دين ثمرەسى توگل، بلكه انسانلرڭ هر برينه انسانيت بركەسيله انسانيت شرفيله احسان قيلنمش بر امتيازدر، مقدس بر حقدر.

يات خلقڭ ماللرينى ملكلرينى حلال صايمق عقيدەسى سماوى دينلرڭ هيچ برنده بولنمامشدر. سماوى كتابلرڭ سماوى دينلرڭ برينه بويله عقيدەلرى اسناد ايتمك آچيق يالاندر، افترادر، سماوى دينلرڭ عدالتلرى حضورنده بويوك بهتاندر.

«ويقولون على الله الكذب وهم يعلمون.»

انسانلرنڭ ماللرنده جانلرنده عرضلرنده حقوقلرنده حرمت، عصمت ـ دار اعتباريله‌ده، دين بركه‌سيله‌ده توگل، بلكه انسانيت شرفيله‌در. شو حقيقتی «قواعد فقهيه» ده، ٨٤ نچی صحيفه‌ده، هم «ملاحظه» ده، ٣٢ نچی صحيفه‌ده يازمش ايدم.

بزده غايت مشهور بر نيچه اوهام واردر. برى حربی كلمه‌سيله كفر سوزينی مرادف كبی وهم ايتمك. شو وهم بزده غايت شائعدر. حتی ابتدائی مكتب كتابلرينه‌ده درج قيلنمشدر. فقه كتابلرنده فاسد، باطل معامله‌لرنڭ جوازی‌ده شو وهم اوزرينه تأسيس قيلنمشدر.

يات ملتلردن ربا آلمق يهوديلر عقيده‌سنده حلالدر ديدك. اوز آرالرنده ربا معامله‌لری يهوديلره شدتله تحريم قيلنمشدر ديمش ايدك. لكن اوز آرالرنده ربا حراملغی حاجت صورتلرينه مخصوصدر. اما تجارت، صناعت يولنده ويرلمش قرضلردن ربا آلمق جائزدر، حلالدر. بر يهودی ييمك ايچمك كيمك كبی ضروری حاجتلری ايچون ديگر بر يهوديدن قرض آلور ايسه، شو قرضڭ رباسی حرام اولور، لكن تجارت‌ده صناعت‌ده زراعت‌ده استفاده ايچون يهودی يهوديدن قرض آلور ايسه، شو قرضڭ رباسی حلال اولور. چونكه فائده يالگز عملدن يالگز مالدن حاصل اولماز، بلكه عمل ايله مالدن حاصل اولور. عمل صاحبی عمليله، مال صاحبی ماليله فائده‌دن حصه آلابيلور.

بر طرفدن مالڭ، ديگر طرفدن عملڭ شركتی شريعت اسلاميه نظرنده‌ده جائزدر. اسلام فقيهلری شو نوع شركتی قراض ناميله تسميه ايدرلر.

شو قراض معامله‌سی «يا ايها الذين آمنوا لا تأكلوا اموالكم بينكم بالباطل الا ان تكون تجارة عن تراض منكم.» آيت كريمه‌سنڭ عمومنه داخلدر.

ايكی طرفڭ هر برى معامله‌لره اهل اولور ايسه، مالڭ مقداری تمام معلوم اولوب، فائده‌دن هر بر طرفڭ حصه‌سی جزء شائع اولمق اوزره تعيين

قیلنمش ایسه، عاملك حریتنه اختیارینه هیچ بر حد قویولمامش ایسه، شو تقدیرلرده قراض معاملەسی درست اولوب، فائدەدن تعیین قیلنمش حصەلر ایکی طرفك هر برینه حلال اولور.

فقه کتابلرنده ربا مسئلەلریله قراض هم سلم مسئلەلرینی اجتهادله اهتمامله اوزون وقتلر مطالعه ایته کلدکدن صوك، ربا مسئلەلری حقنده بنم قلبمه بر نظر الهام قیلندی. او نظرمی قران کریمك نصوصیله، اسلامیتك روحیله، مجتهدلرك بیانلریله وزن ایته طوردم. ربا مسئلەلرینی بانق معاملەلرینی حل ایتمك یولنده شاید مفید اولور امیدیله، او نظرمی بر فرضیه اولمق اوزره قبول ایتدم.

او نظرمی «ملاحظه» مده (٤٦-٤٧) صحیفەلرده، ۲۸ سطرده، مختصر ایسه ده، آچیق صورتده بیان ایتمش ایدم.

قرض ایکی نوع اولور دیدم: بری استهلاك قرضی، بری استحصال قرضی. اولگی قرض احسان، اعانه اساسلرینه مبنی اولوب، ربا حرام اولور. ایکنچی نوع قرض ـ تجارت هم کسب اساسلرینه مبنی اولوب، فائدەدن حصه آلمق مشروع اولور دیدم.

انسان ضروری حاجتی ایچون قرض آلور ایسه، اویله قرض شریعت اسلامیه حکمنده احسان هم تعاون اساسلرینه مبنی اولور؛ قرض مقابلنه فائض آلمق البته حرام اولور.

هیئت اجتماعیه ده انسانلرك بری محتاج قالور ایسه، عمومی سرمایه دن یاخود خصوصی کیسه دن احسان یا قرض طریقیله او انسانك حاجتلرینی دفع ایتمك البته واجب اولور. انسانیت وظیفەسیده اسلامیت فریضەسیده شودر.

شو کونگی مدنیت نظاملرنده اویله قرضلر مقابلنده فائض آلمق مشروع ایسه ده، اسلامیت حکمنده قطعی حرامدر.

مدنیت تزاحم اساسلرینه مبنی ایسەده، اسلامیت بلکه عمومیتله هر دیانت تراحم اساسلرینه تأسیس قیلنمشدر. مدنیت بلکه تناهب مسابقەلرینه دعوت ایدر، اما اسلامیت تواهب فضیلتلرینی تعلیم ایدر. مدنیت اوزینك

بالالرینی مبارزه یوللرینه سوق ایدر ایسه ده، اسلامیت مؤمنلری احسان هم تعاون روحیله تربیه ایدر.

فرق غایت بویوکدر.

بعضاً قرض آلمق ضروری حاجتی دفع ایتمك ایچون اولماز، بلکه مأمول بر فائده‌یی کسب ایتمك ایچون اولور. اولکی صورتده قرض استهلاك ایچون ایدی؛ شو قرض ایسه، استحصال ایچون، یعنی بر فائده‌یی تحصیل ایچون اولور.

شو صورتده قرض ویرمك یا احسان یولیله، یاخود فائده‌ده اشتراك اصولیله اولابیلور. هر بری شریعت اسلامیه نظرنده البته مشروعدر.

شو کونکی مدنیت بانقلرینك نظاملری براز تعدیل قیلنور ایسه، بانق معامله‌لری ایکنچی نوع استقراضك عینی اولور: بانق نقود صاحبلرندن قرض آلور. طوپلانمش نقودی توفیر یوللرنده استعمال ایدر. یوزده فلان قدر فائده آلور. نظامده تعیین قیلنمش حصه نقود صاحبنه‌ده ویرلور.

حصه معلوم، نقود قانون قوتیله دولتك تأميناتیله محفوظ، خزینه حمایه‌سنده امانت؛ ایکی طرفك هیچ برینه ضرر یوق؛ تکافل عمومی برکه‌سیله هر بر طرف استفاده ایدر.

«ملاحظه» ده شو نظرمی یالکز بر ملاحظه اولمق اوزره بیان ایتمش ایدم. بیانم دعوی هوسیله، یاخود دها معقول طریقلری نفی ایتمك هواسیله توگل ایدی. «بانق معامله‌لرینی شریعت اسلامیه اصولیله یا اویله یا بویله حل ایتمك هر حالده هر جهتله ممکندر، بلکه شو کون معروف نظاملره گوزل گوزل تعدیلات ویرمك احتماللری بعید توگلدر.» دیمش ایدم. شو عبارهم «ملاحظه» ده ٤٧ نچی صحیفه‌ده (٤-٦) سطرلرده یازلمش ایدی.

بیلورم، بانق معامله‌لرینی شریعت اسلامیه اصوللرینه تطبیق زحمتلری بزه شو کون مجبوریت قوتیله، یعنی اسلامیت رکنلرینی اهمال ایتمك بلکه تمام ابطال ایتمك سیئه‌سیله شوملغیله لازم اولمشدر.

فرض ایده‌یك، بر یوزنده مدنیت اسلامیه قائم اولسه ایدی، هیئت اجتماعیه‌ده اسلامیت رکنلری تمام تمامنه اقامه قیلنسه ایدی، شوکونگی بانق معامله‌لرندن اسلامیت دنیاسی البته تمـام مستغنی اولور ایـدی. هر حال‌ده ربا مسئله‌لرینك شوکونگی مشکللگی اسلامیت گناهی توگل، بلکه انسانلرك گناهیدر.

اسلامیت دنیاسنده خمس، عشر، نصف عشر، ربع عشر زکاتلری تمام طوپلانوب بیت‌المالله، یاخود دیه‌لم، اسلام بانقلری تأسیس قیلنسه، هم‌ده حاجت قرضلرینه خیرات یوللرینه مخصوص سرمایه‌لر تعیین قیلنوب، تجارت قرضلرینه کسب قرضلرینه مخصوص خزینه‌لر تعیـین قیلنسه، ربـا مسئله‌لرینك مشکللگی قالماز ایدی؛ ربا معامله‌لرینك دهشتلی مفسده‌لری‌ده انسانلری آدم بالالرینی آغلاتماز ایدی.

ربا مسئله‌لرنده توراتك تلمودك حکملرینی نقل ایتدم؛ انجیلك سوزلرینی‌ده نقل ایده‌یم. لوقا انجیلنده، ٦نچی فصل‌ده بویله دیمش:

٢٧ـ لکن اقول لکم ایها السامعون احبوا اعداءکم واحسنوا الی من یبغضکم.

٢٨ـ وبارکوا لاعنیکم وصلوا لاجل من یعنتکم.

٢٩ـ ومن ضربك علی خدك فقدم الاخر. ومن اخذ رداءك فلا تمنعه ثوبك.

٣٠ـ وکل من سألك فاعطه. ومن اخذ مالك فلا تطالبه به.

٣١ـ وکما تریدون ان یفعل الناس بکم کذلك افعلوا انتم بهم.

٣٢ـ فانکم ان احببتم من یحبکم فایة منة لکم. فان الخطاة یحبون من یحبهم.

٣٣ـ وان احسنتم الی من یحسن الیکم فایة منة لکم فان الخطاة هکذا یصنعون.

٣٤ـ وان اقرضتم الذین ترجون ان تستوفوا منهم فـایة منة لکم فان الخطاة یقرضون الخطاة لکی یستوفوا منهم المثل.

۳۵ـ ولـكن احبوا اعداءكم. واحسنوا واقرضوا غير مؤملين شيا. فيكون اجركم كثيراً، وتكونوا بنى العلى فانه منعم على غير الشاكرين والاشرار.

۳۶ـ فكونوا رحماء كما ان ربكم هو رحيم.

شو انجيلڭ حكمنه كوره، نصرانيت دينى عفو اساسلرينه احسان قاعدهلرينه مبنيدر. دين قارنداشلرينهده يات ملتلرڭ هر برينهده احسان ايتمك قرض ويرمك مندوب اولوب، قرض مقابلنه فائض آلمق ياخود بر شى اميد ايتمك هيچ انساندن جائز توگلدر. احسان اينت، قرض وير، لكن هيچ بر شىء اميد ايتمه. قرض آلوچى قرضگى اوز اختياريله اعاده ايتمهسه، مطالبه ايتمه.

نصرانيت فقيهلرى انسانلرڭ معاملهلرينى احسان، محبت، مسامحه، عفو اساسلرينه بنا ايتوب، ربا صورتلرينڭ احتماللرينڭ هر برينى منع ايتمشلر.

احسان مقابلنه فائض آلمق، فائده اميد ايتمك نصرانيت نظرنده جائز اولماز. كل قرض جر نفعاً فهو ربا قاعدهسى نصرانيت عقيدهسندهده مقبولدر.

ربا معاملهلرنده توراتڭ انجيلڭ حكملرى معلوم اولدى. قران كريم آيت كريمهلرينڭ ربا حقنده بيانلرينىده بورادە تفصيل ايتهيم؛ سماوى كتابلرڭ ربا حقنده اتفاقلرينى كورهيك.

قران كريم ربا معاملهلرينى آچيق بلاغتله تام صراحتله تحريم ايتمش:

ربا حقنده اڭ اولگى آيت كريمه مكهده روم سورهسنده ايندى:

«فآت ذا القربى حقه والمسكين وابن السبيل. ذلك خير للذين يريدون وجه الله. واولئك هم المفلحون.»

«وما آتيتم من رباً ليربو فى اموال الناس فلا يربو عندالله. وما آتيتم من زكاة تريدون وجه الله فاولئك هم المضعفون.»

يعنى: قريبلره حقلرينى وير، مسكينلرهده يول اوغللرينهده وير. احسان طريقيله ويرمك انسانڭ اوزى ايچون دها زياده خيرليدر. يالگز احسان ايتوچيلرگنه مالڭ اڭ بويوك بركتلرينه اڭ بويوك فائدهلرينه نائل اولور.

باشقه‌لرنڭ مالل‌رینی آرتدرمق امیدیله راضی اولوب ربا ویرسه‌ڭز، الله حضورنده آرتماز. اما الله رضاسیچون زکات اولمق اوزره ویرسه‌ڭز، مالڭ اوزی ده برکه‌سی‌ده قات قات آرتار.

یعنی: ربا ضرورت بلیه‌سیله اولمایوب، ویروچیلرڭ رضاسیله اولسه‌ده، آلوچیلرڭ مال‌لرینه برکت ویرمز. اما لوجه‌الله صرف قیلنه‌چق زکات مال‌لرڭ اوزلرینی ده برکتلرینی ده قات قات زیاده ایدر.

شو آیت کریمه «یمحق‌الله الربا ویربی الصدقات» آیت کریمه‌سنڭ معناسنده‌در. لکن نظمڭ دلالتنه کوره، نزول حادثه‌لری باشقه اولسه کرك: روم آیت کریمه‌سی رضا ربالرنده اولوب، بقره آیت کریمه‌سی ضرورت ربالرنده اولسه کرك. روم آیت کریمه‌سنده ربا ـ ویروچیلرڭ اختیارلرینه اسناد قیلنوب، بقره آیت کریمه‌سنده آلوچیلرڭ حرصلرینه اسناد قیلنمشدر. بوڭا کوره، بری رضا ربالرنده اولوب، دیگری ضرورت ربالرنده اینمش اولسه کرك دیدك.

ربا ـ ضرورت رباسی ده، رضا رباسی ده آلوچیلرڭ مال‌لرینه برکت ویرمز. ربا مال‌لری عاقبت خراب اولور، خراب ایدر. احسان الیله خیرات یول‌لرینه صرف قیلنور صدقه‌لر مال صاحبلرینه ده هیئت اجتماعیه حال‌لرینه ده برکت ویرور.

روم آیت کریمه‌سیله بقره آیت کریمه‌سنڭ افاده‌لرینه بر شاهد حاجت اولور ایسه، شو کونگی محاربه دهشتلرینه کوز اوچیله نظر کافی اولسه کرك.

مدنیت دنیاسنڭ دولت هم جماعت بانقلرنده ربا معامله‌لریله طوپلانمش او قدر بویوك خزینه‌لر شو کون نره‌لره ضائع اولدی؟

قارونلرڭ حرص هم شهوت اوچاقلرنده کومور یا سرگین کبی طوپلانوب، مدنیت دنیاسنڭ قلبلرندن احسان فضیلت کبی صفتلری یاندروب کول ایتمش آلتون خزینه‌لری شو کون نصل خراب اولدی؟ حسابی یوق نه قدر مملکتلری عائله‌لری انسانلری نصل خراب ایتدی؟

«يمحق الله الربا» معناسی شو کون ایندی صوقور کوزلره‌ده کورندی.

قران کریم «یا ایها الذین آمنوا لا تأکلوا اموالکم بینکم بالباطل الا ان تکون تجارة عن تراض منکم» کبی متعدد آیت کریمه‌لرده باطل هم فاسد معامله‌لردن انسانلری منع ایتدی؛ صوڭره لسان شارع باطل معامله‌لری ده جائز هم مشروع معامله‌لری ده بیان ایتدی. بطلانی اڭ آچیق بیان قیلنمش معامله‌لرڭ بری ربا معامله‌لری ایدی.

ربا سببیله یهودیلرڭ باشلرینه اینمش بلالری عبرت طریقیله حکایت ایتوب قران کریم «فبظلم من الذین هادوا حرمنا علیهم طیبات احلت لهم وبصدهم عن سبیل الله کثیراً واخذهم الربا وقد نهوا عنه واکلهم اموال الناس بالباطل» دیدی.

صوڭره آل عمران سوره‌سنده «یا ایها الذین آمنوا لا تأکلوا الربا اضعافاً مضاعفة واتقوا الله لعلکم تفلحون، واتقوا النار التی اعدت للکافرین، واطیعوا الله والرسول لعلکم ترحمون.» آیت کریمه‌سی ایندی.

شو آیت کریمه ضرری بوتون انسانلره معلوم فاحش ربالر حقنده ایدی. اولگی زمانڭ ربالری عمومیتله غایت فاحش ایدی. حتی اصل مالڭ بر قاچ مثلی اولور ایدی. اسکی دولتلرڭ حکومتلری ربا مقدارینی تحدید ایتدکدن صوڭره، کلدانیلر یوزده یگرمی، مصریلر یوزده اوتوز مقدارینی مشروع ایتدیلر. شو قدر فاحش ربا- احیاناً آی حسابنه اولور ایدی.

بویوك مفسده‌لری منع ایتمك اوفاق مفسده‌لر حلالدر دیمك اولماز. انسانی قتل ایتمه! دیمك «اور» دیمك دگلدر. بوڭا کوره، «لا تأکلوا الربا اضعافاً مضاعفه» آیت کریمه‌سی اوفاق ربالرڭ حلال اولابیله‌چگنه هیچ بر صورتله اشاره اولاماز. بلکه ربا معامله‌لرینڭ اصوللرینه کوره، هر بر ربا، نه قدر آز ایسه‌ده «اضعاف مضاعفه» اولور. هر ربا، بسیط اولور ایسه‌ده، هر آی‌ده یا هر سنه‌ده بر دفعه تضعیف قیلنور. ربا مرکب اولور ایسه، نه قدر آز اولسه‌ده، بر نیچه سنه ایچنده مالڭ بر قاچ مثلی اولور. بوڭا کوره، «لا تأکلوا الربا اضعافاً مضاعفه» آیت کریمه‌سنڭ شمولنه اوفاق ربالرڭ‌ده هر بری داخلدر.

هجرتڭ ١٠ نچی سنه‌سنده، ذوالحجه طوقزنده جمعه کون عرفه کوننده، عرفات یاننده، زوال دقیقه‌سندن صوڭ، شارع کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلری اویله نمازندن مقدم خطبه اوقودی. اسلامڭ تعلیملرینی تفصیل ایتوب، جاهلیتڭ باطل عادتلرینی ابطال ایتدی، دیدی: «الا ان الله حرم الربا. وربا الجاهلیة موضوع. واول رباً اضعه ربا العباس بن عبدالمطلب. وان کل دم کان فی الجاهلیة موضوع. وان اول دم اضعه دم ابن ربیعة بن الحارث بن عبدالمطلب.»

شارع حکیم حضرتلرینڭ اڭ بویوك اڭ مهم خطبه‌سنده مذکور ربا عمومندن ربا نوعلرینڭ هیچ بری خارج اولماسه کرك.

رسالت کونلرینڭ اڭ اخیر دقیقه‌لرنده، ١١نچی سنه صفرڭ اخیرنده، شارع کریم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ ارتحال دقیقه‌لرندن بش اون کون مقدم ربا معامله‌لری حقنده بقره سوره‌سنڭ صوڭ آیت کریمه‌لری ایندی.

صدقه آیت کریمه‌لری صوڭنده یازلمش یدی آیت کریمه (٢٧٥-٢٨١) ربا معامله‌لرینی تحریم حقنده غایت آچیقدر، تمام ظاهردر، غایت جزیل بلاغتلیدر.

آلڭز الڭزه قران کریمی؛ اوقوڭز بقره سوره‌سنده ربا آیت کریمه‌لرینی؛ کورڭز، اولگی آیت کریمه‌ده رباچیلرڭ احوال روحیه‌لری نصل تصویر قیلنمش؟

ربا معامله‌لرینی حلال ایتمك دعوالرنده رباچیلرڭ شبهه‌لرینی‌ده اولگی آیت کریمه حکایت ایتمش: «ذلك بانهم قالوا انما البیع مثل الربا.» یعنی فائده آلمق خصوصنده بیعڭ اوزی‌ده تمام ربا کبیدر. بیع معامله‌لرنده فائده آلمق جائز ایسه، ربا معامله‌لرنده‌ده البته جائز اولور دیدیلر.

قران کریم بیان‌ده انصاف اسلوبلرینه سلوك ایدوب، رباچیلرڭ اڭ قوتلی دلیللرینی موجز معجز جمله‌ده نقل ایتدی. شو کون مدنیت دنیاسنده ربا طرفدارلری یعنی اقتصاد علماسی ربا معامله‌لرینڭ جوازی حقنده بر قاچ دلیل بیان ایتمشلر ایسه‌ده اڭ قوتلی دلیللری «الربا مثل البیع والاجاره» شبهه‌سیله افاده قیلنه بیلور.

حکایت ده امانت ادبنه، بیان‌ده انصاف وظیفه‌لرینه رعایه ایتوب، قران کریم رباچیلرنڭ اڭ قوتلی دلیللرینی دها زیاده بلیغ جمله‌یه قلب ایتدی ده «انما البیع مثل الربا» دیدی.

درست، دلیل قوتلی، اشتباه غایت بویوك، فرق غایت مشکل! ماللرنڭ هر برندن فائده آلمق مشروع بلکه مطلوب اولور ایسه، درهم دینار‌دن نقود‌دن فائده آلمق نصل حرام اولابیلور؟

یوقاری‌ده الموافقات صاحبی امام شاطبی حضرتلرندن نقل ایتدم، دلیلڭ جوابندن اشتباهڭ فرقندن مجتهدلرنڭ اڭ بویوکلری ده عاجز اولدی.

حتی قران کریم‌ده بیان ادبلرینڭ دلالتیله‌ده اشتباهڭ بویوکلگی دلیلڭ قوتلیلگی قبول قیلنمشدر، جوابی‌ده انسانڭ فکرینی اجتهاد یوللرینه کوندورمك اسلوبیله اینوب،

«واحل الله البیع وحرم الربا» نظمیله نازل اولمشدر.

یعنی: بیع معامله‌لریله ربا معامله‌لرینڭ غایت بویوك فرقلری سزڭ کوزکزه ظاهر اولمامش ایسه‌ده، شارع حکیمڭ نظرنده غایت بویوك فرق ظاهردر. بوڭا کوره، شارع برینی حلال، برینی حرام ایتمشدر. انسانیت کوزی شو کونگی حاللری کوره‌بیلور ایسه‌ده، او حاللرڭ عاقبتلری انسانیت کوزندن اکثریتله مستور قالور؛ اشتها کوزی آخوری طوربه‌یی کورر ایسه‌ده، آخری عاقبتی کورمز؛ حرص کوزی مادی مصلحتلره آلدانوب رغبت ایدر ایسه ده، معنوی روحانی قیمتلری تقدیر ایتمز؛ آق درهملری صاری آلتونلری طوپلامق یولنده انسان اڭ قیمتلی فضیلتلرینی فدا ایدر ایسه، میلیاردلری ده انسانڭ فائده حساب قیلنماز.

ربا معامله‌لریله بیع معامله‌لری آراسنده فرق غایت بویوکدر، حرص کوزی بونی کورمز. ربا معامله‌لری عاقبت جهتیله انسانڭ اوزینی‌ده ماللرینی‌ده خراب ایدر، انسانلره ظلم اولور؛ بیع معامله‌لری ایسه، حال اعتباریله‌ده عاقبت جهتیله‌ده برکت اولور، برکت ویرور.

بیع معامله‌لریله ربا معامله‌لری آراسنده بوڭا ماعدا غایت بویوك ینه بر فرق واردر: بیع معامله‌لرنده انسانلر اوزلرینڭ حاجتلرینی مبادله ایدرلر، فائده هر وقت بر عمل مقابلنه اولور. ربا معامله‌لرنده فائده اکثریتله انسانڭ ضرورتنه احتیاجنه فقیرلگنه اضطرارینه مقابل اولور؛

مال صاحبی انسانڭ فقیرلگندن احتیاجندن استفاده ایتمش اولور. ضرورت ساعتلرینی استغلال ایتمك، یعنی انسانلرڭ احتیاجلرندن طارلقلرندن فائده آلمق عقل نظرنده ده اخلاق نظرنده ده دین حکمنده ده البته حرامدر.

انسانڭ کوزی حرص پردەسیله قاپلانماسه، بیع معاملەسیله ربا معاملەلری آراسنده غایت بویوك غایت آچیق فرق ـ ساده کوزلرڭ هر برینەده البته تمام آچیق کورنور.

حرص پردەسیله قاپانمش کوزلر بیع معاملەلریله ربا معاملەلرینی فرق ایتمزلر ایسه ده، حکمت کوزی غایت بویوك فرقلری کوروب، بیع معاملەلرینی حلال ایتدی، ربا معاملەلرینی حرام ایتدی.

«یمحق الله الربا ویربی الصدقات» ـ یعنی: حاجت، ضرورت مقابلنده آلنمش فائدەلری الله خراب ایدر؛ حاجت، خیرات یوللرینه صرف قیلنمش ماللرڭ برکتلرینیده اوزلرینیده قات قات زیاده ایدر.

صرف ایتمەدکچه انسان کسب ایدەمز. هر دخل البته بر خرجڭ ثمرەسی اولور. طبیعتڭ ده اقتصادڭ ده قانونی شودر. یردن برکتلی محصولات چیقارمق ایچون ده بر مقدار حبوبات صرف ایتمك لازمدر. صدقات انسانڭ ماللرینی برکتلی ایدر، حفظ ایدر؛ زکات انسانڭ خزینەلرینی حمایه ایدر.

ربا، ـ خرجسز دخل اولمق جهتیله، ـ عاقبت تلف اولور.

«یا ایها الذین آمنوا اتقوا الله وذروا ما بقی من الربا ان کنتم مؤمنین.»

یعنی: مؤمن ایسەڭز، ربالرڭ بقیەلرینیده براقڭز.

تحریم آیت کریمەلری ایندکدن صوڭ، ربا معاملەلرینڭ هیچ بری منعقد اولماز، اولگی عقدلرڭ ده حکمی قالماز، باطل اولور. اول قبض قیلنمش ربالری قایتاروب ویرمك، دیەلم، واجب توگل ایسه ده، قالدق ربالری طلب ایتمك حرام اولور. «وذروا ما بقی من الربا» معناسی شودر.

«فان لم تفعلوا فأذنوا بحرب من‌الله ورسوله.»

یعنی: اگر ربا بقیه‌لرینی طلب ده اصرار ایدر ایسه‌گز، بیلگز، الله هم پیغمبری سزه محاربه اعلان ایدر.

حرب اعلان ایتمك تحریم طریقلرینك اڭ بویوگیدر. حراملرڭ اڭ بویوکلری حقنده ده بلکه هیچ بری حقنده شو قدر شدتلی جزالتلی دهشتلی تحریم عباره‌سی قران کریم‌ده یوقدر.

اولگی عقدلرڭ بقیه‌لری حقنده شو قدر شدتلی جزالتلی تحریم ـ تحریم آیت کریمه‌لری ایندکدن صوڭ ربا معامله‌لرینك حراملغی حقنده غایت بلاغتلی مبالغه در.

«وان تبتم فلکم رؤوس اموالکم. لا تظلمون ولا تظلمون»

یعنی: ربادن توبه ایتسه‌گز، سرمایه‌ڭز اوزڭزه اولور. ربا آلوب ظلم ایتمه‌گز، سرمایه‌ڭز ضائع یا ناقص اواوب مظلوم اولماڭز.

(نفی صیغه‌سیله نهیدر.)

«وان کان ذوعسرة فنظرة الی میسرة»

یعنی: قرض آلوچی بای ایسه، سرمایه‌ڭزی طلب دقیقه‌سنده بلا تأخیر اعاده ایدر، تأخیریله ظلم ایتمز. لکن قرض آلوچی فقیر اولوب، طلب دقیقه‌سنده سرمایه‌ڭزی اعاده‌دن عاجز اولور ایسه، انتظار ایتمك واجب اولور. (بوراده «کان» یائی اولسه کرك.)

«وان تصدقوا خیر لکم ان کنتم تعلمون»

یعنی: انتظار ایتمك یاخود عفو ایتمك ـ سرمایه‌ڭزی طلب ایتمکدن خیرلیدر.

«واتقوا یوماً ترجعون فیه الی الله ثم توفی کل نفس ما کسبت وهم لا یظلمون»

شو آیت کریمه قرض ویروچیلره ده قرض آلوچیلره ده غایت مؤثر بر نصیحتدر.

یعنی: قرضڭزی عفو ایتمز ایسه‌گز، الله قاشنده حضورڭزی خاطرڭزه آلوب، لا اقل مطالبه‌ده مسامحه یولیله حرکت ایتڭز، فقیرلره طارلق ویرمه‌گز.

قرض آلمش ایسه‌گز، الله قاشنده حضورگزی کوزگز اوگنه قویگزده، ویروچیلرك حقلرینی تمامیله ایفا ایتمك یولنده اجتهاد ایتگز.

قران کریم‌ده ربا آیت کریمه‌لرینی تلاوت ایتوب، تفسیرلرینی ده اجمال ایتدك.

بدویت دنیاسنه‌ده اسکی مدنیت دنیاسنه‌ده معلوم ربا معامله‌لری قران کریم‌ده غایت آچیق غایت جزیل قطعیتله تحریم قیلنمشدر، کوردك.

ربا ـ نسیئه رباسی ـ عقلك اخلاقك حکمیله‌ده همه سماوی دینلرك اجماعیله‌ده قطعی صورت‌ده حرامدر، قلیلی‌ده کیری‌ده حرامدر، شو حقیقتی‌ده بیان ایتدك.

بانقلرك معامله‌لرینی حل ایتمك طریقلرینه‌ده، اوزون بیانمز اثناسنده اشاره ایتدك.

ربا معامله‌لری حقنده قران کریمك تعلیماری بیانلری تقدیم قیلندقدن صوڭ، ربا مسئله‌لری حقنده ینه بر نیچه سوز سویله‌یك. مهم مسئله بلکه حل قیلنور.

III

قرض ـ ربا

ربا معامله‌لری فائض مسئله‌لری حقنده سماوی کتابلرك آچیق نصوصلرینی یوقاری صحیفه‌لرده تفصیلاتیله نقل ایتمش ایدم.

انسانلرك معامله‌لرنده فائضك بر قاچ صورتی بر نیچه نوعی وار ایسه‌ده، دیانت حکمیله تحریم قیلنمش فائض ـ قرض اولمق اوزره ویرلمش یاخود دیون اولمق اوزره ذمه‌ده قالمشماللرك فائضلرینه مخصوصدر. فائضك فائده‌لرك باشقه صورتلری دیانت حکمنده حلالدر، مشروعدر.

فائض، یعنی فائده، فقیهلرك بیاننه کوره، انسانك: ۱) مالیله اولور؛ ۲) عملیله اولور؛ ۳) ضمانیله اولور. مال فائده‌سنك‌ده متعدد صورتلری واردر. مال قوتیله، مثلا، فابریقه تأسیس قیلنور، تیمور یول انشا قیلنور،

بویوك تجارت یـا صناعت شرکتلری تأسیس قیلنور. مصارفدن فضله فائـده حاصل اولور ایسه، بوتون فائده مال صاحبلرینه قالور.

شو اوچ صورتڭ هر برنده فائده‌لرڭ همه‌سی، سماوی دینلرڭ حکمنه کوره، مشروع بر حق اولوب مال صاحبلرینه حلال اولور. فائض، فائده یالگز قرض، یالگز دیون صورتلرنده حرامدر. دیانت نظرنده تحریم قیلنمش فائض قرض فائضلرینه، دیون فائضلرینه مخصوصدر.

فائض، فائده مسئله‌لرینه سیاسی اقتصادڭ نظری ـ سماوی دینلرڭ نظرینه براز باشقه‌در. انسانلرڭ معامله‌لرنده معروف هم مقبول اولوب کلمش فائـده‌لری اقتصاد علماسی ایکی قسمه تقسیم ایتدیلر. ۱) عمل فائده‌سی، کوچ فائده‌سی. یعنی انسانڭ عملنه اجتهادینه مترتب اولور فائده ۲) عملسز، کوچسز فائده. یعنی اوزلرینڭ کوچلرینی زحمتلرینی صرف ایتمزلر ایسه‌ده، مال صاحبلرینه ملك نامیله ویرلور فائده.

اولگی نوع فائده، یعنی عمل فائده‌سی ـ سیاسی اقتصاد علمالری نظرنده بالاجماع مشروع اولوب؛ کوچسز، عملسز ملك فائده‌سی غایت بویوك اختلافلرڭ میدانی اولمشدر.

اقتصاد عالملرینڭ قوتلی کثرتلی بر فرقه‌سی عملسز کوچسز ملك فائـده‌لرینڭ همه صورتلرینی قطعیتله شدتله تحریم ایتدی. شو بویوك مذهبڭ بیاننه کوره، فائده یالگز عملڭ یالگز کوچڭ ثمره‌سیدر. کوچسز عملسز هیچ بر فائده مشروع توگلدر. ملك دعواسیله کوچسز عملسز فائده هم اولگی زمانلرده هم شوکون انسانیت دنیاسنده هم سماوی دینلرڭ تعلیملرنده مقبول معروف ایسه‌ده، مشروع معقول بر حق اولمایوب، بلکه غصب قوتیله مجبوریت حکمیله شائع اولمش غیر مشروع معامله‌لرڭ اثریدر. قرض فائضلری‌ده، دیون فـائضلری‌ده، شرکت فائضلری‌ده شو بویوك مذهبڭ اساسلی اعتقادینه کوره حرامدر.

اقتصاد عالملرینڭ دیگر فرقه‌لری ملك فائده‌لرینی جائز کورور ایسه‌ده، ملك فائـده‌لرینڭ مشروعلکلرینی توجیه خصوصلرنده اوزلرینڭ دقیق نظریه‌لرینی مهارتله جسارتله سویله‌مشلر ایسه‌ده، هیچ برینڭ نظریه‌سی قناعت ویره‌بیلورلك توگل ایدی؛ عاقبت نظریه‌لرڭ هر بری تمام جرح

قیلنوب، ساقط اولوب، فائض مسئله‌لرینی توجیه یوللرنده سیاسی اقتصاد حیرت ده قالدی.

شو کونگی سیاسی اقتصاد ـ انصاف لسانیله بونی اعتراف ایتدی.

اجتماعی مسئله‌لری حل ایتمك وظیفه‌لرنده اهل علمك حیرتلری، اوزلرینك حیرتلرینی انصاف لسانیله اعترافلری ـ عجز توگل، بلکه غایت گوزل بر شرف ایدی، هر وقت بویوك بر شرف اولور، قالور.

اجتماعی حادثه‌لرك اولگی سببلرینی، شو کونگی حاللرك صوك کله‌چك نتیجه‌لرینی تعیین خصوصلرنده اصابت ایتمك انسانلرك عقللرینه نسبتله غایت مشکل بر وظیفه‌در، اهل علمك اکثری او وظیفه حضورنده اکثریتله عاجز قالور.

شو حال ـ مسئله‌لرك طبیعتنه، انسانك عقلنه نسبتله طبیعی بر حالدر.

درست، هیئت اجتماعیه حاللرینی اداره ایتوچی اجتماعی قانونلرك اجتماعی عامللرك هر برینی انسانك عقلی بیلسه ایدی، اجتماعی حادثه‌لرك اجتماعی حاللرك برینك دیگرینه مناسبتلرینی متقابل تأثیرلرینی انسانك عقلی هر وقت تماملیه احاطه ایتسه ایدی، اجتماعی احوالك سببلری حقنده انسانك قراری، اجتماعی حادثه‌لرك معامله‌لرك نتیجه‌لری حقنده انسانك نبوتی بلکه طوغری اولور ایدی.

لکن هیچ بر انسانك، بلکه هیچ بر فیلسوفك حکیمك عقلنده او قدر بویوك قوت یوقدر. عقل، نه قدر بویوك ایسه ده، غفلت ایده بیلور، غفلت ایدر.

بوگا کوره، شو کونگی معامله‌لرك حادثه‌لرك نتیجه‌لری حقنده انسانك نبوتی، شو کونگی احوالك سببلری حقنده انسانك قراری اکثریتله خطا اولور.

فیلسوفلر، حکیملر، فقیهلر، مقتصدلر شو حکم‌ده بر درجه‌ده، بر سویه‌ده‌در.

بوگا کوره، دعوی لسانی هر وقت طوغری اولماز ایسه‌ده، اعتراف لسانی هر وقت درست اولور. بر مسئله علمیه قطعی صورت‌ده حل قیلنمامش

ایسه، اعتراف ایتوب، حل قیلنمادی دیمك علومڭ شرفنه اهل علمڭ حرمتنه دها زیاده مناسب اولور. عاقبتی معلوم توگل نظریه‌لری دعوی لسانیله حقیقت مطلقه اولمق اوزره اعلان ایتوب طوقتامقدن ـ اعتراف ایتوب تفتیش یوللرنده حرکت ایتمك خیرلیدر.

بنم نظرمده، انسانڭ عقلی حردر؛ فقیهلره ده تقلید ایتمز، حکیملره ده فیلسوفلره ده تقلید ایتمز. فکرڭ بر حدی یوقدر، عقل هر بر موضوع ده بوتون حریتله فکر ایده بیلور. اولگیلرڭ معلوماتلرندن، سماوی دینلرڭ تعلیماتلرندن عقل نصل استفاده ایده بیلور ایسه، هر برینی ادب دائره سنده حریتله انتقاد ایده بیلور.

طلب قصدیله اولور ایسه، انتقاد انسانڭ عقلنه حقیقت نقدلرینی احسان ایدر.

بیلورم، فقه مذهبلرینی‌ده، علوم نظریه‌لرینی‌ده، سماوی دینلڭ تعلیملرینی‌ده انتقاد حقوقی انسان‌ده البته واردر.

بوتون بویوك فائده‌سیله برابر، انتقاد جسارتلرینی فقه مذهبلری سماوی دینلرڭ تعلیملری حقنده قبول ایدر ایسه‌ك، علوم نظریه‌لری حقنده ده انتقاد فضیلتلرینی بن البته قبول ایدرم. شو کونگی علوم نظریه‌لرینه تقلید ایتوب، سماوی دینلرڭ فقه مذهبلرینڭ حق اساسلرینی‌ده انکار یاخود استخفاف ایتمك علوم شرفنه اهل علمڭ شأننه هیچ بر صورتله مناسب اولماز. دین تعلیملرینی، فقه مذهبلرینی استخفاف ایتمك حریتچیلر بازارنده شو کون مقبول بر مودا ایسه‌ده، علم مجلسلرنده طلب یوللرنده اویله مودالرڭ وزنی قیمتی بولنماز.

انصاف هم احترام وظیفه‌لرینی التزام ایتوب، سماوی دینلرڭ تعلیملرینی، فقه مذهبلرینی علوم نظریه‌لرینی شو دفعه بر درجه‌ده بر سویه‌ده اعتبار ایدرم. دلیل، بنم نظرمده، اوزینڭ نامیله توگل، بلکه قیمت ادبیه‌سیله قیمت اجتماعیه‌سیله معتبردر.

فائض مسئله‌لرنده بیانمی شو دفعه قرض فائضلرینه دیون فائضلرینه حصر ایده‌یم. چونکه تجارت هم بانق بازارلرنده معامله‌لرڭ اکثریتی قرض هم دیون معامله‌لرینه عائددر؛ فائضڭ ده باشقه صورتلری، مثلا شرکت فائضلری

تجارت یا صناعت یوللرنده متداول سرمایه‌لرك ماللرك فائضلری اسلامیت حکمنده عمومیتله حلالدر. فائض حقنده شریعت اسلامیه حکملرینی بیان ایچون، سرمایه فائده‌لری شرکت فائده‌لری حقنده سوز سویله‌مك لازم توگلدر. بوڭا کوره، سوزمی قرض هم دیون فائضلرینه حصر ایتدم.

قرض، بزم لسانمزده بوروچ، انسانلرك هر برینه معلوم بر معامله‌در: مثلیله معادلیله اعاده قیلنمق اوزره ماللرك برینی انسانلرك برینه ویرمکدر.

فقه کتابلرنده فقیهلرك بیانلرینه کوره، قرض ارفاق اساسنه، یعنی احسان اعانه اساسلرینه مبنی بر معامله‌در. قرض آلمق، استقراض ایتمك مشروع مباح ایسه‌ده، قرض ویرمك اختیاری بر تبرعدر. قرض باشده بر تبرع اولور. ویردکدن صوڭ، ویروچی حقنده لازم بر عقد اولوب، ویرلمش مال مستقرضڭ ملکی اولوب قالور. ویرلمش مالڭ اوزینی قایتاروب آلمق اختیاری ویروچیده قالماز. لکن ویرلمش مالڭ مثلی یاخود قیمتی مستقرضڭ ذمه‌سنه ثابت اولوب ویروچی هر وقت طلب ایده بیلور.

فقیهلرڭ بیانلرینه کوره، قرضده اجل یوقدر. ویروچی ویرلمش ماللرڭ بدللرینی مثللرینی هر وقت طلب ایده بیلور. تأجیل شرط قیلنور ایسه‌ده معتبر اولماز.

حنبلیلره، شافعیلره، مالکیلره کوره هر مالده هر متاعده قرض درستدر. بیعی درست ماللرڭ هر برینی قرض یولیله‌ده ویرمك درست اولور. حنفیلره کوره، قرض یالڭز نقودده، یالڭز مثلیاتده درستدر. نقود ــ مثلیاتدر. مبادله معامله‌لرنده مقدارلری وزن، یا کیل، یاخود عدد ایله تقدیر قیلنه بیلور ماللر متاعلر مثلیاتدر.

شو اختلاف هر نه قدر مهم هم اساسلی بر اختلاف ایسه‌ده بنم مقصدمه نسبتله بوراده اختلافڭ بر اثری یوقدر. تجارت دنیاسنده قرض معامله‌لرینڭ اکثریتی نقود قرضلرینه دائر اولمق حسبیله، قرض تعبیری بنم عرفمده مثلیات قرضلرینه دلالت ایدر.

قرض‌ده تبرع اولمق معناسی واردر دیدك. قرض، فقیهلرك رأیلرینه کوره، مبادله بابندن اولمایوب، قرض‌ده عاریت اولمق معناسی غالبدر. قرض اولمق اوزره آلنمشماللر آلوچیلرك اللرنده عاریت اولمق امانت اولمق صفتیله قالوب، فائده‌سیله فائده‌لندکدن صوك، اعاده قیلنور ایسه، ماللرك گویا اوزلری اعاده قیلنمش کبی اعتبار قیلنور.

باش‌ده تبرع اولوب، ویرلدکدن صوك آلوچی النده عاریت کبی حساب قیلنور قرض ـ عاقبت تملیك عقدینه منقلب اولور. چونکه ویرلمش ماللرك فائده‌لریله آلوچیلرك انتفاعلری تملیك بولنمادقچه ممکن اولماز. آلنمش ماللرك فائده‌لریله انتفاع جهتلرینی تکمیل ایتمك ایچون، قرض عاقبت تملیك عقدینه منقلب اولور.

اقتصاد عالملرینك اسلام فقهیلرینك اتفاقلرینه کوره، قرض تملیکدر. شو اساس حکم ـ فائض مسئله‌لرینی بیان‌ده بزه بر مقدمه کبی اولور.

مبادله‌ده ایکی بدلك هر بری حاضر اولور ایسه، مبادله نقد مبادله‌سی اولور. مثلا بش روبل ویروب، برکتاب صاتون آلمق کبی.

ایکی بدلك بری حاضر اولوب، بری حاضر اولماز ایسه، مبادله دین مبادله‌سی اولور. پاره، یعنی ثمن حاضر ویرلوب‌ده، آلنه‌جق متاع حاضر دگل ایسه، اویله مبادله، اسلام فقیهلرینك عرفنده، سلم اسمیله تسمیه قیلنور.

مال، متاع حاضر ویرلوب‌د، پاره‌سی ثمنی حاضر دگل ایسه، متاعك پاره‌سی ثمنی آلوچیلرك ذمه‌لرنده دین اولور.

انسانك ذمه سنده ثابت حقوقك هر بری دین در.

انسان یوز روبل استقراض ایدر ایسه، اعاده قیلنه‌چق مثلی ذمه‌ده دین اولور. بر متاع صاتون آلوب ده عقد دقیقه‌سنده بهاسی تسلیم قیلنماسه، متاعك بهاسی ذمه‌ده دین اولور.

قرض ایله دیونك فرقلری ایندی ظاهر اولمش اولسه کرك.

قرض دیونك مخصوص بر نوعیدر. یوز روبل آلوب، یوز روبل

اعاده ایته‌چك ایسه، قرض اولور. بر مال آلوب، بر قاچ کوندن صوڭ، یوز روبل ویره‌چك ایسه، دین اولور.

قرض ده، اسلام فقیهلرینڭ رأیلرینه کوره، اجل یوقدر. دیون ده اجل واردر. قرض‌ده اجل شرط قیلنور ایسه‌ده، معتبر اولماز. دیون‌ده اجل واردر. مدتی ایکی طرفڭ رضاسیله یاخود بازارڭ عرفیله ثابت اولور.

قران کریمڭ ارشادینه کوره، هم قرض معامله‌لری هم دیون معامله‌لری امانت اساسنه بنا قیلنمق تیوشدر. ویروچی-انسانڭ امانتنه ایمانّنه اعتماد ایدر. آلوچی حقانیتله استقامتله معامله ایتوب، ذمه‌سنده ثابت بوتون حقوقلری تماميله ایفا ایدر.

«فان امن بعضکم بعضاً فلیؤد الذی اؤتمن امانته ولیتق الله ربه» آیت کریمه‌لری قرض هم دیون معامله‌لری حقنده انسانلری ایتمٔن وظیفه‌لرینه، یعنی بری دیگرینه ایناںمق اعتماد قیلشمق وظیفه‌لرینه ارشاد ایتمشدر.

«و من اهل الکتاب من ان تأمنه بقنطار یؤده الیك. و منهم من ان تأمنه بدینار لا یؤده الیك» آیت کریمه‌سی‌ده قرض هم دیون معامله‌لرنده امانت امنیت اساسلرینه دلالت ایدر. یعنی: مسلم-انسانلر ایله امانت هم امنیت یوللرنده معامله ایدر.

فقه کتابلرنده بیان قیلنوب، اسلام نظرنده مقبول هم مطلوب قرضڭ دیونڭ حقیقتلری اساسلری اینده‌ی معلوم اولدی دیه‌یك.

قرض: اعانه اولمق اوزره انسانلرڭ برینه ماللرڭ برینی ویرمکدر. قرض مقابلنه رهن آلمق کفیل صورامق جائز ایسه‌ده، اکثریتله انسانڭ امانتنه ایمانّنه اعتماد یولیله ویرلور.

شوکون مدنیت معامله‌لرنده تجارت دنیاسنده معروف قرضڭ حقیقتی بزم فقه کتابلرنده بیان قیلنمش قرضڭ عینی ایسه‌ده، غایت مهم بویوك فرقلری ده تفاوتلری ده واردر.

اولاً: شون‌کون قرض-اعانه، احسان معامله‌سی توگل، بلکه دائره‌سی

غایت کیاڭ بر تجارت معامله‌سیدر. آلوچی کبی ویروچی‌ده شوکون قرض معامله‌لرینه رغبت ایدر، بلکه محتاج اولور.

ثانیاً: قرض معامله‌لرنده معین بر اجل شوکون معتبردر. اجل ایکی طرفاڭ رضاسیله، یاخود بازار عادتیله تقدیر قیلنور. ویروچی اجلڭ حلولندن قبل پاره‌لرینی طلب ایده‌مز.

ثالثاً: احسان هم امانت اساسلرینه بنا قیلنمش قرض ـ انسانیت دنیاسنده احسان هم امانت صفتلرینڭ طارلغی قدر، طار ایدی. شوکون مدنیت دنیاسنده تجارت صناعت زراعت معامله‌لرینڭ هر برنده کلیتله عمومیتله مقبول معتبر اولمش قرض معامله‌لرنده یالگز احسان یالگز امانت اساسلری اعتبار قیلنمق البته ممکن اولماز. احسان کبی وظیفه‌لرڭ دائره‌لری واردر، هیئت اجتماعیه معامله‌لرینڭ هر برینی احاطه ایده‌مز. شوکون انسانیت دنیاسنده امانت دائره‌سی ده غایت طاردر، عهدینی اونوتمش آدم باالارینڭ اکثرینی ایچنه آلاماز. عمومیت کسب ایتمش قرض معامله‌لرنده احسان کبی امانت کبی اساسلری آرامق اعتبار ایتمك ممکن توگلدر، بلکه هر وقت مطلوب توگلدر.

رابعاً: اولگی زمانلرده قرضڭ فائده‌لری یالگز آلوچیلره مخصوص ایدی. شوکون قرضلرڭ فائده‌لری عمومیدر. هیئت اجتماعیه حاجتلرینڭ اکثری، بلکه الڭ مهملری قرض برکه‌سنده تأمین قیلنور. بوڭا کوره، قرض معامله‌لرینی یالگز اعانه یالگز احسان اساسلرینه تأسیس ایتمك ممکن اولماز. احسان کبی اختیاری بر اساس ـ اجتماعی حاجتلرڭ هر برینی البته تأمین ایده‌مز.

خامساً: قرض معامله‌لرینڭ کیفیتلری یوللری هیئت اجتماعیه شکللرینڭ اختلافیله مختلف اولور. معلوم بر شکل اجتماعی‌ده قرض معامله‌لری اعانه یولیله اولا بیلور ایسه‌ده، یاخود اولمق لازم ایسه‌ده، دیگر بر شکل اجتماعی‌ده تجارت اساسلرینه استفاده اساسلرینه بنا قیلنه بیلور، یاخود بنا قیلنمق لازم اولور.

حكمت اجتماعیه بویله اقتضا ایدر . هیئت اجتماعیه معامله‌لرنده متعدد عامللر مختلف قانونلر واردر . هر بری اوزینڭ دائره سنده عمل ایدر . بری دیگرینه مناقض اولماز . اجتماع قانونلری آراسنده تناقض کورمك نظرڭ قصوریدر . هر برینی اوزینڭ دائره سنده اعمال ایتمك تدبیرڭ روحیدر . اجتماعی شکللرڭ اختلافنه کوره اجتماع قانونلری ده مختلف اولور . بر شکل اجتماعی‌ده احسان اساسی غالب ایسه، دیگر بر شکل اجتماعی‌ده اشتراك اساسی تجارت اساسی غالب اولا بیلور . اساسلرڭ اختلافیله معامله‌لرڭ حکملری‌ده البته مختلف اولور .

سادساً: قرض معامله‌لرینڭ حکمی استقراضڭ سببلرینه مقصدلرینه کور، مختلف اولور . استقراضڭ سببی حاجت ضروریه اولوب، مقصد ضرور حاجتلری دفع ایتمك اولور ایسه، اویله قرضلر البته یالڭز اعانه اولمق اوزره ویرلور . اگرده قرض آلمق تجارت یا صناعت اشلرینی اداره ایتمك قصدیله اولور ایسه، اویله قرضلرڭ حکملری‌ده اساسلری ده تمام باشقه اولور . تجارت معامله‌لرینڭ قرضلری ده تجارت اساسلرینه تأسیس قیلنمق مناسبدر .

شو آلتی جهتله تفاوت ثابت اولور ایسه، شریعتڭ حکمتی عدالتی او بویوك تفاوتلری البته اهمال ایتمز . تفاوت اعتبار قیلنور ایسه، متفاوت قرضلرڭ حکملری حکمت شرعیه نظرنده هیچ بر وقت برابر اولماز .

هیئت اجتماعیه نظاملری معامله‌لری گوزلله‌شوب مدنیت ترقی ایتدکچه، قرض معامله‌لرینڭ اهمیتی همان زیاده اولور .

شوکون اقتصاد دنیاسنده قرض معامله‌لری غایت بویوك اهمیت کسب ایتدی . اقتصاد دنیاسنه قرض معامله‌لرینڭ غایت بویوك فائده‌لری‌ده واردر .

قرض استقراض دیون معامله‌لرینه عمومی بر تعبیر اولمق اوزره، اقتصاد عالملری «اعتبار» سوزینی استعمال ایدرلر . اعتبار سوزی «قره‌دی» سوزینڭ مقابلی اولمق اوزره، تورك ادیبلری طرفندن اصطلاح

قیلنمشدر . لغت جهتیله او قدر طوغری توگل ایسه ده، معروف بر اصطلاح اولمق اوزره اعتبار سوزینی بن ده استعمال ایده‌یم .

قره دی سوزی انسانڭ امانتنه، قدرت ملکیه‌سنه ایناﻧﻤق، طایانمق، اعتماد ایتمك معناسنده ایسه، قران کریم‌ده شو معنی‌ده «ایتمان» سوزی نازل اولمشدر . «فان امن بعضکم بعضاً فلیؤد الذی اوتمن امانته»

ایتمان سوزی «امن» ماده‌سندن افتعال بابیدر . بر انسانی امین حساب ایتمك انسانڭ طوغریلغنه اینانوب النه امانت تسلیم ایتمك معناسنده‌در . شو معنی‌ده «ومن اهل الکتاب من ان تأمنه بقنطار یؤده الیك» آیت کریمه‌سنده امن سوزی ده نازل اولمشدر .

امن، تأمین، ایتمان، استیمان سوزلری شو معنی‌ده استعمال قیلنور . قره دی مقابلنده شو دورت سوزڭ برینی استعمال ایتمك لغت جهتیله دها درست اولور ایدی . شویله ایسه‌ده، شو دفعه تورك ادیبلرینه تقلید ایدوب، قره دی مقابلنده، قرض هم دیون معامله‌لرینه عمومی بر تعبیر اولمق اوزره، اعتبار سوزینی استعمال ایدرم . دیون معامله‌لرینی‌ده شامل اولمق جهتیله اعتبار سوزی «قرض» سوزندن زیاده افاده‌لیدر . امنیت، امانت معنالرینه دلالت ایتمك جهتیله اعتبار سوزی بازار معامله‌لرینڭ اقتصاد نظرنده اساسنده دلالت ایدر . لغت جهتیله خطا ایسه‌ده، تورك ادیبلرینڭ یاڭی بر عرفلری اولمق حسبیله، اعتبار سوزینی ادبیات لسانمزه بوندن صوڭ قبول ایتمك مناسبدر .

اقتصاد دنیاسنده، تجارت صناعت زراعت معامله‌لرنده، دولتڭ مملکتڭ ضروری حاجتلری خصوصلرنده اعتبارڭ شوکون غایت بویوك اهمیتلری واردر :

۱) لازم بویوك سرمایه‌لر اعتبار برکه‌سنده طوپلانور .

بویوك تجارتلری، بویوك صناعتلری، عمومیتله همه بویوك اشلری اداره ایتمك ایچون هر وقت بویوك سرمایه‌لر لازم اولور . دولتڭ همه ضروری حاجتلری، مملکتڭ همه عملیات نافعه‌سی هر وقت بویوك سرمایه‌لره توقف ایدر . بویوك سرمایه‌لر یا اعتبار قوتیله یاخود اشتراك یولیله خلقدن

طوپلانور . اعتبار بولنماسه ایدی، بویوك تجارتلرك بویوك صناعتلرك بویوك تشبثلرك ضروری حاجتلرك نافع عملیاتك یوللری اکثریتله قاپانوب قالور ایدی .

بوڭا کوره، هیئت اجتماعیه‌ده اعتبار معامله‌سی البته ضرور اولور .

۲) اعتبار یولیله طوپلانمش سرمایه‌لر برکتلی منفعتلی عملیات عمومیه یوللرینه صرف قیلنور ایسه، دولت هم مملکت ایچون غایت بویوك برکتلر حاصل اولور . عاقبت اوزینك فائده‌سیله برابر، سرمایه‌لر صاحبلرینه قایتارلدقدن صوڭ، مملکت ایچنده تیمور یوللر، بویوك فابریقه‌لر، قانالّلر جدوللر، اهمیتلی بنالرکبی امور نافعه قالور . یعنی اعتبار قوتیله آز مدت ایچنده طوپلانمش سرمایه‌لرك برکتلری فائده‌لری بتمز، توکنمز، همان دوام ایدر .

بوڭا کوره، هیئت اجتماعیه‌ده اعتبارك ضرورلغی اوستنه، غایت بویوك برکتلری ده فائده‌لری ده واردر .

۳) اعتبار ـ سرمایه‌لری عطالت حبسلرندن چیقاروب، کسب یوللرنده ـ توفیر اللرنده دور ایتدرور .

خلق اللرنده طارالوب، کیسه‌لرنده خزینه‌لرنده صاقلانوب یاتوچی اوفاق یا بویوك سرمایه‌لر، قیمتلی احتیاط سرمایه‌لری اولا بیلور ایسه‌ده، اکثریتله عطالت ده قالور؛ ثمالری فائده‌لری بولنماز . اعتبار برکه‌سنده سرمایه‌لر عطالت کیسه‌لرندن چیقوب، مقتدر تاجرلر صانعلر اللنده تجارت صناعت یوللرنده دور ایتوب، فائده ویرور .

٤) اعتبار ـ اوفاق سرمایه قوتیله بویوك اشلری کوره بیلمك یوللرینی آسان ایدر .

اش آدمی اوزینك کیسه‌سنده خزینه‌سنده وار قدر مال قوتیله اش کورور ایسه، اشلرینك دائره‌سی محدود قالوب، سرعتی‌ده آز اولور . اش آدمی اوز سرمایه‌سناڭ اون، یوز مثلینی اعتبار قوتیله آلا بیلوب، بویوك سرمایه‌لری اعتبار یولیله تجارت صناعت اشلرنده سرعتله دور ایتدروب، قات قات برکت حاصل ایده بیلور . یعنی اعتبار برکه‌سنده، اشلرینك

دائره‌سی‌ده، سرعتی‌ده، فائده‌لری‌ده قات قات زیاده اولور.

٥) اعتبار — مملکتنک خلقنک قوه استحصالیه‌لرینی زیاده ایدر.

تجارت، صناعت، زراعت اشلرینک، عمومیتله اقتصادی معامله‌لرنک هر بری اعتبار یاردمیله وسعت کسب ایدر؛ تالانتلی ماهر امین مجتهد آدملر اعتبار برکه‌سنده اش کوروب، بویوک تجارتلری بویوک صناعتلری اداره ایدر، بویوک ثروت صاحبی اولور. یعنی، تالانتلی ماهر آدملرنک قوه استحصالیه‌لرینی بیهوده ضائع اولمقدن اعتبار حمایه ایدر. اعتبار بولنماسه ایدی، ماهر مجتهد آدملرنک مهارتلری تالانتلری بیهوده ضائع اولور ایدی

برکتلی یرلر اعتبار سایه‌سنده سرعتله ترقی ایتوب، اوزلرینک برکتلرینی محصولاتلرینی بوللق اوزره بذل ایدر. اعتبار یا شرکت قوتلری بولنماسه ایدی، برکتلی یرلرنک برکتلری یا معطل قالور ایدی یاخود ضائع اولور ایدی.

٦) اعتبار — هیئت اجتماعیه‌ده تعاون یوللرینی کینک ایدر.

مشغولیت حسبیله یاخود ضعیفلک جهتیله اوزلرینکماللرینی سرمایه‌لرینی تجارت صناعت یوللرنده استعمال ایتمکدن انسانلرنک اکثری عاجز اولور. مثلا: بر طبیب، بر ادیب اوزینک اجتهادیله بویوک سرمایه تشکیل ایدر؛ یاش بالا بویوک سرمایه‌لرک برینه وارث اولور. اگر اعتبار بولنماسه ایدی، شویله صورتلرنک هر برنده بویوک یا اوفاق سرمایه‌لرنک هر بری معطل قالور ایدی. اعتبار برکه‌سنده سرمایه‌لر امین مقتدر آدملرنک اللرینه تسلیم قیلنوب، بر طرفنک سرمایه‌سی دیگر طرفنک عملنه یاردم ایتمش اولوب، هیئت اجتماعیه‌ده غایت منتظم تعاون اساسی تأسیس قیلنمش اولور.

مدنیت دنیاسنده بانقلرنک مهم بر وظیفه‌لری شودر: خلقنک سرمایه‌لرینی امانت صفتیله آلور؛ طوپلانمش سرمایه‌لری توفیر اللرینه اعتبار یولیله ویرور. مال ایله اعمال آراسنده شو صورتله تعاون وظیفه‌لری تأمین قیلنمش اولور.

اعتبار — تجارت معامله‌لریله صناعت معامله‌لری آراسنده ده تعاون وظیفه‌لرینی تأمین ایدر.

فابریقه‌لر زاوودلر خام ماده‌لری ابتدائی شیلری تاجرلردن خلقدن اعتبار قوتیله صاتون آلور ایسه، ایکی آراده غایت اهمیتلی تعاون معامله‌لری جاری اولمش اولور. بر طرفدن تاجرلرك تجارتلری دور ایدر؛ بر طرفدن فابریقه‌لرك زاوودلرك اشلری دوام ایدر. ایکی طرفك تعاونلری برکه‌سنده محصولات اوجوزلغیله خلق استفاده ایدر.

۷) اعتبار- دولتلر ملتلر مملکتلر آراسنده تعاون یوللرینی آچار.

بر دولتك بر مملکتك سرمایه‌سیله دیگر دولتلرك دیگر مملکتلرك تیمور یوللری صو یوللری قانالری کبی ضرور حاجتلری تأسیس قیلنوب، دولتلر مملکتلر آراسنده اشتراك منفعت اساسلری تأمین قیلنمش اولور.

۸) اعتبار- اقتصادی معامله‌لرده نقودك واسطه‌لگنه احتیاج مشقتلرندن طارلقلرندن انسانلری آزاد ایدر.

اقتصاد معامله‌لرنده اعتبار بولنماسه ایدی، معامله‌لرك آسانلقلرینه تیزلگنه غایت بویوك سکته ویرلمش اولور ایدی: نقودلری سرمایه‌لری آلوب ویرمك مشقتلری، نقل ایتمك خطرلری هر وقت غایت بویوك یوك اولور ایدی.

اعتبار برکه‌سنده اقتصادی معامله‌لر غایت آسان اولور، آلوب ویرمك، نقل ایتمك زحمتلری قالماز. مدنیت دنیاسنده اقتصاد معامله‌لرینك الك بویوك قسمی، اقتصاد عالملرینك بیانلرینه کوره، اعتبار قوتیله حرکت ایدر.

انگلتره بازارنده معامله‌لرك طوقسان بشدن زیاده قسمی اعتبار برکه‌سیله دور ایدر، اقتصاد عالملرینك بیانلرینه کوره.

اعتبار- معامله‌لری نقود واسطه‌لگندن آزاد ایدر ایسه‌ده، دولتك مملکتك اعتباری خزینه‌لرنده بولنور آلتونك قوتنه کوره اولور. اعتبار معامله‌لری غایت گوزل تشکیل قیلنوب، نقودك واسطه‌لگنه احتیاج قالماق ممکن ایسه‌ده، لکن شوکونگی مدنیتك درجه‌سنه کوره، خزینه آلتونلری دها زیاده اهمیت کسب ایتدی. درست، شویله‌در. دولتك ملتك عزتی شرفی اعتباری- خزینه آلتونلرینك قوه معنویه‌سنه قوه ساحرانه‌سنه کوره ایسه‌ده، معامله‌لرده نقودك واسطه‌لگندن انسانلرك استغنالری ممکندر.

نقودڭ واسطه‌لگنه احتیاج زحمتلرندن مدنی دولتلر مدنی مملکتلر اعتبار برکه‌سنده ایندی آزاد اولدی. داخلی خارجی اقتصادی معامله‌لرینڭ اکثریت کلیه‌سی اعتبار قوتیله دور ایدر.

هیئت اجتماعیه‌ده استقامت روحی غلبه ایدوب، امانت عمومیه سلطان اولور ایسه، او وقت اعتبار معامله‌لری تمام ظاهر اولور، نقودڭ واسطه‌لگنه احتیاج قالماز.

لکن شوکونڭ مدنیتی اوبویوك علویت فطریه‌دن محرومدر، ایکی آراده غایت اوزون مسافه‌لر واردر؛ مدنیت او بویوك علویتدن اوزاقلاشور، یاقینلاشماز.

٩) اعتبار برکه‌سنده ماللره سرمایه‌لره انسانلرڭ ریاستلری ظاهر اولور.

احتیاج النده اسیر انسانلرڭ اقتصادی حرکتلری، بلکه همه حرکتلری آلتونڭ قوه قهریه‌سیله فرمان شاهانه‌سیله اولور. انسانلرڭ اوفاقلری بویوکلری، شوکونگی مدنیت اقتضاسیله، آلتون النده بنده‌در. معامله‌لرده شوکون انسانڭ اهلیتی قیمت انسانیه‌سی نظره آلنمایوب، یالگز آلتونڭ قوه اشترائیه‌سی اساس اولور.

اعتبار برکه‌سنده، غایت آز ایسه‌ده، انسانڭ قیمت ذاتیه‌سی اهلیت انسانیه‌سی اساس اولور؛ انسانلرڭ معامله‌لری معین بر مدت ایچنده نقودڭ واسطه‌لگندن آزاد اولوب قالور. سرمایه‌لره ماللره انسانلرڭ ریاستلری ظاهر اولور.

١٠) اعتبار برکه‌سنده بوش قالمش نقود ـ دولتڭ مملکتڭ مهم تدبیرلرینه ضرور حاجتلرینه صرف قیلنه بیلوب، دولت هم ضرردن قوتولور، هم استفاده ایدر.

معامله‌لرده نقودڭ واسطه‌لگنه اعتبار برکه‌سنده احتیاج قالماز دیمش ایدك. اعتبار برکه‌سیله بوش قالمش نقود دولتڭ ضروری هم نافع حاجتلرینه صرف قیلنور ایسه، مثلا، تیمور یوللری بنا قیلنور ایسه، مملکت تیمور یوللردن استفاده ایدر؛ تیمور یوللرڭ انشالری ایچون لازم اولا بیله‌جك

استقراض آغرلغندن قوتولور . اعتبار ـ شو صورتده بر نیچه جهتله برکت ویرمش اولور .

«تلك عشرة كاملة .»

اعتبارك ، یعنی قرض استقراض هم دیون معامله‌لرینك انسانیت دنیاسنده فائده‌لرندن اون فائده‌یی بیان ایتدك . بوڭا باشقه، اوفاق بویوك فائده‌لری ده بلکه واردر .

انسانیت دنیاسنده اعتبارك هر حالده اهمیتی غایت بویوکدر . هیئت اجتماعیه‌ده اعتبار هم نافعدر هم ضروردر . مدنیت ترقی ایتدکچه، انسانلرك استقامتلی گوزل معامله‌لری هر جهتله همان زیاده‌لشدکچه، اعتبارك اهمیتی همان زیاده اولور، بلکه ضرورت کسب ایدر؛ همه معامله‌لرك اساسی اولور .

اقتصاد دنیاسنده اعتبار معامله‌لرینك اهمیتی ضرورلغی اثبات قیلنمش ایسه، اعتبار معامله‌لرینی، یعنی قرض، استقراض، دیون معامله‌لرینی اهمال ایتمك هم مطلوب اولماز، هم ممکن اولماز .

شو حقیقتی ایندی اثبات ایتدك، دیه‌یك .

انسانیت دنیاسنده اعتبار معامله‌لری معامله‌لرك اساسی اولوب لازم ایسه، اعتبار معامله‌لری فائض سز اولا بیلورمی؟ یاخود تجارت دنیاسنده فائض معامله‌لری ده اعتبار معامله‌لری کبی لازممی ضرورمی؟ فائض معامله‌لرینی تحریم ایتمك اعتبار معامله‌لرینی تمام قطع ایتمك کبی اولمازمی؟

بیانمی بوراده ختم ایدوب، فصل خاتمه‌سنده قرضك هم استقراضك بعض حکملرینی بیان ایده‌یم .

۱) احتیاج دقیقه‌لرنده قرض آلمق مباحدر، انسانك شأننه شرفنه هیچ بر جهتله ضرر ویرمز . قرضك اعاده‌سی واجبدر .

«من اخذ اموال الناس یرید اداءها ادی الله عنه . و من اخذها یرید اتلافها اتلفه الله .» بخاری .

۲) قرض ویرمك مندوبدر . صدقه قدر ثوابی ده واردر .

٣) قرض، فقیهلرڭ نظرینه کوره، اوچ اصلڭ برینه لابد مخالفدر:
قرض درهم ده دینارده طعامده اولور ایسه، نقدی نسیئه مقابلنده مبادله اولمق جهتیله، ربا قاعده‌سنه مخالف اولور؛ استقراض مثلیات ده اولور ایسه، «الده یوق شیلری مبادله ایتمه‌مك» قاعده‌سنه مخالف اولور؛ قرض قیمتلی شیلرده (یعنی: ذوات القیمده) اولور ایسه، «بدل مجهول اولمامق» قاعده‌سنه مخالف اولور.

معروف اولمق، اللهڭ بنده‌لرینه احسان اولمق شرفیله، قرض ده شو اوچ اصلڭ برینه مخالفت گناهی تحمل قیلندی. اگرده قرض معامله‌سی احسان اولمقدن چیقوب استفاده ایتمك یولنه داخل اولور ایسه، یعنی قرض‌ده فائض آلمق شرط قیلنور ایسه، اوچ اصلڭ برینه مخالفت گناهی عفو قیلنمایوب، قرض باطل اولور.

ابن مسعود، ابن کعب، ابن سلام، ابن عباس حضرتلرندن حدیث موقوف اولمق اوزره، خلیفه علی حضرتلرندن مرفوع اولمق اوزره «کل قرض جرنفعاً فهو ربا» حدیثی سنن بیهقی‌ده روایت قیلنمشدر.

٤) قرض تملیکدر، ویرلمش مالڭ عینی مستقرضڭ ملکی اولور، مالڭ اوزینی قایتاروب آلمق اختیاری ویروچی‌ده قالماز. ویرلمش مالڭ مثلی مستقرضڭ ذمه‌سنده ثابت واجب بر حق اولوب؛ قرض ده اجل یوقلق قوتیله، مقرض هر وقت هر دقیقه طلب ایده بیلور. طلب دقیقه‌سنده اعاده واجب اولور.

٥) آلنمش مالڭ مقدارده وصف‌ده مثلی اعاده قیلنور ایسه، واجب حق ادا قیلنمش اولور.

«فان امن بعضکم بعضاً فلیؤد الذی اؤتمن امانته»

ادا ایدر ایکن، انسان اوزینڭ اختیاریله زیاده ویرور ایسه، جائز اولور. تبرع هر وقت مشروعدر. انسانڭ مسامحه‌سی ـ کرمنه همتنه کوره اولور.

«فان خیار الناس احسنهم قضاء.» رواه مسلم

شارع حکیم حضرتلری ادا ایدر ایکن، آرتق ویرور ایدی. احسان ایدی، فائض معامله‌سی توگل ایدی.

٦) مستقرضك یا مدیونك الندہ ویرہ بیلہجك ملکی طلب دقیقہسندہ یوق ایسہ، انتظار واجب اولور .

«و ان کان ذو عسرة فنظرة الی میسرة .»

قرضك دیونك اداسندن عاجز انسانلر حقندہ، شو آیت کریمہ امرینہ کورہ، انتظار واجب اولور؛ طلب دہ شدت کوسترمك، اصرار ایتمك حرامدر . حبس ایتدرہ بیلمك اختیاری دہ یوقدر .

« ما علی المحسنین من سبیل . »

لکن بر آدم قادر ایکن، بورجلرینی دیونلرینی ادا ایتمز ایسہ، محکمہ قوتیلہ طلب ایتمك، آلمق مشروع اولور؛ حتی حبس ایتدرہ بیلور :

«انما السبیل علی الذین یظلمون الناس و یبغون فی الارض بغیر الحق . اولئك لهم عذاب الیم . »

٧) قرضلرك دیونلرك عمومیتلہ حقوقلرك هیچ برینی عفو ایتمك هیچ بر وقت واجب اولماز، لکن حالنہ زمانہ کورہ، مندوب اولا بیلور .

«و ان تصدقوا خیر لکم ان کنتم تعلمون» آیت کریمہسی اداسندن عاجز انسانلرك قرضلرینی دیونلرینی عفو ایتمك حقندہدر .

«و ان تعفوا اقرب للتقوی . ولا تنسوا الفضل بینکم . » آیت کریمہسی حقوق مالیہلرك هر برینی عمومیتلہ جمع ایدر .

«خذ العفو . » آیت کریمہسیلہ «و العافین عن الناس . » آیت کریمہسی همہ حقوقلری شاملدر .

حقوقلری عفو ایتمك، شریعت اسلامیہ نظرندہ هر نہ قدر مندوب ایسہ دہ، لکن مندوب اولمق انسانلرك حاللرینہ زمانك حاجتنہ کورہ اولور . خائنلرك خیانتلرینی ظالملرك ظلملرینی عفو ایتمك هر وقت مندوب اولماز، بلکہ خیانت هم ظلم یوللرینی قاپامق ایچون، مطالبہ مندوب اولور .

« ولمن انتصر بعد ظلمہ فاولئك ما علیهم من سبیل . »

هم عفو ایتمك، هم مطالبه ایتمك هر بری هر وقت جائز ایسه ده، هیچ بری هیچ بر وقت واجب اولماز. حتی ظالملری‌ده عفو ایتمك جائزدر:
«ولمن صبر و غفر ان ذلك لمن عزم الامور.»

٨) عفو - عفو قیلنه‌چق آدملرك قبوللرینه توقف ایدرمی؟ یوق‌می؟
قان کبی، شرف کبی حقوق غیر مالیه‌ده توقف ایتمز؛ عفو ایته‌چك آدمك اختیاریله تمام اولور.

قرض کبی دیون کبی حقوق مالیه‌ده اختلاف وار: ١) مستقرضلرك مدیونلرك قبوللرینه توقف ایتمز، چونکه عفو - اسقاطدر، انسانك اختیاریله تمام اولور. ٢) قبوللرینه توقف ایدر، چونکه حقوق مالیه‌ده عفو ایتمك تملیکدر، انسانك قبولنه توقف ایدر؛ هم‌ده تملیك‌ده اکثریتله منت شائبه‌سی بولنور، انسان هر آدمك علی الخصوص سفیللرك منتلرینی هر وقت تحمل ایتمز. سفیللرك منتلرندن همت اهللرینی صاقلامق قصدیله قبول شرط قیلنمق گوزل بر تدبیر اولا بیلور.

ایکی رأیك هر بری معقولدر، موجهدر.

٩) حقوقلری عفو ایتمك، شریعت اسلامیه حکمنده، هیچ بر وقت واجب اولماز دیمش ایدك. لکن تورات آیتلرینه کوره، هر یدی سنه‌ده بر دفعه بوتون حقوقلری عفو ایتمك واجب اولور.

تورات‌ده، تثنیة الاشتراع سفرنده، ١٥ نچی سوره ده:
١ — فی کل سبع سنین تصنع ابراء
١ — و هذا حکم الابراء: کل صاحب دین فلیبری صاحبه مما اقرضه، لا یطالب صاحبه و لا اخاه، لانه قد نودی بابراء الرب.
٣ — اما الاجنبی فطالبه، و اما ما یکون لك علی اخیك فابرئه منه.
٤ — لکن لا یکون فیما بینکم فقیر، لان الرب یبارکك فی الارض التی یعطیکها الرب الهك میراثاً لتمتلکها.
٥ — ان سمعت لصوت الرب الهك و حفظت جمیع هذه الوصایا التی انا آمرك بها الیوم و عملت بها

٦ — فاذاً يباركك الرب الهك كما وعدك : يقترض منك امم كثيرون، و انت لا تقترض و تتسلط على امم كثيرين و هم لا يتسلطون عليك .

شو آيتلرك دلالتلرينه كوره، يات ملتلردن مطالبه ايتمك، يهوديلردن هر يدی سنه‌ده بر دفعه عفو ايتمك واجبدر . عجيب، غريب بر حكمدر .

شريعت يهوديه ده هر يدنچی سنه سبت سنه‌سی اولوب ، يدی يديدن صوك كله‌چك هر ٥٠ نچی سنه يوبيل سنه‌سی اولور .

تورات ده، سفر الاحبارده، ٢٥ نچی سوره سنده :

٩٨ — واحسب لك سبعة سبوت من السنين، سبع سنين سبع مرات . فتكون لك ايام سبوت السنين السبعة تسعاً و اربعين سنه .

١٠ — وقدسوا سنة الخمسين، ونادوا بعتق فی الارض لجميع اهلها . فتكون لكم يوبيلا، وترجعوا كل احد الى ملكه، وتعودوا كل واحد الى عشيرته .

سبت سنه‌لری، هر سبت سنه‌سنده عفو وظيفه‌لری، يوبيل سنه‌لری ـ وقتنه كوره بويوك مصلحت ملاحظه‌سيله وضع قيلنمش اولسه كرك .

هيئت اجتماعيه‌ده انسانلرك اقتصادی جهتله ممكن قدر برابرلكلری ديانت نظرنده مطلوبدر . بختلرك قدرتلرك اختلافی بركه‌سنده انسانلر آراسنده اقتصادی جهتله فاحش تفاوت ظاهر اولور ايسه، انسانلرك اقتصادی حاللرينی ممكن قدر تسويه ايتمك ايچون البته بر تدبير بولندق لازم اولور . موقت، مخصوص هم گوزل بر تدبير اولمق اوزره، تورات سبت سنه‌لرينی وضع ايدوب، هر يدی‌ده هر ٥٠ نچی‌ده بر دفعه عفو ايتمك وظيفه‌لرينی الزام ايتدی .

باشقه زمانلرك حالنه باشقه خلقك روحنه كوره، شو حكمك ضررلری ده مفسده‌لری ده ممكن ايسه‌ده، تورات زماننه، يهوديلرك او وقت احوال اجتماعيه‌لرينه كوره، بلكه موافق اولمشدر، احتمال ضررلری ده بولنمامشدر .

بزم اسلاميت معسرلر عاجزلر حقنده انتظاری ايجاب ايتمش ايسه‌ده، هيچ بر انسان هيچ بر حقوق خصوصنده عفوی ايجاب ايتمه‌مشدر . بلكه

حالڭ زمانڭ اقتضاسنه کوره حرکتی انسانڭ اختیارینه ادبنه تسلیم ایتوب، مناسب صورتلرده عفوی مندوب ایتمشدر.

هیئت اجتماعیه ده انسانلرڭ اقتصادی حاللرینی تسویه ایتمك خصوصنده، شریعت اسلامیه تدبیرلرینی زکات فصلنده انشاء الله بیان ایتسه‌ك کرك.

۱۰) اعتبارڭ، یعنی قرض، استقراض، دیون معامله‌لرینڭ اهمیتلرینی یوقاری‌ده بیان ایتدك. نظرلری دقیق اقتصاد عالملری قرض معامله‌لرینڭ استقراضلرڭ غایت بویوك ضررلرینی ده بیان ایتمشلر: اولا) حکومتلرڭ شرکتلرڭ فائض مقابلنده استقراضلری خلقی تشبث همتلرندن محروم ایدر. خلق اوز مالیله اوز معرفتیله اش کورمکدن قالوب؛ حکومتڭ شرکتڭ کاغدلرینی آلور؛ فائض مقابلنه سرمایه‌لرینی ویرور؛ تنبل اولوب کون کوروچی صنف هیئت اجتماعیه ده زیاده‌لشور. ثانیاً) حکومتلرڭ بویوك استقراضلری تجارتلرده زراعتلرده صناعتلرده استعمال قیلنه‌چق سرمایه‌لرڭ نقصاننه سبب اولور. استقراض قیلنمش مبلغ فائده‌سز یوللره صرف قیلنور ایسه، برنیچه جهتله ضرر محققدر، چونکه برکتلی کثرتلی سرمایه جمعیت الندن چیقوب تاف اولمش اولورده، یرینه یالگز ضرری قالمش اولور. ثالثاً) استقراض یولیله طوپلانمش سرمایه‌لری قاپامق (تولمك) علی العاده بر قاچ سنه‌لره توزیع قیلنمق حسبیله، شوکونڭ استقراضی صوڭ کله‌چك نسللرڭ ذمه‌لرینه حقسز عدالتسز یوك اولور. شوکونگی یوکلری صوڭ کله‌چك نسللر اوزرینه یوکله‌مك حقوقی هیچ بر انسان ده یوقدر.

استقراض ضررلری حقنده سویلنمش سوزلرڭ هر بری طوغریدر. لکن او ضررلرڭ هیچ بری استقراض ضرری توگل، بلکه سوء استعمال ضرریدر. استقراض استعمالڭ صورتلرینه کوره یا مضر اولور، یا مفید اولور. طوپلانمش آلنمش سرمایه منفعتلی یوللرده صرف قیلنور ایسه، مفید اولور، فائده‌سز اهمیتسز شیلره صرف قیلنور ایسه، البته مضر اولور.

شوکونگی یوکلری صوڭ کله‌چك نسل اوستنه یوکله‌مك اعتراضی، شبهه یوق، غایت مهم اعتراضدر. لکن دقتله ملاحظه قیلنور ایسه،

استقراضك ضررینه دلالت ایتمز . بلکه لهنه دلالت ایدر .

استقراض قوتیله طوپلانمش سرمایه برکه سنده انشا قیلنه‌چق اشلرك منفعتی دائمی اولوب صوك کله‌چك نسلك استفاده‌سنه قالاچق ایسه، استقراض یوکلرینی صوك کله‌چك نسل اوستنه یوکله‌مك هر وقت جائز اولور، بلکه مطلوب اولور . حاصل اولاچق فائده‌لرك یالگز بر جزئنه نائل اولمش معاصرلره بوتون آغرلغی یوکلتمك البته عدالت اولماز . شو عصر بوتون ثروتلرینی برکتلرینی اوزینك وارثنه ترك ایده بیلور ایسه، مشکل حاللرك آغر دقیقه‌لرك تولید ایتدکلری ضررلری ده دیونلری ده البته ترك ایده بیلور .

اعتبار معامله‌لرینك اهمیتلرینی‌ده ضررلرینی‌ده بیان ایتدکدن صوك، ایندی فائض مسئله‌لرینی اقتصاد لسانیله بیان ایده‌یم . اسلام تعلیملرینك علویتنه برهان کبی اولور .

IV

علم نظرنده ربا

اعتبارك اهمیتلری فائده‌لری یوقاری‌ده بیان قیلندقدن صوك تجارت دنیاسنده فائضك‌ده بویوك اهمیتی البته آچیق معلوم اولور . چونکه ربا معامله‌لری تحریم قیلنوب الغا قیلنه‌چق اولور ایسه، تجارت دنیاسنده اعتبار معامله‌لرینی‌ده تمامیله الغا ایتمك لازم اولور ؛ یاخود اعتبار معامله‌لرینه انسانلری سوق ایده بیله‌چك یاکی تدبیرلری باشقه یوللری آرامق حاجت اولور . لکن اویله بر تدبیر عصرلر بوینچه انسانلره معلوم اولمامش، هم ده شو کون تجارت دنیاسنده ده یوق .

بوکا کوره، تجارت دنیاسنده اعتبار معامله‌لرینك انتظامی یالگز فائض قوتیله، تأمین قیلنه بیلور، دیه‌یك ده، فائضك اهمیتی بازار کوزیله تقدیر قیلندقدن صوك، فائض مسئله‌لرینه فلسفه هم علم کوزیله‌ده نظر ایده‌یك . بیانمزی موجز قیلمق ملاحظه‌سیله، فلسفه نظرینی، علوم نظریه‌لرینی انتقادلریله جوابلریله برابر، سرد ایده‌یك .

فلسفه هم فیلوسوفلر فائض آلمق فائض ویرمك معامله‌لرینڭ هر وقت خلافنده ایدی. فیلوسوفلر امامی آریستوتیل فلسفه نظرینی هم ساده هم آچیق لسانله بیان ایتوب دیمش:

نقود ـ عقیمدر، بالاسی اولماز، جامددر، ثمره ویرمز. بوڭا کوره، قرض مقابلنه فائض آلمق البته حرام، غیر مشروع بر غصب اولور. یعنی؛ نقود ـ حیوان کبی طوغدروچی، یا خود، یر کبی اوسدروچی اولسه ایدی، او وقت فائض مشروع بر بالا، یا خود، طاتلی بر ثمره اولور ایدی. لکن، نقود، طبیعت حکمیله، عقیمدر، تولید ایتمز، طاشدر، ثمره ویرمز. بوڭا کوره، فائضڭ نسبی‌ده اساسی‌ده سببی‌ده یوقدر. غیرڭ حقی اولمق صفتیله البته حرام اولور.

اوستدن نظر ایدر ایکن، فیلوسوفڭ شو سوزلری اساسلی کبی قوتلی کبی کورنسه ده، فی الحقیقه، شو سوز غایت بویوك اشتباهدر.

فیلوسوف اوزینڭ نظرینی قرضڭ جهت مادیه‌سنه، نقودڭ‌ده جامد ماده‌سنه قصر ایتوب، قرض معامله‌سنده نقودڭ بر الدن دیگر الره انتقاللرینی، نقوده آلتونلق کوموشلك کاغدلك کبی جامدلکرینی کورمش ده، باشقه حقیقتلر فیلوسوفك کوزندن اشتباه پرده‌سیله مستور قالمش.

درست، نقود، طبیعت مادیه‌سیله، یا آلتون یا کوموش یاخود کاغد در، هر حال‌ده البته جامددر، تولید ایتمز، ثمره ویرمز. لکن نقود طبیعت اجتماعیه‌سیله تولید ایدر، ثمره ویرور: اللهڭ اراده الاهیه‌سیله، هیئت اجتماعیه قبولیله، قانونڭ‌ده حکمیله، نقوده قوه اشترائیه ویرلمشدر. نقوده غایت، بویوك قدرت اشترائیه واردر، نقودڭ دعوتنه هر بر شی اجابت ایدر؛ نقودڭ غایت مؤثر قوه سحریه‌سی‌ده واردر، انسانلرڭ همه حاجتلرینی جلب ایدر. نقود انسانلره قدرت اقتصادیه ویرور. بر آدم نقوده مالك اولدی‌می، او انسان‌ده قدرت اقتصادیه قوه کسبیه حاصل اولور. انسان او قدرتیله اقتصادی معامله‌لرڭ هر برینی اداره ایدر، اقتصادی فائده‌لری ده کسب ایدر.

قرض ویرمك، جهت مادیه‌سیله، جامد نقودی ویرمك ایسه‌ده، معنوی جهتیله، قدرت اقتصادیه ویرمکدر. قرض ویروچی اوزینك اقتدارینی مستقرضه نقل ایتمش اولور. هر بر انسانك النده قدرت اقتصادیه تولید ایدر، ثمره ویرور، اقتصادی فائده‌لری کسب ایدر.

اگرده نقودك بلکه عمومیتله همه مالارك یالگز جهت مادیه‌لری معتبر اولوب قدرت اقتصادیه‌لری اهمال قیلنسه ایدی، او وقت هیئت اجتماعیه‌ده اقتصادی معامله‌لرك هر بری تمام باطل اولور ایدی، ثمره‌سز قالور ایدی، تجارت فائده‌لری ده ممکن اولماز ایدی.

اگرده اهل علماك آریستوتیلدن روایتلاری درست اولور ایسه، فیلوسوفلر امامی آریستوتیل مالارك هم نقودك یالگز جهت مادیه‌سنه نظر ایتمش اولوب، قدرت اشترائیه‌لرندن تمام غفلت ایتمش اولور. یا خود هیئت اجتماعیه‌ده مالارك نقودك اك مهم قوتلرینی اهمال ایتمش اولور.

اجتماعی مسئله‌لرده آریستوتیل کبی بویوك آدملرك بویله سوزلرینی علم کتابلرنده انسان اوقور ایسه، اولگیلرك نظرلری هم شوکونگی علومك نظریه‌لری حقنده انساناك خاطرینه «حفظت شیئاً وغابت عنك اشیاء» مثلی خطور ایده بیلور.

اجتماعی مسئله‌لری توجیه یولنده اهل علم لسانیله سویلنمش نظریه‌لرك اکثری یا خود هر بری اوز باشنه، دیه‌لم، طوغری هم حقیقت اولا بیلور ایسه‌ده، مسئله‌لری تمامیله آگلامق خصوصنده بویوك اهمیتلری وار دیگر حقیقتلردن نظریه غفلت ایتمش، یا خود او حقیقتلری اهمال ایتمش اولور. فائض مسئله‌لرینی توجیه یولنده مقتصدلرك نظریه‌لری ده شویله‌در.

فائض مسئله‌سی حقنده اقتصاد عالملریناك بر نیچه نظریه‌لری واردر. او نظریه‌لری اساس جهتیله ایکی قلاص ایتمك ممکندر: ۱) فائض-هیئت اجتماعیه‌ده اقتصادی معامله‌لرك بر نتیجه منطقیه‌سی اولوب، هیئت اجتماعیه‌ده هم طبیعی هم ضروری هم مطلوب بر حادثه اقتصادیه‌در. ۲) فائض-اقتصادی معامله‌لرك اجتماعی طبیعتلریله باغلی مناسبتلی مطلوب بر حادثه اولمایوب، بلکه هیئت اجتماعیه‌ده بر صنفك ریاست ملکیه‌سی دیگر صنفلرك اسارت اقتصادیه‌سی نظاملرندن ناشی اولمش غیر مطلوب بر حادثه تاریخیه‌در.

اولگی قلاص ده ایکی طائفه واردر: ۱) فائض ـ اقتصادی معامله‌لرك بر نتیجه منطقیه‌سی اولوب، مال صاحبلرینك عمللرینه سعیلرینه مترتب مشروع بر ثمره‌در. ۲) فائض ـ اقتصادی معامله‌لرك مشروع بر نتیجه منطقیه‌سی ایسه‌ده، لکن سعی اثری‌ده عمل ثمره‌سی‌ده توگلدر.

دیمك اصل نظریه‌لر اوچدر: ۱) فائض ـ اقتصادی معامله‌لرك نتیجه منطقیه‌سی اولوب، عمل ثمره‌سیدر. ۲) اقتصادی معامله‌لرك معقول نتیجه منطقیه‌سی ایسه‌ده، عمل ثمره‌سی توگلدر. ۳) فائض ـ عدالت یولندن یازمش، هم‌ده مساوات اساسندن طایمش قاپیتالیزم هیئت اجتماعیه‌سنه مخصوص غیر مشروع غیر معقول موقت بر حادثه تاریخیه‌در.

شو اصل نظریه‌لرك متعدد فرعلری‌ده واردر.

اولگی نظریه: مالکلرك متعهدلرك فائضلری، عمله‌لرك اجرتلری کبی، عمل ثمره‌سیدر. سعیلری عمله‌لرك سعیلری کبی سعیدر؛ بلکه عمله‌لرك عمللرندن‌ده آرتق زحمتلی مشقتلی سعی اولا بیلور. مالکلرك متعهدلرك عمللرینه مهارت، استعداد، تالانت لازم اولوب، سعیلری عمله‌لرك سعیلرندن زحمتلرندن دها زیاده دواملی دها زیاده آغر اولا بیلور. بوڭا کوره، مال فائضی عمل ثمره‌سیدر.

شو نظریه‌ده اصابت حصه‌سی، دیه‌لم، واردر. لکن سرمایه فائضلرینه عمل ثمره‌سی کبی نظر ایتمك اکثریتله طوغری اولماز. سرمایه فائضی هیچ بر وقت مالکلرینك عمللرینه باغلی توگل ایدی، بلکه سرمایه مقدارینه متناسب بر حصه ایدی. صوڭره سهام شرکتلرنده فائض شریکلرك عمللرینه باغلی اولمایوب، یالڭز سهاملرینه کوره اولور. خزینه‌لرینه صندوقلرینه تسلیم قیلنمش امانتلرك مقابلنده، بانقلر شو کون فائض ویرورلر، لکن مالکلرینك عمللری هیچ بر صورتله شرط قیلنماز. قرض ویروچی، هیچ بر عملی سبقت ایتمه‌مش ایسه‌ده مالك فائضلرینی آلور.

دیمك، شو اوّلگی نظریه فائض صورتلرینك اکثرینی توجیهدن تمام عاجزدر.

اوّلگی نظریه فرعلرینی‌ده بوراده بیان ایده‌یم.

۱) مال، سرمایه عملك ثمره‌سیدر، کوچاك محصولیدر. مال مادیلك

شکلنه ئەورلمش عملدر. تجارتده صناعتده زراعتده عمومیتله استحصالده مالك اشتراکی عملك اشتراکی کبیدر. بوڭا کوره فائض ـ سرمایه واسطەسیله ایفا قیلنمش عملك حصەسی اولور. جانلی عمل حصه صاحبی اولور ایسه، مادی عمل (مادیلك شکلنه ئەورلمش عمل) حصه صاحبی اولا بیلور.

شو نظریەده زحمت، کلفت اثری غایت بیوکدر. سرمایەلری عمل توسیله بویامادقچه، فائض مسئلەلرینی توجیه ممکن توگل ایسه، دیمك سرمایه فائضلرینك اصلی اساسی یوقدر.

قبول ایدەیك، هر سرمایه مادیلك شکلنه ئەورلمش عملدر، دیەیك. درست. لکن مادیلك شکلنه ئەورلمش عمل مالکلرکده عمللری اولابیلور ایسەده اکثریتله عملەلرك عملی اولور.

یعنی شو نظریه طوغری اولور ایسه، سرمایه فائضلرینك لهنه اولماز، بلکه تمام ضررینه دلالت ایدر.

۲) سرمایەلری کسب ایتمك طوپلامق، طوپلادقدن صوڭ صاقلامق مهم بر عملدر، آغر زحمتدر. سرمایه فائضی شو عملك شو زحمتك مکافاتیدر.

شو نظریه تمام طوغری ایسەده، سرمایه فائضلرینه توجیه اولاماز. ضرورت ساعتلرنده میلیون زحمتله طوپلانوب صاقلانمش یوز روبلك فائضی بش روبل اولوب، ضرورتسز تمام زحمتسز طوپلانمش بر میلیونك فائضی ایللی مڭ روبل اولور. یعنی فائض زحمت مقدارینه توگل، بلکه سرمایه مقدارینه تابعدر. فائض هیچ بر وقت زحمتك مکافاتی کبی اعتبار قیلنمادی.

۳) استحصال سرمایەسز اولماز. سرمایەلری حاضرلەمك هم ضرور هم هیئت اجتماعیه ایچون نافع عملدر. شو نافع عملنه مقابل سرمایه صاحبی فائض آلور. اگرده فائض ویرلمز ایسه، طوپلامق شوقی طوپلامق داعیەسی خلقده قالماز، سرمایه طوپلانماز، استحصال بولنماز ایدی.

۴) فائض ـ امساك هم محرومیت اجرتیدر.

آدم بالاسی زحمتلەنوب سرمایه طوپلامش. طوپلانمش سرمایەلرینی

اورینکٔ حاجتلرینه صرف ایدوب استفاده ایده بیلور ایسه‌ده، محرومیت آغرلقلرینه قاتلانوب، پاره‌لرینی سرمایه‌لرینی صاقلامش؛ هم ده جمعیت انسانیه ثروتنه برکت ویرمش.

فائض شو امساکک شو محرومیتک اجرتیدر.

شبهه یوق، شو نظریه اوز باشنه طوغریدر. سرمایه فائضلرینکٔ بعض صورتلرینی هر جهتله ایضاح ایده بیلور، توجیه اولا بیلور. درست، سرمایه‌لرینی امساک ایتوچیلارده انسانلرکٔ جمعیتنه عمله کبی هم بویوک هم نافع خدمت ایدرلر. امساک، محرومیت هر نه قدر عمل توکل ایسه‌ده، اوز باشنه هیچ بر صورتله تأثیر ایتمز ایسه‌ده، امساک برکه‌سنده استحصال سرمایه‌لری طوپلانور، جمعیتکٔ برکتلری زیاده اولور. لکن فائده خصوصنده امساک محرومیت بعض صورتلرده ولو بالواسطه سبب بعید اولا بیلور ایسه‌ده، اصل سبب هم عمومی اکثری سبب البته انسانکٔ عملیدر.

امساک، محرومیت نظریه‌سی بعض سرمایه‌لرکٔ فائضلری حقنده بلکه طوغری اولا بیلور ایسه‌ده، قارونلرکٔ روتشیلدلرکٔ فائضلری حقنده یالگز لطیفه اولمق اوزره سویله‌نه بیلور.

اگرده فائض امساک ثمره‌سی اولسه ایدی، فائضلرکٔ ممکن قدر آزلغی مصلحت اجتماعیه نقطه‌سندن مطلوب اولور ایدی. چونکه فائضکٔ بویوکلگی انسانلری طوپلامق حرصلرینه باشده سوق ایدر ایسه‌ده، او تقدیرده آز سرمایه فائضیله‌ده معیشتی تأمین ممکن اولمق جهتیله، نهایت قناعت طوقلغی حرص آچلغنه غلبه ایده بیلوب، انسان امساک محرومیتلرینی تمام ترک ایده بیلور. اگر فائض آز اولور ایسه، اوزینی تأمین ایتمک ضرورتنه حریص هر بر انسان اوزینکٔ سرمایه‌لرینی ممکن قدر آرتق امساک ایدر. چونکه اوزینی هم عائله‌سینی تأمین ایده بیله‌چک فائضلری آلمق ایچون البته غایت بویوک سرمایه حاجت اولور. بوکا کوره، امساک نظریه‌سنده فائضکٔ ممکن قدر آزلغی مصلحت اجتماعیه نقطه‌سندن مطلوب اولور ایدی.

یعنی سرمایه فائضلرینی توجیه یولنده امساک نظریه‌سی طوغری

اولور ایسه، سبب اوزینڭ اثرینی هدم ایتمش اولور ایدی.

صوڭره فائض هر یرده هر وقت سرمایه‌لرڭ مقدارینه تابع اولوب، هیچ بر وقت امساك مقدارینه محرومیت زحمتلرینه تابع توگل ایدی. یوقسه، فقیرلرڭ فائضلری بایلرڭ فائضلرندن قات قات آرتق اولور ایدی.

دیمك، سرمایه فائضلرینی توجیه حقنده امساك نظریه‌سی‌ده تمام ساقطدر.

فائضلری توجیه ایده بیله‌چك هر نظریه‌ده فائضڭ حقیقتی، فائضڭ سببی علة فاعلیه‌سی بیان قیلنمق لازمدر. امساك نظریه‌سی بونلرڭ هیچ برینه وفا ایتمز.

درست، فائض‌ده تشویق قوتی واردر. صاقلامق طوپلامق حرصلرینی قوتلەمك ملاحظه‌سیله سرمایه فائضلرینی مشروع ایتمك البته ممکن اولابیلور. امساك نظریه‌سی فائضڭ مشروعیتنه علة غائیه اولا بیلور. لکن بونڭله فائضڭ عدالتی، مشروعیت قانونلرینڭ حقانیتی لازم اولماز، فائضڭ سببی‌ده علة فاعلیه‌سی‌ده معلوم اولماز.

بوڭا کوره سرمایه فائضلرینی توجیه حقنده اولگی نظریه بوتون فروعاتیله ساقطدر دیمك البته طوغری اولسه کرك.

ایکنچی نظریه: فائض ـ اقتصادی معامله‌لرڭ معقول نتیجه منطقیه‌سی ایسه‌ده، عمل ثمره‌سی توگل، بلکه سرمایه برکه‌سیدر.

انسانلرڭ اوفاق بویوك حاجتلرینه یارارلق برکتلرڭ اوفاقلری بویوکلری اوچ سببڭ مجموعیله: ۱) طبیعت، ۲) سرمایه، ۳) عمل برکه‌سیله حاصل اولور.

انسانلرڭ حاجتلرینه یارارلق بوتون خیراتلرڭ سببی‌ده طبیعتدر، خزینه‌سی‌ده طبیعتدر برکتلرڭ خیراتلرڭ هر بری طبیعت خزینه‌لرندن، شفقتلی سینه‌لرندن استحصال قیلنور.

استحصال ـ اوچ سببڭ مجموعیله: ۱) طبیعت، ۲) عمل، ۳) سرمایه برکه‌سیله اولور. سرمایه ـ استحصال سببلرینڭ ضروری عنصریدر. سرمایه، طبیعت کبی عمل کبی، تولید ایدر.

انسانلرڭ حاجتلرینی استحصال خصوصلرنده فائده‌سی دخلی وار هر بر شی ـ سرمایه‌در. هر نوع ابنیه، هر نوع آلات ادوات، همه مواد

ابتدائیه سرمایه در.

شو معناسیله سرمایه‌ده استحصال قوتی تولید خاصیتی بویوکدر. استحصال، سرمایه برکه‌سنده، کمیت جهتیله‌ده کیفیت جهتیله‌ده زیاده اولور.

انسان بوش الیله سعی ایدر ایسه، بر مقدار حاصلات البته حاصل اولور. شو انسان گوزل آلتلر مکمل ماکنه‌لر ایله سعی ایدر ایسه، حاصلاتی البته زیاده اولور. بوش الیله عملی اون عدد ویرور ایسه، ماکنه کبی سرمایه اشتراکیله عملی یوز عدد، بیڭ عدد، یاخود دها زیاده ویره بیلور. سرمایه اشتراکیله حاصل اولاچق حاصلاتڭ قیمتی‌ده منفعتی‌ده – بوش الیله حاصل اولا بیله‌چك حاصلاتڭ قیمتندن منفعتندن هر حال‌ده زیاده اولور.

شو فضله – یعنی: کمیت جهتیله‌ده کیفیت جهتیله‌ده زیاده البته سرمایه ثمره‌سیدر، سرمایه اثریدر.

سرمایه‌ده استحصال قوه‌سی بویوکدر. شو قوت – زمان، مکان، محیط احوالنه کوره، تبدل ایدر ایسه‌ده، سرمایه‌لرڭ اهمیتی هر حال‌ده بویوکدر. سرمایه اوزی‌ده تولید ایدر، سعیڭ قوتلرینی‌ده تولیدینی‌ده زیاده ایدر، برکتلی ایدر.

انسانلرڭ حاجتلرینه یارارلق برکتلری خیراتلری استحصال‌ده اوچ عنصر: ۱) طبیعت، ۲) عمل، ۳) سرمایه اشتراك ایدر ایسه، حاصل اولا بیله‌چك هر بر برکت‌ده هر بر فائده‌ده البته اوچ حصه بولنور: ۱) عمل حصه‌سی، ۲) طبیعت حصه‌سی، ۳) سرمایه حصه‌سی.

عمل حصه‌سی اجرت نامیله تسمیه قیلنوب، سرمایه حصه‌سی فائض نامیله تسمیه قیلنور. طبیعت حصه‌سی خراجدر دیه‌یك. حصه‌لرڭ مقدارینی تعیین تقدیر ایتمك، فرض ایده‌یك، ممکن توگل ایسه، هیچ برینی انکار ایتمه‌یوب، عدالتله تقسیم وظیفه‌لرینه اجتهاد ایتمك البته لازمدر.

بوڭا کوره، عمله‌لرڭ اجرتلری کبی سرمایه فائضلرینی‌ده قبول ایتمك البته عدالت اقتضاسی اولور.

بوڭا کوره، سرمایه فائضی، عمل اجرتلری کبی، هم عدالتلی هم حقانیتلی هم طبیعی بلکه ضروری مشروع بر حق اولور.

قرض یولیله ویرلمش سرمایه‌لرڭ فائضلری‌ده شویله‌در: سرمایه‌ده تصرف حقوقی مستقرضڭ اختیارینه تسلیم قیلنمش اولور. مستقرضڭ سرمایه برکه‌سنده قوه استحصالیه‌سی آرتوب، حاصلات قات زیاده اولور. شو آرتق حاصلاتدن عمل حصه‌سی مستقرضه ویرلوب، سرمایه حصه‌سی سرمایه صاحبنه ویرلور ایسه، بوراده خلاف عدالت هیچ بر شی بولنماز. حصه‌لری تعیین‌ده عدالت التزام قیلنور ایسه، سرمایه حصه‌سی چیقارمق غایت عادلانه معامله اقتصادیه اولور.

قرض سرمایه‌سنڭ فائضی-قرض یولیله آلنمش سرمایه‌لرڭ کیسه‌کاری اولمایوب، بلکه سرمایه‌دن حاصل فائده‌لرڭ هر سنه‌لك یاخود هر آیلق حصه‌ریدر.

سرمایه‌لرك فائده‌لری یاڭاروب، متجدد اولوب، هر وقت دوام ایدر. تیمور یوللر کبی، صو یوللری قانالّر کبی، ابنیه کبی سرمایه‌لرڭ یاڭاروب طوروچی فائده‌لری غایت اوزون زمان دوام ایده‌بیلور؛ گوزل صورت‌ده محافظه قیلنور ایسه، ماکنه کبی آلاتلرڭ‌ده دوامی ممکن اولوب، توکنمز بتمز فائده‌لری همان ویره‌بیلور.

سرمایه‌لرڭ علی الدوام فائده تولید قیلوب طوردقلرینه کوره، قرض اولوق اوزره ویرلمش سرمایه‌لرڭ فائده‌لرینه ویروچیلرڭ‌ده اشتراکلری البته حقلی اولور، عدالت اولور. سرمایه مستقرض النده امانت اولوب قالدقچه، فائده‌لرنده ویروچیلرڭ اشتراکلرینه بر حد بر اجل بولنماز. درست، تمامیله مثلیله اعاده قیلندقدن صوڭ، اشتراك حقی منقطع اولور.

شو نظریه‌یه کوره، فائضڭ اصل سببی - سرمایه‌لرڭ قوه استحصالیه‌لری قدرت اقتصادیه‌لریدر. سرمایه، عمل کبی طبیعت کبی، تولید ایدر. حاصلاتڭ هیچ بری یالڭز عمل یالڭز سرمایه‌دن حاصل اولامایوب، بلکه شو اوچ عنصرڭ هیئت مجموعه‌سندن حاصل اولور. بوڭا کوره حاصلاتڭ هر برنده سرمایه حصه‌سی‌ده البته بولنور.

بوڭا کوره سرمایه فائضی هیئت اجتماعیه‌ده هم ضروری هم طبیعی هم عادلانه حادثه اقتصادیه حصه اقتصادیه اولور.

شبهه یوق، استحصال نظریه‌سنده حقلق حصه‌سی واردر. درست،

هر بر استحصال‌ده عمل نه قدر ضرور ایسه، سرمایه وجودی‌ده او قدر ضرور اولور؛ عمل اجرتی نه قدر طبیعی نه قدر ضروری ایسه، سرمایه فائضی‌ده او قدر ضروری هم طبیعی اولابیلور.

شو ساده نظریه ساده‌لگی برکه‌سنده شائع اولدی، اقتصاد عالملرینك الڭ بویوکلری قاشنده‌ده مقبول اولدی. لکن، شو ساده نظریه ظاهریله ساده کوزلره قوتلی برهان کبی کورنسه‌ده، فی الحقیقه بر مغالطه‌در، قوتلی بر اشتباهدر.

درست، هر استحصال‌ده اوچ عنصر: ۱) عمل، ۲) طبیعت، ۳) سرمایه ضرویدر، لکن یر (طبیعت) مالکلرینڭ‌ده سرمایه صاحبلرینڭ‌ده اشتراکلری نره‌دن؟

قبول ایده‌یك، سرمایه لازمدر، شرطدر، ضروریدر، دیه‌یك. لکن سرمایه مالکلری، هم‌ده استحصال زحمتلرینه هیچ بر صورتله اشتراك ایتمه‌مش ملك صاحبلری شرط توگلدر. سرمایه، فرض ایده‌یك، عمله‌لره ملك اولسه ایدی، سرمایه‌لرك قوه استحصالیه‌لری ضائع‌می ناقص‌می اولور ایدی؟ البته اولماز. اویله ایسه مالکلرك وجودلری شرط توگلدر، حاصلات حصه‌لرنده حقلری بولنمق‌ده لازم توگلدر.

هیئت اجتماعیه‌ده هر بر فردك هر بر صنفك قیمت اجتماعیه‌سی برابر اولمق انسانیت اقتضاسیدر، ابتدائی حقوقك الفباسیدر. طبیعتك برکتلرنده خیراتلرنده اقتصادی حصه‌لرینڭ برابرلگی‌ده مساواتڭ اساسیدر.

انسانلرڭ بری، صنفلرڭ بری اوزینڭ ضروری حاجتلرینی یالڭز عمیله کوچیله آلابیلور ایکن، دیگر بر انسان دیگر بر صنف اوزینڭ ضروری حاجتلرینه زحمتسز مشقتسز عملسز نائل اولور ایسه، اولا بیلور ایسه، انسانلرڭ قیمت اجتماعیه‌لرنده غایت فاحش تفاوت بولنمق لازم اولور.

کوچسز فائده، سعیسز حصه — هیئت اجتماعیه‌ده مساواتسزلگڭ الڭ قبا الڭ فنا صورتیدر. برینڭ کوچیله زحمتیله حاصل اولمش برکتلری دیگرلره ویرمك — احتیاج النده ضرورت زنجیرلرنده انسانڭ اسارتیدر.

استحصال نظریه‌سی بر نیچه جهتله خطا ایدر:

اولا: انسانلری، یعنی عمله‌لری استحصال واسطه‌لرینك بری کبی حساب ایتمك. درست، اقتصاد عالملری استحصالك واسطه‌لرینی سببلرینی اوچ عنصردن: ۱) طبیعت، ۲) عمل، ۳) سرمایه‌دن عبارتدر دیدیلر. شو سوز صناعت نظرنده بلکه درست اولا بیلور ایسه‌ده، سیاسی اقتصاد نظرنده طوغری اولاماز. انسان ـ استحصالك واسطه‌سی توگل، بلکه غایه‌سیدر، انسان حیاتده هر خصوصده مقصد بالذاتدر.

انسانی، یعنی عمله‌لری واسطه‌لك درجه‌لرینه ایندرمك، حاصلات حصه‌لرینی توزیع ایدر ایکن عمله‌لری سرمایه کبی سرمایه‌لری عمله کبی اعتبار ایتمك انسانیت شرفنه انسانلرك قیمت اجتماعیه‌لرینه اهلیتلرینه هیچ بر صورتله مناسب اولماز.

اوچ عنصر نظریه‌سی هیئت اجتماعیه‌ده بر صنفك ریاستی، دیگر صنفك اسارتی مملوکیتی نظامنه مبنیدر. حریت، هم‌ده حقوقده اهلیتده مساوات اساسلرینه تمام مناقضدر.

اوچ عنصر نظریه‌سی استحصالكده اساسی اولاماز. استحصال یالگز عمل قوتیله اولور. طبیعت قوتلرینك، سرمایه‌لرك، اشتراکی عملك آسانلغینه سرعتنه شرط هم ضرور ایسه‌ده، اصل استحصال یالگز عملك یالگز سعیك اثریدر.

ثانیاً: واسطه‌لره آلتلره استحصال قوه‌لرینی اسناد ایتمك خطا در. آلتلری سرمایه‌لری انسان ایجاد ایدر، اختراع ایدر. انسان هر خصوصده الك برنچی مستحصلدر. بوڭا کوره، حاصلات تمامیله یالگز انسانك عملنه نسبت قیلنوب، آلتلرك سرمایه‌لرك واسطه‌لگیده انسانك عملیله اولمق یوزندن آلتلره سرمایه‌لره نسبت قیلنمامق لازمدر.

درست، ماکنه‌لره نظرمز کبی عمله‌لره نظر ایدر ایسه‌ك، عمله‌لریده واسطه‌لك درجه‌لرینه ایندرور ایسه‌ك، او وقت واسطه‌لره آلتلره استحصال قوه‌لری بلکه نسبت قیلنه بیلور.

ثالثاً: هم شریعت هم قانون نظرنده حقوق صاحبی یالگز انساندر. قبول ایده‌یك، استحصالده هم طبیعت قوتلری هم سرمایه اشتراك ایدر. مثلا: زراعت اشلرنده حیوانك کوچیده ضروردر، زراعت آلتلریده

ضروردر. درست، لکن بونلرڭ هیچ بری، حقوق صاحبی اولمامق جهتیله، حاصلات حصه‌لرینڭ هیچ برینه شریك اولاماز. بوتون حاصلات تماميله یالڭز انسانڭ یعنی عمله‌لرڭ حقی اولور. اهلیتلی حقوقلی سبب یالڭز انسانڭ عملیدر. استحصال امتیازی یالڭز انسانڭ عملنه خاص قیلنور. ماکنه‌لرڭ طبیعت قوتلرینڭ عمللری، وار ایسه، انسانڭ عملنه تابع کبی قالور. اجتماعڭ غایه‌سی یالڭز انساندر، هیئت اجتماعیه‌ده هر شی انسانڭ حاجتلری یولنده فدا قیلنور.

رابعاً: استقراض صورتلرنده، ویرلمش سرمایه مستقرضلرڭ ملکیدر. بوڭا کوره، سرمایه حصه‌سی مستقرضلره ملك اولور. استحصال نظریه‌سی مقرضلرڭ فائضلری حقنده توجیه اولاماز. بر فرض، سرمایه مستقرضلره ملك اولمایوب، مقرضلرڭ ملکی اولوب قالسه‌ده، سرمایه حصه‌سی مقرضلرڭ حقی اولمق لازم توگلدر. چونکه، ملك اولسه‌ده اولماسه‌ده، آلتلرڭ واسطه‌لرڭ اثرلری مالکلرینه اسناد قیلنماز، بلکه مباشرلرینه اسناد قیلنور. مثلا: معصوم بر انسان دیگر بر انسانڭ سیفیله قتل قیلنسه، جنایت سیفڭ صاحبنه اسناد قیلنمایوب قتلڭ مباشرینه اسناد قیلنور. اگرده واسطه‌لرڭ آلتلرڭ فائده‌لری مالکلرینه اسناد قیلنور ایسه، ضررلری‌ده مالکلرینه اسناد قیلمق لازم اولور. اگرده آلتلرڭ واسطه‌لرڭ جنایتلری مالکلرینه اسناد قیلنماز ایسه، فائده‌لری‌ده برکتلری‌ده مالکلرینه البته اسناد قیلنمامق لازمدر. بوڭا کوره، باشقه‌لرڭ اللرینه کوچمش سرمایه‌لرڭ فائده‌لری اولگی مالکلرینه عائد اولماز.

شو دورت انتقاد قوتیله استحصال نظریه‌سی‌ده جرح قیلندی. درست، استحصال نظریه‌سنده حقلق حصه‌سی واردر. لکن فائض مشروعیتنه توجیه اولمق اوزره استحصال نظریه‌سی قبول قیلنماز. بلکه قطعا مردود اولمق تیوشدر.

استحصال نظریه‌سنڭده بر نیچه فرعلری واردر. بیانمی تکمیل ایتمك ملاحظه‌سیله او فرعلری‌ده بیان ایده‌یم.

۱) هر مالده، هر سرمایه‌ده نما طبیعیدر. فائض مالڭ نماسی اولمق صفتیله البته مشروع اولور.

حیات انسانیه‌ده مالڭ اڭ بویوك اهمیتی نماسیله‌در. یر اوزینڭ برکتلی محصولاتیله، حیوان اوزینڭ نسلله، سوتی، هم یونی کبی برکتلریله البته بالطبع نامیدر. تربیه برکه‌سیله حیوانات زیاده اولور، زراعت برکه‌سیله حاصلات طبیعیه زیاده اولور، صناعت قوتیله حاصلات صناعیه زیاده اولور. زراعت سایه‌سنده، یر نصل فائده ویرور ایسه، عمل برکه‌سنده تجارت سایه‌سنده انسانڭ نقودی‌ده اویله فائده ویرور. نقودده نما قابلیتی ضروریدر. اگرده نقودده نما قابلیتی بولنماسه انسانلرڭ هیچ بری اوزلرینڭ سرمایه‌لرینی نقودلرینی تجارت یوللرینه صرف ایتمزلر.

نقود، ملك اولسه‌ده قرض اولسه‌ده، نامیدر، فائده ویرور. نقودڭ همه انسانلره معلوم فائده‌لری‌ده واردر. مثلا: نقود قوتیله انسان خانه یاخود بر صاتون آلوب اجاره‌یه ویرور ایسه، اجاره‌لرینڭ فائده‌سی بالواسطه نقود فائده‌سی اولور. شو فائده‌لرڭ بر مقدار حصه‌سی مقرضلره ویرلور ایسه، مالڭ نماسی اولمق صفتیله البته مشروع هم معقول اولور.

٢) مقرض اوزینڭ استفاده‌سندن تنازل ایتدی. بوڭا مقابل البته فائض آلابیلور. سرمایه صاحبی اوزی‌ده فائض قدر فائده آلابیلور ایدی.

٣) سرمایه‌دن استفاده ایتمك ـ قیمتی وار بر شیدر. شو استفاده مقابلنه فائض ویرمك البته مشروع اولور. نقودڭ فائضی نقودڭ اجاره‌سی کبیدر.

استحصال نظریه‌سنه توجیه قیلنمش انتقادلرڭ هر بری شو اوچ فرعڭ هر برینی‌ده البته جرح ایدر. صوڭره اوچ فرعڭ هیچ بری فائضڭ اساسلرینی سببلرینی منشألرینی بیان ایده‌مز. فائضڭ سببی همان مجهول قالور.

٤) نقد سرمایه‌لرڭ قیمتی ـ نسیئه سرمایه‌لرڭ قیمتلرندن زیاده‌در. یعنی شو ساعت الده وار سرمایه ـ کله‌چك‌ده بوله‌چق سرمایه‌دن خیرلیدر. بوڭاکوره، فائض ـ سرمایه‌لرڭ نماسی فائده‌سی توگل،

بلکه نسیئه‌لرنگ نقدلردن نقصانلرینی تکمیل ایتوب قیمتلرینی تسویه ایتمک ایچون ویرلور آلنور بر حصه‌در.

نقد-بر نیچه جهتله نسیئه‌دن قیمتدر. اولاً) هر مالنگ قیمتی عرض و طلب نسبتریله تقدیر قیلنور. طلب نه قدر زیاده اولور ایسه، قیمت او قدر زیاده اولور. نقدنگ طالبلری نسیئه طالبلرندن هر حالده زیاده‌در. بوڭا کوره، نقدنگ قیمتی‌ده نسیئه قیمتندن البته زیاده اولور. صوڭره شو کونگی طلب کله‌چك کونگی طلبدن زیاده اولا بیلوب، بر مالنگ شو کونگی قیمتی صوڭ کونلرده‌گی قیمتندن زیاده اولا بیلور. ثانیاً) نقد شو کونگی حاجتلری‌ده ایفا ایدر، کله‌چك زمانڭ حاجتلرینی‌ده ایفا ایده بیلور. نسیئه ایسه، شو کونگی حاجتلری ایفا ایتمکدن البته عاجزدر. بوڭا کوره، شو کونگی یوز روبل کله‌چك یوز روبلدن هر بر انسان نظرنده البته خیرلیدر، قیمتدر. ثالثاً) وجدان حکمنده نقد-نسیئه‌دن خیردر. هر انسان حاضر شیلری غائب شیلردن هر وقت آرتق تقدیر ایدر. شو کونگی حاجلری هر انسان حس ایدر، اما صوڭ کله‌چك حاجتلر انسانڭ کوزندن غائبدر. استقبال انسانلرڭ هیچ برینه معلوم توگل، غایت ضعف کیفیتده تصور قیلنور. انسانڭ اختیاری‌ده ضعیف اولور، انتظار ایتمز. موتی‌ده هر وقت ممکن اولمق احتمالیله انسان نظرنده استقبالڭ قیمتی حاضرڭ قیمتندن هر وقت دون اولور. رابعاً) نقد هر وقت هر خصوصده کسب یولنده استعمال قیلنه بیلوب، فائده ویره بیلور. دیمك، هر سرمایه=فائده‌سیله اوزینه برابردر:

نقد=نسیئه ١٠٠ + ١٠ فائده

نقدنگ نسیئه‌لردن بالطبع قیمتلگی-ربا مشروعلگنه الڭ اساسلی بر وجه کبی تلقی قیلندی. بوڭا کوره، ربا-اقتصادی معامله‌لرڭ هم طبیعی هم ضروری هم مؤبد بر قسمی کبی اعتبار قیلنور.

درست، سرمایه صاحبلری عمله‌لرله هر وقت هر خصوصده عدالت اوزره استقامت اوزره معامله ایتمزلر. لکن فائض هر وقت مشروع اولور، هر وقت عادل اولور. چونکه نقدنگ نسیئه‌لردن خیرلگی

قیمتلگی هر هیئت اجتماعیه ده دوام ایدر . قرض معامله سی ، یعنی حاضرلری غائبلره مبادله ایتمك معامله سی دوام ایتدکچه فائض البته دوام ایدر .

خیریت نظریه سی‌ده استحصال نظریه سی کبی گوزل هم معقول بر نظریه ایسه ده، انتقاد میزانیله امتحان قیلندقدن صوڭ قیمت علمیه سی ضائع اولدی .

درست ، نقدڭ قیمتی نسیئه‌لرڭ قیمتلرندن زیاده اولا بیلور . مثلا : شو کونگی قحط سنه سنده حبوبات ارزاق صوڭ کله‌چك سنه‌لرده‌گی حبوباتدن ارزاقدن زیاده قیمتلی اولا بیلور . لکن تمام عکسی ده ممکندر : کله‌چك سنه‌لرڭ حبوباتی دها زیاده قیمتلی اولا بیلور .

صوڭره، نقدڭ نسیئه‌دن خیرلگی وهمی بر حالدر، نظرڭ قصورندن ناشیدر . مدبر انسان استقبال فائده‌لرینی حاضرگی فائده‌لر کبی تقدیر ایدر . کله‌چك کونلرڭ فائده‌لرینه کوز طوتوب، تدبیر حاضرله‌مك خاصیتی مدنی انسانڭ اڭ گوزل بر امتیازیدر .

اگرده نقد هر خصوص‌ده نسیئه‌دن قیمت اولسه ایدی، هیئت اجتماعیه‌ده انتظام تدبیرلرینه غایت بویوك خلل طاری اولور ایدی . چونکه هر فائده معین بر زمان صوڭنده حاصل اولور، هر فائده‌ده هر برکت‌ده انتظار البته لازمدر .

هیچ بر عاقل شو کونگی استفاده‌لری لذتلری راحتلری ایچون بوتون سرمایه‌لرینی شو کون صرف ایتمز، بلکه استقبال فائده‌لرینی استقبال حاللرینی شو کونگی فائده‌لره ترجیح ایتوب، انتظار ایدر، یعنی نسیئه‌لری نقدلردن زیاده تقدیر ایدر .

خیریت نظریه‌سی شو کونگی اداره مالیه روحنده‌ده تمام مناقضدر . شو کونگی اقتصاد روحی استقبال فائده‌لری خاطرینه شو کونگی فائده‌لری فدا ایدر . یعنی نسیئه‌لری نقدلردن زیاده تقدیر ایدر . درست، وهم حکمنده، یا خود تدبیری یوق مسرف قاشنده هر نقد نسیئه دن خیردر، قیمتدر . لکن حکمت نظری نسیئه‌لری نقدلره تقدیم ایدر .

«وللاخرة خير لك من الاولى.»

خیریتڭ دورتنچی وجهی استحصال نظریه‌سنڭ اوزیدر، عینیدر. انتقادی‌ده اوراده سبقت ایتدی.

دیمك، خیریت نظریه‌سی‌ده فائض مسئله‌لرینه بیان اولاماز.

ایکی نظریه‌یی فروعلریله بیان ایتوب، انتقاد ایتدك. فائض مسئله‌لرینی تدقیق هم تحلیل ایتمك ملاحظه‌سیله، نظریه‌لری اجمال ایدر ایسه‌ك، کوررز:

۱) فائض عمل ثمره‌سیدر.

۲) فائضڭ مهم سببی سرمایه‌لرڭ قوه استحصالیه‌لریدر.

۳) سرمایه‌لرینه صاحبلرینڭ هر وقت محتاج اولا بیله‌جکلرینه کوره، فائض شو احتیاجلرینه مقابل بر ضماندر.

٤) سرمایه‌لردن صاحبلرینڭ هر وقت انتفاع ایده بیله‌جکلرینه کوره، فائض شو محرومیتلرینه مقابل بر بدلدر.

٥) فائض ـ مستقرضلرڭ سرمایه‌لردن استفاده‌لرینڭ اجاره‌سیدر، اجره‌سیدر.

٦) سرمایه‌لری طوپلایوب، صاقلامغڭ اهمیتنه کوره، فائض شو کوزل خدمتڭ مشروع بر مکافاتیدر.

۷) نسیئه نقدلرڭ یرینی طوتمامق جهتیله فائض زمانڭ بدلیدر.

فائضڭ مشروعیتی عدالتی حقنده سویلنمش شو وجهلرڭ هر بری شوکون هر نه قدر انتقاد قیلنمش ایسه‌ده، وقتنه کوره هر بری اهللری قاشنده مقبول هم معقول ایدی؛ مدنیت قانونلرینه مدنیت معامله‌لرینه اساس اولابیلور درجه‌ده اهمیتلی کبی حساب قیلنور ایدی. ۱۳ نچی ۱٤ نچی عصرلرده ربا معامله‌لرینی شدتله تحریم ایتمك فکرلری قوتلنمش ایسه‌ده، نهایت ۱٥ نچی عصر او.تاسنده ربا معامله‌لرینی مشروع ایتمك فکرلری ظهور ایتوب؛ عاقبت ۱۸ نچی عصر اخیرنده ربا طرفدارلری تمام غلبه ایتوب، تحریم فکرلری مدنیت دنیاسنده تمام ساقط اولدی. تجارت صناعت هوالرینه آرزولرینه اسیر اقتصاد عالملرینڭ‌ده نظرلری شو مرکزده ایدی.

فائض مسئله‌لرینی توجیه خصوصلرنده اقتصاد عالملری هیئت اجتماعیه صنفلرینڭ وکیلی اولمق اوزره نظریه‌لر عرض ایتدیلر. عمله وکیللری عملی، سرمایه وکیللری سرمایه‌لری فائضڭ اساسی ایتوب، علم مذهبلری هیئت اجتماعیه صنفلرینڭ محاربه‌لرینه ترجمان کبی مقلد کبی پیرو اولدی. اولگی ایکی اصل نظریه سرمایه وکیلرینڭ نظریه‌لری اولوب، حاضر بیان قیلنه‌چق نظریه عمله وکیللرینڭ نظریه‌سیدر.

اوچنچی نظریه: فائض - عدالت یولندن یازمش هم ده مساوات اساسندن طایمش قاپیتالیزم هیئت اجتماعیه‌سنه مخصوص غیر مشروع، غیر معقول، موقت بر حادثه اقتصادیه، حادثه تاریخیه‌در.

هیئت اجتماعیه‌ده عمله‌لرڭ قوتیله استحصال قیلنور بوتون برکتلر بوتون محصولات بوتون خیرات، شوکونگی نظامڭ اقتضاسیله، متفاوت ایکی حصه‌یه تقسیم قیلنور: ۱) کوچ، عمل مقابلنه ویرلور حصه، اجرت عملیه، ۲) ملك مقابلنه آلنور حصه.

کوچ حصه‌سی، عمل حصه‌سی البته ضروریدر، قطعیدر. عمل حصه‌سی بولونماسه ایدی، البته بوتون استحصالات منقطع اولوب، هیئت اجتماعیه حیاتی منقطع اولور ایدی.

لکن ملك حصه‌سی، کوچ حصه‌سی کبی، ضروری توگلدر، منبعی ده سببی ده تمام آچیق معلوم توگلدر، هیئت اجتماعیه‌ده ملك حصه‌سی بولنمق اجتماع قانونلرینڭ اقتضاسیله‌ده لازم توگلدر. بوڭا کوره، ملك حصه‌سی غایت بویوك اختلافلرڭ موضوعی اولدی.

سیاسی اقتصاد عالملرینڭ قوتلی کثرتلی بر طائفه‌سی ملك حصه‌لرینی قطعیتله شدتله انکار ایتدی. او بویوك جماعتڭ رأینه کوره،

هیئت اجتماعیه‌ده بوتون محصولاتڭ بوتون برکتلرڭ بوتون خیراتلرڭ یالڭز بر سببی واردر: انسانلرڭ عملیدر، عمله‌لرڭ کوچلریدر.

انسان یالڭز عملی برکه‌سنده حصه آلور. طبیعی صناعی برکتلردن انسانلرڭ حصه‌لری یالڭز عمله‌لرینه کوره اولور.

«وان لیس للانسان الا ما سعی» قاعده اساسیه‌سی - بوتون عصرلرڭ بوتون ملتلرڭ قانونلرنده شریعتلرنده قدرت قلمیله حکمت قلمیله یازلمش

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ

عدالتلی حقانیتلی بر قانون اساسیدر .

اوزینڭ کوچیله سعی ایتمەدکچە، انسان ـ هیچ بر حصه هیچ بر حق آلاماز .

بر صنفڭ کوچیله حاصل اولمش برکتلرڭ محصولاتڭ اڭ بویوك حصەلرینی باشقەلره ویرمك ـ ظلمڭ غصبڭ اڭ قبا صورتیدر : نفقه، سرمایه یوقلق جهتیله عمله صنفی مضطر قالور، مجبور اولور . یالگز اوزیناڭ کوچیله حاصل اولمش محصولاتڭ اڭ بویوك حصەلرینی نفقه صاحبلرینه، سرمایه مالکلرینه ویرور . یوقلق شوملغیله بر طرف راضی اولور، ملك دعواسیله دیگر طرف آلور .

ملك لباسیله ظاهر اولوب مجبوریت قوتیله قبول قیلنمش شو نظام ـ شوکونگی هیئت اجتماعیه نظرنده مشروع ایسەده، عدالت نظرنده تمام مردود بر حادثه تاریخیه در . حقانیت، هم‌ده حقوق‌ده وظیفەلرده مساوات اساسلرینه تأسیس قیلنەچق هیئت اجتماعیه‌ده البته اثری بولنماز، یعنی موقت بر حادثه تاریخیه در .

غایت اسکی بر حقیقت ایسه‌ده، شو نظریه اقتصاد کتابلرنده قارل مارقس نامنه نسبت قیلنمشدر .

نظریه، شبهه یوق، البته حقدر . فائدەلرڭ فائضلرڭ همه صورتلرینی‌ده شاملدر . قرض فائضلری‌ده شرکت فائضلری‌ده، عمومیتله ملك فائدەلرینڭ همەسی شو نظریه حکمنه بلا استثنا البته داخلدر . سماوی دینلرڭ نصوصیله تحریم قیلنمش ربا معاملەلری‌ده شو نظریه حکمنه کوره حرام اولور؛ سماوی دینلرڭ حکمیله حلال شرکت فائدەلری‌ده شو نظریه قاشنده حرام اولور .

اولگی ایکی نظریه کبی، شو نظریه‌یی‌ده بن حقیقت اولمق اوزره قبول ایده بیلورم . درست، عمل نظریەسی حقدر . لکن بر حقیقتڭ حقلغی دیگر حقیقتلری ابطال ایتمز .

حقیقتلرڭ برینه تعصب ایتوب، دیگر حقیقتلری انکار ایتمك یا خود اهمال ایتمك ـ غایت بویوك قصوردر . اهل علمڭ خطالری بعض وقت شو جهتله اولور .

فائض مسئلەلرنده اقتصاد عالملری هیئت اجتماعیه صنفلری کبی صنفلره منقسم اولوب، صنف وکیللری اولمق صفتیله یالگز برر صنفڭ مصلحتلرینه کوره اجتماعی مسئلەلری حل ایتمشلر.

عمله مصلحتلری نقطه‌سنده قائم صنف ـ بوتون حاصلاتی یالگز عملڭ یالگز کوچڭ نتیجه‌سی کبی تلقی ایدوب، ملکڭ اوزینی ده ثمرەلرینی ده انکار ایدر.

بالعکس، کوچسز زحمتسز فائض آلوجی صنفڭ مصلحتلری مرکزینه قرار ایتمش صنف ـ عمله‌لری ماکنه کبی اش آلتلری کبی تلقی ایتوب، عمله‌لرڭ حقلرینه تعدی ایدرلر، انسانلرڭ قیمت ذاتیه‌لرینی ده تنزیل ایدرلر.

هم عملی هم ملکی اعتبار ایتمك عدالتی ـ اقتصاد عالملرینڭ هیچ برینه یا خود اکثرینه نصیب اولمامشدر.

انسانلرڭ حاجتلرینه استفادەلرینه یارارلق برکتلری خیراتلری محصولاتی استحصال زحمتلرنده عمله‌لرڭ عمللری انسانلرڭ سعیلری بعضاً اڭ بویوك اڭ اصل سبب اولا بیلور ایسه ده، اکثریتله ابتدائی جزئی بر سبب اولوب، محصولاتڭ همه‌سی یالگز عمل ثمره‌سی اولاماز.

مثلاً: بر عمله برکون ایچنده یوز ایکمك پشوروب، یوز روبللك مال حاضر ایدر. دیگر بری یوز آغاچ اوطورتوب، یوز سنه صوڭ بیڭ روبللك آغاچ حاصل اولور. شو صورتده هر برینڭ کونلك یاللری، مثلاً، اوچ روبل اولا بیلور. یوز سنه صوڭ حاصل اولاچق بیڭ روبل هیچ بر صورتله عمله حقی اولاماز، اولا بیلسه، بر صاحبلرینڭ حقی اولا بیلور.

هیئت اجتماعیه‌دهماللرڭ ملکلرڭ هر بری مشروع طریقله حاصل اولمامش ایسه‌ده، ملك اوزی انسانیت دنیاسنده عدالتلی حقانیتلی مشروع بر حقدر. «قواعد فقهیه» م ده (۱۱۹-۱٤۲) صحیفەلرنده ملك مسئلەلری تفصیلاتیله بیان قیلنمشدر. ملك انسانیت دنیاسنده ضروریدر، البته مشروعدر. مشروع طریقله حاصل اولمش ملکڭ ثمرەلری ده البته مشروع اولور، حلال اولور.

عمل نظریه‌سی ملك فائضلرینی انکار ایدر ایسه، بوڭا کوره، اصابت ایتمش اولماز.

صوڭره، محصولاتڭ برکتلرڭ هیچ بری یالڭز طبیعت، یالڭز عملڭ هر برندن علی حده حاصل اولامایوب، بلکه شو اوچڭ مجموعیله هم ده هیئت اجتماعیه قوتیله حاصل اولور. هیئت اجتماعیه بولنماسه ایدی، هم فردلرڭ هم صنفلرڭ عمللری ـ ضرور حاجتلرڭ هر برینی حاضرله‌مك وظیفه‌لرندن البته عاجز قالور ایدی. ضرور حاجتلرینڭ هر برینی اوز کوچیله انسانلرڭ هیچ بری حاصل ایده‌مز. ضرور حاجتلرینڭ اکثرینه انسانلرڭ هر بری جمعیت برکه‌سنده نائل اولا بیلور.

هیئت اجتماعیه‌ده بوتون جمعیت هر فرد ایچون، هر فرد بوتون جمعیت ایچون سعی ایدر، اوفاق بویوك هر بر حاجتی استحصال ده بوتون جمعیت اشتراك ایدر. محصولاتڭ برکتلرڭ هر بری هر بر فردڭ مداخله‌سیله حاصل اولور، لکن، علی حده هر بر فردڭ جمعیته خدمتی ـ جمعیت برکه‌سنده حاصل اولمش حاجتلرینه نسبتله غایت اوفاق قالور.

بوڭا کوره، بوتون محصولاتی بوتون برکتلری یالڭز بر صنفڭ عملنه کوچنه اسناد ایتمك طوغری اولاماز، بلکه محصولاتڭ هر برنده جمعیتڭ ده بویوك حصه‌سی بولنمق البته لازم اولور. فائض نظریه‌لرینڭ هر بری بوتون محصولاتی ـ سرمایه، هم طبیعت عنصرلرینه نسبت ایتوب، اڭ بویوك بر قوتی اهمال ایتمشدر.

هیئت اجتماعیه‌ده بویوك بر قوت وار ایسه، اجتماعیلك قوتیله حاصل اولمش حصه‌لری ـ صنفلرڭ یالڭز برینه ویرمك هم عدالت هم اخلاق قانونیله ممنوع اولسه کرك. جمعیت ثروتی تقسیم قیلنور ایکن، عمله‌لرڭ حصه‌لری اڭ بویوك حصه اولمق بلکه لازم ایسه‌ده، لکن هر بر صنفڭ ده حصه‌سی البته واردر. صنفلرڭ بری سرمایه‌سیله، بری صناعتیله، بری عملیله اشتراك ایتوب، عمللرڭ ده انواعی غایت مختلفدر. اوفاق بویوك هر بر عملڭ هیئت اجتماعیه‌ده اهمیتی فائده‌سی البته واردر.

عدالتلی هیئت اجتماعیه‌ده عمل حصه‌سی ده، ملك حصه‌سی ده، احتیاط حصه‌سی ده، خیرات حصه‌سی ده بولنمق البته لازمدر. یالڭز بر عمل اساسنه طایانوب، اجتماعڭ دیگر اساسلرینی انکار ایتمك اهمال

ایتمك ـ نظرڭ بویوك قصوریدر ·
اجتماعڭ عمل كبی ملك كبی اڭ مهم اساسلرنده دشمنلك كورمك ـ طبیعتڭ غایت اسكی طارلغیدر ·
شو فصلڭ خاتمه‌سی :
اقتصاد، حقوق كتابلرینڭ بویوك جلدلرنده كیڭ صحیفه‌لرنده اوزون تفصیلاتیله بیان قیلنمش نظریه‌لری همده اهل علمڭ نظرلرینی انتقادلریله برابر شو كتابڭ طار صحیفه‌لرینه یازدم ·
همه نظریه‌لری تمام تفصیلاتیله نقل ایده بیلمك شرفارندن بنم بیانم، بیلورم، البته عاجزدر · لكن نظریه‌لرڭ خلاصه‌لرینی اجتهاد هم اعتنا قلمیله یازوب، اقتصاد مذهبلرینڭ جوهرلرینی اعتبار هم امانت میزانیله وزن ایتدم · فائض نظریه‌لرینڭ اساسلری معلوم اولدی، اقتصاد نظرلرینڭ قیمتی‌ده تقدیر قیلندی · «فقیهلر نظرنده ربا» بیانلرینه‌ده ایندی نوبت كیلدی ·

١٠

فقیهلر نظرنده ربا

فائض مسئله‌لرنده اقتصاد نظریه‌لرینی اهل علم نظرلرینی بیان ایتدك· نظریه‌لرڭ هر برینی نه قدر شدتلی جرح ایتمش ایسه‌كده، هر بری اجتماعی مسئله‌لره اساس اولا بیلور قدر اهمیتلی ایدی· لكن عدالت قاشنده اڭ قوتلی نظریه عمل نظریه‌سی اولوب، عمل نظریه‌سنه كوره، فائضلرڭ حراملغی آچیق كورندی· بوڭا كوره، ربا معامله‌لرینی سماوی دینلرڭ تحریملری ـ هم عدالت اقتضاسنه، هم اقتصاد قرارینه، هم هیئت اجتماعیه مصلحتلرینه اڭ موافق حكم اولور·
ربا مسئله‌لری حقنده اسلامیتڭ قراری اقتصاد نظریه‌سیله‌ده تقدیر قیلندقدن صوڭ، ربا مسئله‌لرینه اسلام فقیهلرینڭ نظرلرینی بیان ایده‌یم·
اسلام فقیهلری قاشنده ربا ایكی نوعدر: بری ـ نسیئه رباسی؛ دیگری ـ فضل رباسی، نقد رباسیدر·

نسیئه رباسی ـ قرضلرده هم‌ده دیون‌ده انتظار مقابلنه آلنوب ویرلور فائض. بدویت دنیاسنه‌ده اولگی هم شوکونگی مدنیت دنیاسنه‌ده معلوم بر معامله‌در.

«الربا قسمان: ربا النسیئة، وربا الفضل. اما النسیئة فهی الامر الذی کان مشهوراً متعارفاً فی الجاهلیة قبل الاسلام. وذلك ان الانسان کان یدفع ماله قرضاً او دینا علی ان یأخذ کل شهر قدراً معیناً ویکون رأس ماله باقیاً؛ فاذاجاء الاجل وحل الدین طولب المدین برأس المال. فان لم یؤده الی الدائن زاد فی الاجل وله القدر المعین فی کل شهر او کل سنه. وقد یکون ان المائة علی المدین تصیر آلافاً مؤلفه هذا هو الربا الذی کانوا یتعاملون به فی الجاهلیه.»

جاهلیت‌ده معروف مشهور اولوب، قرآن کریمڭ غایت آچیق غایت جزیل آیت کریمه‌لریله تحریم قیلنمش ربا ـ نسیئه رباسیدر. شوکتابڭ (٢١-٢٨) صحیفه‌لرنده ربا آیت کریمه‌لرینی تلاوت ایتوب، تفسیر ایتدك.

قرضڭ دیونڭ اعتبارڭ حقیقتلری فرقلری شوکتابڭ (٣٢-٣٤) صحیفه‌لرنده بیان قیلندی. اشته قرض مقابلنه، دیون مقابلنه یا هر آی یا هر سنه آلنوب ویرلور فائض ـ نسیئه رباسی اولور.

اسلام فقیهلرینڭ بالاتفاق اجماعلرینه کوره، نسیئه رباسی علی الاطلاق حرامدر. مال نصل مال اولور ایسه‌ده، اجل نه قدر اوزون یا خود نه قدر قیصه اولور ایسه‌ده، فائض نه قدر آز یا خود نه قدر چوق اولور ایسه‌ده، نسیئه رباسی علی الاطلاق حرام اولور. ربا آیت کریمه‌لرینڭ احاطه‌سندن عمومندن نسیئه ربالرینڭ هیچ بر صورتی،ماللرڭ هیچ بر جنسی، فائضلرڭ هیچ بر مقداری اجلڭ هیچ بر مدتی مستثنی توگلدر. «وان تبتم فلکم رؤوس اموالکم» آیت کریمه‌سی مستغرقدر، محکمدر، ماللرڭده هر برینی، فائضلرڭده هر مقدارینی احاطه ایدر. نسیئه رباسی حقنده قران کریمڭ شارع حکیمڭ بیانی کافیدر، شافیدر، آچیقدر، هیچ بر اجمال یوقدر. ماللرڭ جنسیتی جهتیله‌ده، اجلڭ امتدادی جهتیله‌ده اجمال یوقدر.

نسیئه رباسی علی الاطلاق حرام اولوب، اسلام فقیهلری تحریمك بر نیچه سببلرینی‌ده سویله‌مشلر: ۱) انسانك ملکی محترمدر، معصومدر، یا عمل یا مال مقابلنه اولمادقچه، آلمق مشروع اولماز، بلکه غصب اولور. نسیئه رباسی بلا مقابل اولمق حسبیله بوڭا کوره حرامدر. مستقرض فقیرلك یوقلق قوتیله راضی کبی اولسه‌ده، رضاسی فی الحقیقه رضا توگلدر، بلکه مجبوریتدر، اضطراردر. معامله‌لرك الڭ مهم رکنی، یعنی ایکی طرفك رضاسی ـ ربا معامله‌سنده بولنماز. بوڭا کوره ربا معامله‌سی باطل اولور. مستقرضك مالدن استفاده‌سی قطعی توگلدر، موهومدر؛ فائض ایسه مقطوعدر، متیقندر. متیقن فائض موهوم انتفاع بدلنده اولاماز. بلا مقابل مبادله اولمق جهتیله‌ده ربا معامله‌سی باطل اولور.

۲) فائض ـ زحمتسز، خطرسز کسب اولمق آسانلغیله انسانلری عطالت بطالت یوللرینه سوق ایدر؛ تجارت، زراعت، صناعت کبی طبیعی هم مشروع عمل یوللرندن انسانلری عاقبت منع ایدوب، خلقك اجتماعی اخلاقلرینی بوزار، ضرور حاجتلرك یوللرینی قطع ایدر. هیئت اجتماعیه مصلحتلری، انسانلرك ضرور حاجتلری یالگز زراعت، صناعت، تجارت عمللریله تأمین قیلنور. فائضك مشروعیتی ایسه، انسانلری عمل یوللرندن منع ایدر.

۳) هیئت اجتماعیه انتظامی تعاون اساسلرینه مبنیدر. قرض‌ده دیون‌ده فائض مشروع اولور ایسه، معامله‌لرده تعاون وظیفه‌لری احسان حسیاتی تمام منقطع اولاچق.

٤) استقراض اکثریتله احتیاج دقیقه‌لرنده اولور. انسانك احتیاجندن اضطرارندن استفاده ایتمك، یعنی قرض مقابلنه فائض آلمق دیانت علویتنه‌ده انسانیت شأننه‌ده هیچ بر صورتله موافق اولماز.

۵) انتظام جهتیله تعاون اساسنه بنا قیلنه‌چق هیئت اجتماعیه عدالت اقتضاسیله برابرلك مساوات اساسنه بنا قیلنمق لازمدر. حقوق‌ده برابرلك حریت‌ده برابرلك، اقتصادی خیرات‌ده برابرلك مساواتڭ الڭ مهم رکنلریدر. فائض معامله‌لری، ربا مشروعیتی مساوات اساسنه بر نیچه جهتله خلل ویرور: اولا، مشروع طبیعی عمللری براقوب عدالت بطالت فراشنده

اویوچی بویوك بر صنفك حدوثنه دوامنه الك قوتلی سبب اولور؛ ثانیا بویوك ثروتلرك بر الده بر یرده طوپلانمه‌سنه صاقلانمه‌سنه الك آسان یول اولوب، هیئت اجتماعیه‌ده بویوك اکثریتی کوچوك بر اقلیت پنجه‌سنده اسیر ایدر.

شو وجهلرك آچیق دلالتلرینه کوره، نسیئه ربالری حقنده سماوی دینلرك قرارلری هیئت اجتماعیه مصلحتلرینه تمام موافقدر.

نسیئه ربالری حقنده اسلام فقیهلرینك بیانلری، اوزون بیانلرینك خلاصه‌سی شو در. امانت قلمیله صدق لسانیله نقل ایتدم. شو کتابك (۳۰-۳۱) صحیفه‌لرنده یازمش ایدم، انسانك عقلنده استفاده قابلیتی‌ده، انتقاد قدرتی‌ده واردر. علوم نظریه‌لرینی‌ده، فقه مذهبلرینی‌ده، سماوی دینلرك تعلیملرینی‌ده انسان انتقاد ایده بیلور. طلب قصدیله اولور ایسه، انتقاد انسانك عقلنه حقیقت نقدینی احسان ایدر. فقه مذهبلرینی‌ده ایندی انتقاد ایده‌یك.

کتب فقهیه عباره‌لرینك ظاهرلرینه کوره، نسیئه ربالریماللرك بعض جنسلرینه مخصوص کبی ایسه‌ده، فی الحقیقه نسیئه ربالری ماللرك هیچ برینه مخصوص توکلدر. مال جنسلرینك هر برنده نسیئه رباسی متصوردر. مبادله‌ده ماللرك جنسلری مختلف اولسه‌ده اولماسه‌ده، اجل مقابلنه انتظار مقابلنه طلب قیلنه‌چق بدل ایکی طرفك برنده وار ایسه، نسیئه رباسی اولوب حرام اولور.

نسیئه ربالرینی مشهور آلتی جنسك برینه قصر ایتمك فکری فقه مذهبلرنده فقه کتابلرنده وار ایسه، غایت بویوك بر وهم اولور. نسیئه ربالرینی قیاس اعانه‌سیله باشقه جنسلره تعدیه ایتمك زحمتلری‌ده بیهوده بر مشقتدر، تمام عبث بر حرکتدر.

نسیئه ربالری، بعض فقیهلرك وهملری کبی، ماللرك بعض جنسلرینه خاص توکل، بلکه مبادله‌سی ممکن یا معروف ماللرك هر برینی البته شاملدر. نسیئه رباسی قرآن کریم آیت کریمه‌لرنده شارع حکیمك معصوم لسانلرنده تحریم قیلنمش ایکن، ماللرك جنسیتی، فائضك بویوکلگی اعتبار قیلنمامش، شرط قیلنمامش. بلکه فائض نه قدر آز ایسه‌ده هر بر

مبادلەده نسیئە رباسی البتە حرامدر.

اسلام فقیهلری ربا مسئلەلرنده بوتون همتلرینی اهمیتی آز تعلیل اجتهادلرینه حصر ایتوب، هیئت اجتماعیەده اهمیتی بویوك جهتلری تمام اهمال ایتدیلر. ماللرك جنسلرینك اختلافلرینه حاجتدن فضله اهتمام ایتمك بدلنده قرض ایله قرضك فرقلرینه اهتمام کوزیله نظر ایتسەلر ایدی، فائض معاملەلرینك اقتصاد دنیاسنده اهمیتلرینه کوره، ربا مسئلەلرینی بلکه حل ایدرلر ایدی.

شو کتابك (٣٤-٣٦) صحیفەلرنده قرض ایله قرضك غایت آچیق غایت بویوك فرقلرینی بیان ایتدك. شریعتك حکمتی عدالتی او بویوك تفاوتلری البتە اهمال ایتمز. تفاوت اعتبار قیلنور ایسه، متفاوت قرضلرك حکملری حکمت شرعیه نظرنده هیچ بر وقت برابر اولماز دیمش ایدك؛ صوڭره (٣٧-٤٢) صحیفەلرده قرضك اعتبارك غایت بویوك اهمیتلرینی ده بیان ایتمش ایدك. حقیقت طالبلری او صحیفەلری ینه مطالعه ایده بیلور.

اگر ده اسلام فقیهلرینك اجتهادلری یوللرینه سلوك ایتوب، فائض معاملەلرینه اسلام فقیهلرینك کوزیله نظر ایدر ایسەك، قرض ایله قرضك فرقلرینی، اقتصاد دنیاسنده اعتبارك غایت بویوك اهمیتلرینی تمام اهمال ایتمك، همده هیئت اجتماعیه حاجتلرینك بویوکلرینه بویوك خلل ویرمك لازم اولور.

اقتصاد دنیاسنده اعتبار برکەسیله تأمین قیلنوب کلمش ضرور حاجتلری مهم مصلحت عمومیەلری باشقه بر یولدن تأمین ایتمك ممکن اولسه ایدی، فائض معاملەلرینك ضرورتی بلکه او قدر بویوك اولماز ایدی. لکن باشقه بر یول یوقدر، یا خود انسانیت دنیاسنه معلوم توگلدر. انسانیت دنیاسنده اعتبار معاملەسی بوتون معاملەلرك اساسی اولوب، ضروریدر. اعتبار معاملەلرینك اساسی ایسه فائضدر. فائض معاملەلرینی عمومیتله تحریم ایتمك اعتبار معاملەلرینی تمامیله قطع کبی اولور.

نسیئە ربالری حقنده اسلام فقیهلرینك اجتهادلرینه مذهبلرینه شو انتقادمی توجیه ایتدم. تأدب لسانیله، احترام مراسمیله سوزمی فکرمی سویلەدم، هیئت اجتماعیه صحیفەلرنده یازلمش اجتماعی آیتلری اوقودم،

عدالتلی معامله‌لرك لسانیله روایت قیلنمش سنتلری سندلریله نقل ایتدم.

فائض معامله‌لرینی بلا استثنا تحریم ایتمش اسلام فقیهلرینه ایکیدن بری اختیار ایتمك لازم اولسه‌کرك: ۱) یا دولتك مملکتك اڭ ضرور مصلحتلرینی تمام اهمال ایتمك، ۲) یا خود او ضرور مصلحتلری تأمین ایچون باشقه بر یول آرامق.

انسانلرك شو کونگی طبیعتلرینه کوره، معامله‌لرینك شو کونگی نظاملرینه کوره، اجتماع شکللرینك شو کونگی اساسلرینه کوره، باشقه بر یول بولنماز. حیات انسانیه مصلحتلری هم سعادتلری ایچون‌گنه رحمت کوکلرندن اینمش شریعت اسلامیه نامندن دولتك مملکتك ضرور مصلحتلرینی اهمال ایتمك اجتهادی اسلام فقیهلرینك غایت بویوك شأنلرینه مناسب اولماز.

اگرده شو ایکیدن برینی اسلام فقیهلری التزام ایتمه‌سه‌لر، شو تقدیرده قرض ایله قرضك تفاوتلرینی فرقلرینی رعایه قیلوب، برینی احسان اساسنه، دیگرینی تعاون هم اشتراك اساسلرینه تأسیس ایتمك کبی بر طریقله فائض معامله‌لرینی حل ایتمك بلکه ممکن اولور.

نسیئه ربالری حقنده اسلام فقیهلرینك نظرلرینی انتقادلریله برابر نقل ایتدك. ایندی فضل ربالرینی بیان ایده‌یك.

فضل رباسی ـ مبادله‌ده ایکی طرفك برنده شرط قیلنمش زیاده. مثلاً: مك غرام بغدایی مك بر یوز غرام بغدای مقابلنه صاتمق کبی.

حدیث کتابلرینك هر برنده بر نیچه صحابه‌دن فضل رباسی حقنده شو حدیث روایت قیلنمشدر:

«الذهب بالذهب، والفضة بالفضة، والبر بالبر، والشعیر بالشعیر، والتمر بالتمر، والملح بالملح ـ مثلاً بمثل، سواء بسواء، یداً بید. فاذا اختلفت هذه الاصناف فبیعوا کیف شئتم، اذا کان یداً بید.»

عباره‌لری متنلری مختلف ایسه‌ده معنالری بر اولوب، شو حدیث بالاتفاق قبول قیلنمش سنت قطعیه‌در. یعنی: آلتی مالك بری اوزینك جنسنه مقابل اولور ایسه، تفاضل حرام اولور، نسیئه حرام اولور، برابرلك هم نقدلك شرطدر. اگرده صوڭ دورت جنسك بری دیگرینه مقابل

اولرر ایسه، تفاضل حرام اولماز، نسیئه حرام اولور، مقدارده برابرلك شرط اولماز، لکن حاضرلك نقدلك شرط اولور. آلتون آلتونه مقابل اولرر ایسه، هم برابرلك هم نقدلك معتبر اولوب، آلتون کوموشه مقابل اولور ایسه، برابرلك شرط اولماز، لکن نقدلك حاضرلك شرط اولور. اولگی ایکی جنسكٔ بری صوكٔ دورت جنسكٔ برینه مقابل اولور ایسه، شو صورتلرده بالطبع هم برابرلك معتبر اولماز، هم نقدلك شرط قیلنماز.

شو حدیثكٔ عبارەسندن مستفاد شو حکملرده اسلام فقیهلرینكٔ همەسی اتفاق ایتدی. درست، تعدیه مسئلەلرنده فقیهلركٔ اختلافلری واردر، مشهوردر، بویوکدر.

حدیثده تعلیم قیلنمش احکام‌ـ آلتی جنسكٔ برینه خاص‌می؟ یا خود، آلتی جنس‌ده بیان قیلنمش احکام دیگر جنسلری‌ده شامل‌می؟

مشهور دورت بویوك مذهب، هم‌ده اسلام فقیهلرینكٔ اکثری شامل قیلمق طرفداری اولوب، قیاس علەلرنده اختلافلرینه کوره، مختلف طریقلره سلوك ایتدیلر. اختلافلری هر نه قدر اساسلی ایسەده، اهمیتلی ایسەده، فائض مسئلەلرینه تعلقلری یوقدر، فائض مسئلەلرینكٔ فضل ربالرینه توقفلری‌ده یوقدر. بوكٔا کوره، تعدیه طریقلرنده فقیهلركٔ اختلافلرینی تفصیلاتیله بیان ایتمك احتیاجی‌ده یوقدر.

امام الائمه ابوحنیفه حضرتلرینكٔ اجتهادلرینه کوره، اصل‌ده، یعنی آلتی جنس‌ده فضل رباسنكٔ حرمتی ایکی وصف ایله: ۱) مقدرلك ۲) جنسداشلك وصفیله تعلیل قیلندی.

مقدرلك: یعنی معاملەده معروف مقیاسلركٔ بریله تقدیر قیلنه بیلمك وصفی.

جنسداشلك: معلومدر، یعنی مبادلەده بری دیگرینه مقابل بدللر ـ بر جنسدن اولمق.

شو ایکی وصف، مقدرلك جنسداشلك، بدللركٔ هر برنده بولونور ایسه، فضل رباسی امام ابوحنیفه حضرتلری قاشنده حرام اولور، بدللر طعام اولسه‌ده، اولماسه‌ده.

امام الائمه ابو حنیفه حضرتلرینكٔ دقیق اجتهادلرینی قران کریمكٔ آیت

کریمه‌لری تأیید ایده بیلور :

«و اوفوا الکیل والمیزان بالقسط» الانعام.

«فاوفوا الکیل والمیزان ولا تبخسوا الناس اشیاءهم، ولا تفسدوا فی الارض بعد اصلاحها.» الاعراف.

«ویا قوم اوفوا المکیال والمیزان بالقسط، ولا تبخسوا الناس اشیاءهم ولا تعثوا فی الارض مفسدین.» هود.

«واوفوا الکیل اذا کلتم، وزنوا بالقسطاس المستقیم. ذلك خیر واحسن تأویلا.» الاسراء.

اوفوا الکیل ولا تکونوا من المخسرین، وزنوا بالقسطاس المستقیم.» سورة الشعراء.

«ویل للمطففین الذین اذا اکتالوا علی الناس یستوفون واذا کالوهم، او وزنوهم یخسرون»

مبادله ادبلرینه تعلیم یولیله اینمش شو آیت کریمه‌لرڭ هر برنده مکیال، میزان معیارلری ذکر قیلنوب، هیچ برنده طعاملق کبی قیدلرڭ هیچ بری ذکر قیلنمامش. امام الائمه ابو حنیفه رضی الله عنه حضرتلری، شو آیت کریمه‌لرڭ ارشادیله اولسه‌کرك، فضل ربالرینی جنسلرڭ هیچ برینه حصر ایتمه‌مش؛ هم‌ده «مثلاً بمثل، سواء بسواء» جمله سناڭ آچیق عباره‌سیله عمل ایتوب، مقدرلك جنسداشلك وصفلرینی اعتبار ایتمشدر.

فضل ربالرینڭ حرمتی آلتی جنسڭ برینه خاص اولسه‌ده، اولماسه‌ده، حرمتڭ حکمت اجتماعیه‌سی حکمت ادبیه‌سی نه‌در؟

فضل ربالری نیچون تحریم قیلندی؟

حلال اولسه ایدی، اجتماعی یا ادبی ضرری‌می بولنور ایدی؟

شو سؤاللرڭ معقول جوابلرندن عجزلرینی اعتراف ایتوب، فقیهلرڭ اکثری سکوت ایتدی. بعض جسورلری «تحریمڭ حکمتی فلانی یوقدر، تحریم تعبدیدر» دیدی.

انسانلرڭ طبیعتلرینه، هیئت اجتماعیه حاللرینه، شریعتڭ تدبیرلرینه علویتنه حریت هم احترام کوزیله نظر ایتوچی بویوك فقیهلر فضل ربالرینی تحریم حقنده بر نیچه حکمت بیان ایتمشلر. بویوك فقیهلرڭ گوزل بیانلرندن

استفاده ایتوب، مشکل مسئله‌یی ایضاح ایتمك املیله، او حکمتلرینك خلاصه‌لرینی جوهرلرینی نقل ایته‌یم.

١) انسانلر مدنیدر، بری دیگرینه تعاون قوتیله، هر وقت هر یرده هیئت اجتماعیه برلگیله عمر ایدرلر. طبیعتلری، ذوقلری، رغبتلری، میللری مختلفدر. شو اختلافلره کوره، طبیعتك برکتلری ده خیراتلری ده حکمت الاهیه تدبیریله مختلف قیلنمشدر. هر بر انسانك ذوقنه، رغبتنه، حاجتنه کوره، الوهیت مائده‌لرنده رزقلرك نعمتلرك هر بر لونی هر بر نوعی تمام حاضردر.

انسانلر عقللری روحلری بدنلری قوتلری جهتیله هر نه قدر متفاوت درجه‌لرده خلق قیلنمش ایسه‌لرده، اقتصادی حصه‌لرینك برابرلگی عدالت الاهیه قاشنده مطلوب اولمشدر؛ الوهیت مائده‌لری تیره‌سنده هر بر انسان محترم مهماندر، هر برینك حقلری حصه‌لری حرمتلری برابردر. لکن الوهیت مائده‌لرینك بر نیچه ادبی‌ده واردر: ١) دعوت قیلنمق، یعنی بلا دعوت حاضر اولمامق، ٢) هر خصوص‌ده هر وقت الك ضرور حاجتلرینه کفایه‌لرینه قناعت قیلمق.

دعوت: انساناك عملیدر، اجتهادیدر، کسبیدر. انسان اوزینك کوچیله قوتیله سعی ایتمه‌دکچه الوهیت نعمتلرندن تناول ایتمك حقنه نائل اولماز. طبیعت مائده‌لرندن تناول قیلنه‌چق هر بر لقمه بر عملك ثوابیدر. عمل ادبی، اجتهاد قاعده‌سی، کسب وظیفه‌سی ـ هیئت جتماعیه‌ده انتظامك سعادتك الك بویوك رکنیدر، الك مهم شرطیدر. هیئت اجتماعیه صنفلرینك بعضلری عمل وظیفه‌لرندن آزاد اولور ایسه، معطل قالور ایسه، انتظام قالماز، فساد غالب اولور.

قناعت ادبی: حاجتلرك ضرورت قدرینه، کفایه قدرینه قناعت ایتمك انتظامك سعادتك الك گوزل تدبیریدر، الك طوغری یولیدر، الك آسان طریقیدر. هیئت اجتماعیه صنفلرینك بری یا خود بعضلری قناعت فضیلتلرینی براقوب؛ لباسلرده، زینتلرده، بنالرده، طعاملرده، لهویات‌ده رفاهیت یوللرینه سلوك ایدر ایسه، خلقك اکثری ضروری طبیعی عمللری براقور؛ سرمایه‌لرك ماللرك عمللرك اکثری فضله شیلره فائده‌سی

یوق هوالره صرف قیلنوب، مملکتنڭ دولتنڭ اڭ ضروری مصلحتلری یا تمام اهمال قیلنور، یا خود غایت بویوك طارلقده قالور؛ عاقبت، زراعت آدملرینه، عمله طائفه‌لرینه آغر ویرگیلر یوکله‌نوب، مملکتنڭ دولتنڭ اقتصادی سعادتی تمام زائل اولور، خلق قاتی عذابلر ایچنده قالور.

هیئت اجتماعیه‌ده اقتصادی طارلقلرك فتنه‌لرڭ فسادڭ اصل سببی، فقیهلرڭ رأینه کوره، شودر، یالگز شودر. قوتلی دولتلرڭ مدنی ملتلرڭ هر بری عاقبت یالگز شو بویوك سبب تأثیریله منقرض اولدی.

بوڭا کوره، فضله رفاهیتڭ مظنه‌لرینی یوللرینی اسلامیت قطع ایتدی.

حیات اجتماعیه‌ده اڭ بویوك مطلب: بدنڭ روحڭ عقلڭ صاغلغی، سلامتلگی، قوتیدر. شو بویوك مطلب ایچون لازم اولا بیله‌جك حاجتلرڭ هر برنوعی هر براونی الوهیت مائده‌سنده مبذولدر. انسان اوزینڭ طبیعتنه ذوقنه احتیاجنه کوره، حاجتلرینڭ هر برینی الوهیت مائده‌سندن استیفا ایدر. لکن طیباتڭ هر برینی حلال ایتمش اسلام رفاهیتڭ فضله‌لری خصوصنده مؤمنلری قناعت یولنه ارشاد ایتمشدر.

رفاهیتڭ اڭ دون درجه‌سی: بر جنسڭ، مثلا بر طعامڭ برلباسڭ الده وار نوعنه قناعت ایتمه‌یوب، براقوب، یوقاری نوعلرندن برینی آرامق. مثلا: بوغدایڭ هر بر نوعی آچلق دقیقه‌سنده هر بر انسان ایچون گوزل طعام اولا بیلور؛ الده بولنور اورتا نوعنه انسان قناعت ایتمه‌یوب، بوغدایڭ اڭ یوقاری نوعلرینی آرار ایسه، اللهڭ مائده‌سی حضورنده سوء ادب ایتمش کبی اولور، ضرورتی یوق رفاهیت یوللرینه آیاق باصوب، فائده‌سی یوق بیهوده فضله رفاهیتلرڭ قاپولرینی‌ده آچمش اولور.

طعامدن مقصد ـ بدنی هم سلامتلگی حفظ ایتمکدر. هر جنس طعامڭ هر بر نوعی شو مقصدی تمامیله ایفا ایدر. نوعلرڭ بری الده بولنور ایسه، براقوب، یوقاری نوعلرینی آرامق ضرورتی یوق رفاهیتدر.

شو اڭ عادی اڭ ابتدائی رفاهیتی بر انسانڭ حیاتنه نسبتله اعتبار ایدر ایسه‌ك، ضرری بلکه محسوس اولماز، لکن هیئت اجتماعیه حیاتنه نسبتله اعتبار ایدر ایسه‌ك، ضرری مفسده‌سی بویوك اولا بیلور.

انسانلرنڭ اجتماعی معامله‌لرینه عائد محاکمه‌لرده فکر کوزلرینی عاقبت جهتلرینه‌ده اوزاتور ایسه‌ك، فردلرنڭ حیاتلرنده «محسوس توگل مفسده‌لر» هیئت اجتماعیه‌ده، عاقبت، اولدقچه بویوك یکون تشکیل ایدرلر.

بوڭا کوره، شو اڭ عادی رفاهیتنڭ قاپولرینی یوللرینی باغلامق تدبیریله، شارع حکیم علیه الصلاة والسلام حضرتلری «البر ـ بالبر، والشعیر ـ بالشعیر؛ والتمر ـ بالتمر؛ والملح ـ بالملح، مثلا بمثل، سواء بسواء.» بویوردی.

شعیر ـ شعیره مبادله قیلنور ایسه، بر طرف‌ده مقدارنڭ زیاده‌لگی، دیگر طرفنڭ گوزللگنه جودتنه کوره اولسه کرك. یوقسه، مبادله‌ده معقول بر معنی بولنماز ایدی. لکن بر مال اوزینڭ مثلنه مبادله قیلنور ایسه، رفاهیت قاپولرینی باغلامق تدبیریله، جودتنڭ قیمتی اعتبار قیلنماز. اهمال قیلنور؛ بر طرف‌ده مقدارنڭ زیاده‌لگی فضل رباسی اولوب حرام اولور.

شو معنی هر بر مال‌ده واردر. هر جنس طعام‌ده، هر جنس لباس‌ده، هرجنس ییمش‌ده شومعنی تمامیله بولنوب، مال اوزینڭ مثلنه‌مقابل قیلنور ایسه، «مثلا بمثل، سواء بسواء» قانونی البته معتبر اولور.

نقود مسئله‌سی‌ده شویله‌در. هیئت اجتماعیه معامله‌لرنده واسطه‌لق ایچون بر نوع نقود البته ضروریدر، هم‌ده تمام کافیدر. نقودنڭ نوعلری مختلف متفاوت اولور ایسه، مبادله سهولتنه بویوك اختلال کلور.

بوڭا کوره، شارع حکیم علیه الصلاة والسلام حضرتلری نقودنڭ تفاوتلرینی اهمال ایتوب، بر جنسنڭ جیدلرینی ردیلرینی قیمت جهتیله مساوی حساب ایتمشدر. بوڭا کوره، «الذهب بالذهب، والفضة بالفضة مثلا بمثل، سواء بسواء، یداً بید.» بویورمشدر.

ردی نقودنڭ یوللرینی باغلایوب، تداولدن چیقارمق حقنده، هم‌ده نقودی صاتلق متاع کبی اعتبار ایتدرمه‌مك حقنده، آلتونی کومشی زینتلرده صناعتلرده استعمال ایتدرمه‌مك خصوصنده شو تدبیر شارع حکیم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ غایت معقول تدبیریدر.

شارع حکیمڭ شو معقول تدبیری مدنیت دنیاسنده، بوتون یر یوزنده مقبول اولسه ایدی، نقود قحطلغنه انسانیت دنیاسی دوچار اولماز ایدی.

انسانلرڭ مزاجلرینه کوره ذوقلری رغبتلری اشتهالری مختلفدر دیدك. الندە مثلا، بوغدایی بولنور، شعیره رغبت ایدر، یاخود حبوباتڭ باشقه برینی آرزو ایدر. شو صورتده بوغدای ویرور، شعیر یاخود حبوباتڭ دیگرینی آلور. طبیعی، جنسلرڭ قیمتلری متفاوت اولور، بویله تفاوتی شریعت اسلامیه اهمال ایتمز، اعتبار ایدر. بوڭا کوره ایکی طرفڭ برنده مقدار جهتیله تفاوت بولنمق مشروع اولور، فضل حرام اولماز. بوڭا کوره، شارع حضرتلری «فاذا اختلفت هذه الاصناف فبیعوا کیف شئتم.» دیمشدر. بر جنس طعامڭ بر مقداری دیگر بر جنس طعامڭ بر مقدارینه مقابل اولور ایسه، بر طرفڭ خاصیت طبیعیه‌سنه بدل اولمق اوزره فضل حلال اولور، لکن بدللرڭ هر بـری طعام اولمق جهتیله نسیئه حرام اولور؛ «یداً بید.» اولمق شرطدر.

فضل ربالرینی شارع حکیمڭ تحریمی حقنده فقیهلرڭ لسانیله بیان قیلنمش حکمتلرڭ بری شودر: یعنی فضله رفاهیت داعیه‌لرینی قطع ایتمك ایچون، شارع نوعلرڭ تفاوتلرینی اهمال ایتمش؛ بر مال اوزینڭ مثلنه مقابل قیلنور ایسه، بر طرفڭ جودتنه عالیلگنه شارع قیمت ویرمه‌مش؛ بر طرفڭ جودتنه مقابل آرتق ویریله‌چك مقداری، ربا قیلوب، حرام ایتمش.

اساسلی‌می، یوقمی، حکمتلرڭ بری شو در.

٢) فضل ربالری، اوزلرنده وار مفسده جهتیله توگل؛ بلکه نسیئه ربالرینڭ یوللرینی باغلامق وسیله‌سیله تحریم قیلنمشدر. بدللرڭ هر بری حاضر اولا طوروب، جودت کبی بر خصوصیت مقابلنه فضل ویرمك حرام اولور ایسه، ممنوع اولور ایسه، نسیئه تقدیرنده یالگز اجل مقابلنه فضل ویرمك آلمق البته حرام اولور. همده مثلا، درهمڭ برینی گوزللك کبی بر خاصیتنه کوره ایکی درهم مقابلنه آلمق ویرمك مشروع اولور ایسه، معجل فائده مؤجل فائده معامله‌لرینه یول آچار ایدی؛ معجل فائده نسیئه ربالرینه وسیله اولور ایدی؛ جنسدشماللرده معجل فائده‌لرڭ مشروعلگی نسیئه معامله‌لرینه انسانلری عادتلندرر ایدی.

حرامڭ وسیله‌لرینی‌ده حرام قیلمق قاعده‌سیله فضل ربالری حرام قیلنمش اولور.

شو فصل‌ده بیانم ربا مسئله‌لرینه اسلام فقیهلرینڭ نظرلرینی آچیق کوسترمش اولسه کرك.

نسیئه ربالری قران کریمڭ آیت کریمه‌لریله تحریم قیلنلدی؛ فضل ربالری ایسه، شارع حکیم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینڭ سنت ثابته‌سیله.

نسیئه ربالرینڭ حرمتی اجماعدر. فضل ربالرینڭ حرمتی حقنده اختلاف بولنمش ایسه‌ده، وار ایسه‌ده، امتڭ اکثریتی نسیئه ربالری کبی فضل ربالرینی‌ده تحریم ایتمشدر.

درست، «انما الربا فی النسیئه» ـ «لا ربا فی ما کان یداً بید.» حدیثلری بالاتفاق ثابتدر؛ درست، ابن عمر، ابن عباس، ابن الزبیر کبی فقیه صحابه‌لردن فضل ربالرینڭ حلاللگی روایت قیلنمشدر. لکن شو ایکی حدیث اولگی حدیثمزه معارض توگل، بلکه «فاذا اختلفت هذه الاصناف فبیعوا کیف شئتم اذا کان یداً بید.» جمله‌سنه مرادفدر، سوال قرینه‌سیله‌ده بیان قرینه‌سیله‌ده، جنسلرڭ اختلافلری صورتنه مبنیدر.

سنتلر آراسنده تعارض کورمك ـ نظرڭ قصوریدر. حدیثلری توفیق ایتمك خیالیله، مؤلفلر، مذهب مقلدلری زحمتلنمشلر ایسه‌ده، مجبوریتی یوق ایدی.

شو فصلڭ اوزون بیانلرینی اجمال ایدر ایسه‌ك، شویله اولور:

۱) نسیئه ربالری قران کریمڭ نصوص قطعیه‌سیله بالاجماع قطعاً حرامدر.

۲) نسیئه ربالرینڭ حرمتی ماللرڭ متاعلرڭ بعض جنسلرینه مخصوص اولمایوب، مبادله صورتلرینڭ هر برینی شاملدر. اجل مقابلنه، انتظار مقابلنه آلنوب ویریله‌چك زیاده‌لرڭ هر بر مقداری هر بر مبادله ده البته حرامدر.

۳) مذهب مجتهدلرینڭ قیاسلری، مشهور تعلیللری اختلافلری نسیئه ربالرینه متعلق اولمایوب، یالگز فضل ربالرینه عائد در.

۴) مجتهدلرڭ مشهور اختلافلرینی نسیئه ربالرینه عائد خیال ایتمك بویوك بر وهمدر تمام خطا در.

۵) مدنیت بانقلرینڭ معامله‌لرینی، فائض مسئله‌لرینی شریعت

اسلامیه اساسلریله حل ایتمك لازم ایسه، اسلام فقیهلرینڭ قیاسلرینی تعلیللرینی انتقاد ایتمك، ابطال ایتمك زحمتلرینڭ فائده‌سی‌ده اهمیتی‌ده یوقدر.

٦) نسیئه ربالرینڭ حرمتی بالذات مقصود در؛ فضل ربالرینڭ حرمتی ایسه، یا فضله رفاهیت یوللرینی باغلامق ایچون، یا خود نسیئه ربالرینڭ وسیله‌لرینی‌ده قطع ایتمك ایچون مقصود در. وسیله اولا بیلمك صفتیله تحریم قیلنمش معامله‌لرده منع - معامله‌لرڭ اوزلرینه عائد اولماز، بلکه توسل جهتنه عائد اولور. اگرده معامله‌ده توسل جهتی یوق ایسه، حراملق بولنماز.

اوزون بیانمزی اجمال ایتدك. اوزمزڭ ملاحظه‌مزی بیاندن قبل ینه بر نیچه مسئله حکایه ایده‌یك.

١) نسیئه ربالرینڭ‌ده فضل ربالرینڭ‌ده حرمتی ایچون بدللرده عصمت شرطدر. بدللرڭ بری معصوم اولماسه، رباسی حرام اولماز. دار حرب‌ده مسلم ربا آلور ایسه، حلال اولور. چونکه حربیلرڭ بوتونماللری ملکلری حلالدر، رباسی البته حلال اولور. شو مذهب امام الائمه ابوحنیفه رضی الله عنه حضرتلرندن روایت قیلنمشدر. امام مالك امام شافعی حضرتلرینڭ اجتهادلرینه کوره، ربا دار حرب‌ده اولسه‌ده جائز اولماز. بر مسلم امان عهدیله محاربلرڭ دارینه داخل اولور ایسه، عهدلرینه خیانت ایتمك حرام اولور. برفرض محارب دولت ربا معامله‌لرینی تجویز ایدر ایسه‌ده، شریعت اسلامیه تحریم ایتمشدر، مسلم هیچ بر یرده شریعتڭ تعلیملرینی اهمال ایده‌مز.

قواعد فقهیه‌ده (١٢٥) نچی قاعده اولمق اوزره «یر یوزی بر یورتدر.» دیمش ایدك. یعنی مالڭ قانڭ عرضڭ بلکه همه حقوقڭ معصوملگی ذاتیدر، هر حق اوز باشنه معصومدر. احکام شرعیه حقنده، حقوقڭ معصوملگی حقنده بوتون یر یوزی بر یورتدر. امام الائمه ابوحنیفه حضرتلرینڭ سوزی بنم نظرم‌ده موجه توگلدر.

لکن امامڭ سوزی حرب زماننه حرب حالنه مخصوص اولسه کوك

معاهده عقد قیلندی‌می، دارالحربلك حکمی قالماز، هر بر طرفاڭ ماللری جانلری قانلری معصوم اولور.

شو مهم مسئله خصوصنده مذهب مقلدلرینڭ دماغلرنده غایت بویوك وهم واردر. حتی هندوستان، تورکستان، روسیه مسلمانلرینه ربا معامله‌لرینڭ جوازینی مذهب مقلدلرینڭ اکثری شو بویوك وهم اساسنه بنا ایدرلر.

۳۰—٤۰ سنه مقدم قازان‌ده مشهور بر بایاڭ عائله‌سنده تکلفلی طوی مناسبتیله اطرافدن وقتڭ الڭ معتبر حضرتلری دعوت قیلنوب، بر نیچه مجلس‌ده حضرتلر صحبت ایتمشلر. مجلسلرڭ برنده بویوك استاذ داملا شهاب الدین المرجانی حضرتلریله مشهور استاذ اسماعیل القشقاری حضرتلری‌ده حاضر ایمش. ئه‌جیلك داملا سیف الله حضرت، استفاده آرزوسیله اولسه کرك، روس بانقلرینڭ ربالری حقنده استفتا یولیله حضرتلرڭ رأیلرینی صورامش.

جوابنه استاذ اسماعیل القشقاری حضرتلری عجله ایتوب، دیمش:

«روسیه دار حربدر. حربیلرڭ ربالری حلالدر. «ولا ربا بین مسلم وحربی فی داره» فتواسی مشهوردر.

جوابڭ خطالغنه تنبیه طریقیله‌می، یاخود یالڭز اعتراض یولیله‌می، استاذ داملا شهاب الدین المرجانی حضرتلری داملا اسماعیل حضرتلرینه دیمش: «آلای ایسه، روسلرڭ بوتون ماللرینی طالامق درست اولسه کرك!»

مرجانی حضرتلرینڭ سوزینه قارشی قشقاری حضرتلری غایت دقیق تحقیقات صاچوب دیمش:

مال‌ده عصمت ایکی نوعدر: ۱) بری عصمت مقومه، ۲) دیگری عصمت مؤثمه‌در. بانقلرڭ ماللرنده عصمتڭ بری وار ایسه‌ده، دیگری یوقدر. رضالریله ویرسه‌لر، بوڭا کوره، آلمق جائز اولور، لکن تعدی ایتمك، رضالری یوق ایکن آلمق ممکن اولماز.

بوڭا مقابل، مرجانی حضرتلرینڭ لسانی باغلانمش، آغزی تمام قاپانمش؛ حضرتلر داملا اسماعیل حضرتڭ علمنه حیران قالوب، مجلسڭ بویوك برکه‌سندن استفاده‌لرینه تشکر ایتمشلر.

استاذ داملا اسماعیل القشقاری حضرتلرینڭ الڭ زبردست شاگردی

یاوباش داملا عارف حضرت شو حکایەیی افتخار لسانیله بڭا نقل ایتدی. بن‌ده حیران اولدم، بنم‌ده لسانم باغلاندی، هیچ بر سوز سویله‌مەدم.

لکن «باشقه بر آدم حکایت ایتسه ایدی، اسماعیل حضرتلرینڭ فقهدن او قدر فاحش غفلتنه اصلا اینانماز ایدم.» دیدم. داملا عارف حضرت مراق ایتدی، بن‌ده سوزمی آچیق لسانله ایکی اوچ دفعه تکرار ایتدم.

حکایت درست ایسه، مرجانی حضرتلرینڭ سکوتی‌ده عاجزلگندن اولمش ایسه، حضرتلرڭ‌ده حیرتلری تشکرلری طوغری ایسه، دینڭدن دنیادن فقهدن حضرتلرڭ او قدر غفلتلری، بنم نظرمده اینانمازلق بر حالدر.

نه دیه‌یم، شریعت اسلامیه‌یی جامع الرموز رمزلرندن استنباط ایتوچی حضرتلرڭ حاللری درجه‌لری البته باشقه‌چه اولماز.

مسئله، بزم سیاسی اجتماعی حقوقمز نقطه‌سندن ملاحظه قیلنور ایسه، غایت مهمدر.

شو حکایه جزئی بر حال اولسه ایدی، تأسف ایدر ایدك‌ده، قالور ایدی. لکن تورکیا شیخ الاسلاملرینڭ‌ده، هندوستان مولویلرینڭ‌ده، تورکستان داملالرینڭ‌ده، عربستان شیخلرینڭ‌ده حاللری درجه‌لری شویله‌در.

---

۲) صناعت مقوم‌می؟ یعنی صناعتڭ قیمتی وارمی؟

سوالڭ جوابی ظاهردر. هر بر خدمتڭ هر بر عملڭ، خصوصا گوزل صناعتڭ قیمتی البته واردر. شویله‌در، شویله اولمق تیوش ایدی؛ لکن بعض صورتلرده فقیهلر صناعتی تقویم ایتمه‌مشلر. مثلا: گوزل صنعتلی آلتون بیله‌زیگی آلتون دینارلر مقابلنه صاتمق مسئله‌سنده. آلتون دینارلرڭ وزنی آلتون بیله‌زیگڭ وزنندن زیاده اولور ایسه، فقیهلر نظرنده فضل رباسی اولوب حرام اولور. چونکه شو صورت‌ده صناعتڭ قیمتی یوقدر، دینارلرڭ زیاده‌سی بلاعوض، بلا مقابل قالور.

فقیهلرڭ نظرلری محاکمه‌لری شویله‌در. انسانلرڭماللرینی هنرلرینی وقتلرینی اهمیتی یوق زینتلره ضرورتی یوق رفاهیتلره صرف ایتدرمه‌مك تدبیریله شارع حکیم حضرتلری صناعتلره قیمت ویرمز ایمش. فضل

ربالرینی تحریمنڭ اولگی حکمتی شودر، یوقاری‌ده (٧٦-٧٨) صحیفه‌لرده بیان قیلندی.

بنم نظرم‌ده صناعتنڭ قیمتی واردر، درجه‌سنه کوره غایت بویوك اولا بیلور. آلتون زینتی آلتون دینارلره صاتار ایکن، دینارلرنڭ وزنی زیاده اولور ایسه، بأس یوق. آلتون کوموش زینتلرینڭ مسئله‌لرینی «زکات» قسمنده انشاء الله بیان ایدرم.

ایندی اوز ملاحظه‌لرمی بیان ایده‌یم.

١) فائض مسئله‌لرینی تفصیلاتیله بیان ایتدك. سماوی دینلرنڭ نصوصلرینی تعلیملرینی، حقوق هم اقتصاد عالملرینڭ نظرلرینی نظریه‌لرینی، اسلام فقیهلرینڭ رأیلرینی مذهبلرینی شو کتابنڭ طار صحیفه‌لرینه اورنلاشدردق. سماوی دینلرنڭ تعلیملری متفق ایدی؛ علوم نظریه‌لری ایسه، تناقض درجه‌لرینه قدر متخالف ایدی. هر برینی حریتله انصافله عدالتله انتقاد ایتدك. انتقادلرنڭ هیچ بری یالگز بر آدمنڭ نظریه اولمایوب، بلکه بر نیچه عصرلق اهل علمنڭ افکاریله ایدی؛ فائض مسئله‌لری هر جهتله تنویر قیلنوب، علم میزانلرینڭ هر بریله وزن قیلندی.

٢) هیئت اجتماعیه‌ده عمل اساسی‌ده واردر، ضروریدر؛ ملك اساسی‌ده واردر، ضروریدر. حاصل برکتلرنڭ محصولاتنڭ هر برنده عمل حصه‌سی‌ده واردر، ملك حصه‌سی‌ده واردر. انسان اوزینڭ عملیله‌ده حصه آلور، مالیله‌ده حصه آلابیلور.

ملك، خصوصاً اسلامیت نظرنده، مقدس بر حقدر. ملك تولید ایدر، نتیجه‌لری‌ده مالنڭ مالکنه عائد اولور.

یردن چیقمش محصولات یرنڭ صاحبنه اولور، مالدن حاصل فائده مالنڭ مالکنه اولور. مال فائده‌لرینڭ هر بر صورتی، تجارت فائده‌لری‌ده، شرکت فائده‌لری‌ده مشروعدر. هر حال‌ده، ملك اساسی‌ده هیئت اجتماعیه‌ده عمل اساسی کبی ضروریدر. ملك اساسی هدم قیلنور ایسه، هیئت اجتماعیه‌ده انتظامنڭ مهم بر رکنی هدم قیلنمش اولور.

٣) ملك اساسی هیئت اجتماعیه‌ده ضروری اولوب، ملك فائده‌لری

مشروع ایسەده، قرضنڭ دیونڭ اعتبارڭ فائضلری ضروری توگلدر؛ بلکه هیئت اجتماعیه شکللرینڭ برینه مخصوص بر حادثه اقتصادیەدر، موقت بر حادثه تاریخیەدر. الڭ منتظم الڭ سعادتلی الڭ عدالتلی هیئت اجتماعیه فائض معاملەلرندن تماملە آزاد اولابیلور.

اعتبار فائضلرینڭ هیچ بری ضروری توگل ایسەده، بعض صورتلری تمام مشروع اولابیلور.

٤) اعانه قرضلریله تجارت قرضلرینڭ فرقلرینی یوقاری‌ده بیان ایتدك. برنده، انسانیت وظیفەلرینڭ حکمیله، فائض آلمق حرام اولور ایسه، دیگرنده، بویوك مصلحتلرڭ اقتضاسیله، فائض معاملەلری جائز اولابیلور دیدك.

احسان اساسی، درست، مقدس بر اساسدر؛ لکن تجارت اساسلرینی، استفاده معاملەلرینی ابطال ایتمز. اساسلرڭ هر بری اوزلرینڭ دائرەلرنده تام قوتیله عامل اولابیلور. اعانه قرضلری احسان اساسنه بنا قیلنور ایسه، تجارت قرضلری فائدەده اشتراك اساسنه بنا قیلنەبیلور.

٥) قرض ایله قرضڭ بویوك فرقلرینی آچیق تفاوتلرینی یازدق؛ اقتصاد دنیاسنده اعتبارڭ غایت مهم اهمیتلرینی صایدق، بونگله اسلام فقیهلرینڭ نسیئه ربالری حقنده مذهبلرینی حریتله انتقاد ایتمش اولدق.

اعتبار فائضلرینڭ هر برینی اسلام فقیهلری تحریم ایدرلر ایسه، اساسلری تمام متخالف اعتبار معاملەلرینڭ حکملرینی برلشدرمك، همده اهمیتلری بویوك اعتبار معاملەلرینڭ یوللرینی تمام باغلامق محذوری لازم اولور.

٦) بوڭا کوره، بن احتیاج قرضلرینی کسب قرضلرندن، انتظار فائضلرینی اشتراك فائضلرندن آیوردم. احتیاج قرضلری نما ویرمز، فائضلری بولنماز، فائض آلمق یاخود طلب ایتمك بوڭا کوره حرام اولور. کسب قرضی کسب یوللرنده دور ایدر، نما ویرور، فائده حاصل اولور، فائدەده اشتراك یولیله فائض آلمق هم ممکن اولور هم حلال اولور.

سرمایه تجارت صناعت یوللرنده دور ایدر ایسه، فائده ویرور، نامی اولور. فائض اشتراك حصەسی، اشتراك فائضی اولور. سرمایه

معامله یوللرنده دور ایتمەیوب، یا حاجت یولنده صرف قیلنمش ایسه، یاخود تلف اولمش ایسه، شو صورتلرده، نما بولنمامق ضرورتیله، فائض۔ انتظار فائضی اولور، نسیئه رباسی اولور. شریعت اسلامیه عدالتیله تحریم قیلنمش ربا ـ شودر.

عبدالله بن مسعود حضرتلرندن حدیث امامارینڭ اتفاقیله روایت قیلنمش «ان النبی لعن آکل الربا وموکله وشاهدیه وکاتبه» حدیثیده انتظار رباسی نسیئه رباسی حقنده اولسه کرك.

«ربا النسیئة زیادة لاجل الانساء و تأخیر الطلب. سئل احمد عن الربا الذی لایشك فیه فقال هو ان یکون له دین فیقول اتقضی ام تربی؟ فان لم یقضه زاده فی المال وزاده فی الاجل.»

یعنی قران کریمده لسان شارعده تحریم قیلنمش ربا ـ نسیئه رباسیدر، یالکز انتظار مقابلنه آلنوب ویرلور انتظار رباسیدر.

لکن سرمایەدن حاصل اولا بیلەچك فائدەده اشتراك یولیله آلنوب ویرلور فائض اشتراك فائضی اولور، نسیئه رباسی اولماز.

۷) تجارت فائضلرینڭ اکثری اشتراك فائضیدر. ایکی طرفڭ رضالری بولنور ایسه، فائدەده اشتراك صورتلرینڭ همەسی شریعت اسلامیه نظرنده البته حلال اولور. علی العاده فائدەلرڭ مقداری تحمل ایدر ایسه، ویرلمش سرمایەلرڭ یوزده بشی یاخود یوزده اونی کبی تعیین فاسد اولماز. شو مسئلەده فقه مذهبلرینڭ طار شرطلرینی رعایه مجبوریتی بولنماسه کرك.

درست، حاصل اولا بیلەچك فائدەده مقرض ایله مستقرضڭ حصەلرینی شائع اولمق اوزره تقدیر ممکن اولسه ایدی، سرمایەلرڭ یوزده بشی کبی معین بر مقداری تعیین ایتمك مجبوریتی بولنماسه ایدی، گوزل اولور ایدی. لکن عمومی معاملەلرده اویله شیلری نظام تحتنه آلمق تمام متعذردر.

۸) شو کون یر یوزینڭ هیچ بر یرنده اقتصاد جهتیله مستقل بر جمعیت اسلامیه بر دولت اسلامیه یوقدر. هر یرده همه اسلام خلقی اقتصاد معاملەلرنده مدنیت نظاملرینه مجبوریتله تابع اولمشدر. برطرفدن

فقیهلرنگ طار مذهبلرینه تقلید ایتمك آرزوسی، دیگر طرفدن مدنیت نظاملرینه بوی صونمق مجبوریتی مسلمانلرنگ وجدانلرینیده اقتصادی حاللرینیده غایت بویوك آغرلقلره توشورمشلر.

درست، ربا معامله‌لرینگ اڭ حق صورتی هم آلامق هم ویرمەمك. لکن ربا معامله‌لرینه انسان مجبور اولور ایسه، اجنبیلره فائض ویروب اجنبیلردن فائض آلامق صورتی اڭ مضر اڭ مهلك صورتیدر.

فقیر مجبوریتله قرض آلور، فائض ویرور، اجتهادینگ بوتون فائده‌سی اجنبیلرنگ کیسه‌لرینه کیدر. بای آدم، فقیهلرنگ طار مذهبلرینه تقلید آرزوسیله، فائض آلماز، سرمایه‌سی فائده ویرمز. بوڭا کوره ده اسلام خلقی اقتصاد دنیاسنده فقیر قالور.

شوکون اسلام دنیاسنگ اقتصادی حاللرینه اهتمام کوزیله باقار ایسه‌ك، مسلمانلرنگ فقیرلری‌ده بایلری‌ده فردلری‌ده شرکتلری‌ده حکومتلری‌ده یات ملتلردن یات دولتلردن فائض مقابلنه قرض آلور، اللرنده‌گی برکتلرنگ اڭ بویوك حصه‌لرینی یاتلره ویرور، عاقبت همه ثروتلری ضائع اولور. هم‌ده بوتون اسلام دنیاسینگ بایتاق میلیونلری بلکه بر نیچه میلیاردلری اجنبیلرنگ بویوك خزینه‌لرنده بانقلرنده امانت اولمق اوزره صاقلانوب، هر سنه غایت کلیتلی فائده‌لری یاتلرنگ اوبور قارنلرینه هضملی طاتلی آش اولور، عاقبت اسلام ملتلرینگ تمام ضررینه‌ده آلت اولور. اسلام دنیاسنده شوکون بیت المالار باقلر یوق. بوڭا کوره، اسلام دنیاسی اقتصاد جهتیله غرب خزینه‌لرینگ قاپوسنده باغلی قالوب، سیاست جهتیله غرب دولتلری النده اسیر اولدی.

شو مهلك مسکنتلرنگ هر برینی اسلام لسانیله استحسان ایتمك، صوڭره هر نوع حیله شرعیه‌لر (شریه‌لر) اختراع ایتوب، ربا معامله‌لرینگ اڭ مهلکلرینی، یعنی فائض ویروب آلامق معامله‌لرینی اسلام فقیرلری آراسنده مشروع یتمك ـ مذهب مقلدلرینگ تورکستان قاضیلرینگ غایت دهشتلی جنایتلریدر، اڭ بویوك گناهلریدر، خیانتلریدر.

جلدلری بویوك فقه کتابلرده ربا حیله‌لرینی اوقور ایکن، مذهب مقلدلرینگ وجدانلرندن تعجب ایدر ایدم، اسلام قدسیتی حضورنده اوتانور ایدم.

۹) مدنیت بانقلرینڭ ضررلری‌ده واردر، ضرورتلری واردر. مثلا: بانق نقودلری احتکار ایدر، تجارتلرڭ اکثرینی اوز النه قبض ایتوب، تجارت آدملرینی‌ده زراعت آدملرینی‌ده اوزینڭ پنجه‌سنده اسیر ایدر، خلقڭ احتیاجندن استفاده ایتوب، آچیق صورت‌ده ظلم ایدر.

درست، اقتصادی معامله‌لرڭ رواجنه، هیئت اجتماعیه طبقه‌لرینه صنفلرینه اعانه ایتمك اوزره تأسیس قیلنمش بانقلر فائده‌لیدر، بلکه ضروریدر.

مدنیت نظاملری بانق معامله‌لرینڭ هر برینه آچیق مساعده ایدر ایسه‌ده، شریعت اسلامیه ظلم معامله‌لرینه هیچ بر وقت مساعده ایتمز.

اسلام بانقلری تأسیس قیلنور ایسه، ضرردن تمام آزاد اولمق لازمدر.

۱۰) فائض مسئله‌لرینی اقتصاد میزانیله ده شریعت اسلامیه میزانیله ده وزن ایتدك. یوقاری‌ده طوقز ملاحظه‌می‌ده یازدم. اسلام بانقلری حقنده بر سوز سویله‌مك ایندی عیب اولماسه کرك.

اسلام بانقلرینی تأسیس ایتمك مشروعدر، مطلوبدر، ضروریدر.

شو کون مدنیت دنیاسنده معروف بانقلرڭ هر بر نوعی، معامله‌لرنده ظلم بولنماق شرطیله، مشروعدر.

کتب فقهیه‌ده تفصیلاتیله بیان قیلنمش بیت المالّلری احیا ایتوب، اسلام بیت المالّلرینی اسلام بانقلری قیلمق، یعنی بیت المال سرمایه‌لرینی توفیر یوللرنده استعمال ایتمك مطلوبدر.

اسلام وقفلری، اسلام وصیتلری، اسلامیتڭ زکاتلری، مناسك اسلامیه حاصلاتی، اسلام جمعیت خیریه‌لرینڭ سرمایه‌لری، خلقڭ امانت سرمایه‌لری - اسلام بانقلرینه غایت برکتلی منبع اولابیلور.

اسلامیتڭ غایت حکیمانه تعلیملرندن استفاده ایده بیلور ایسه‌ك، بزم ملی مدنی سیاسی همه حاجتلرمز تمام آسانلقله تأمین قیلنور ایدی.

شو بویوك برکتلی منبعلر یولیله استفاده قیلنور ایسه، قران کریم‌ده لسان شارع‌ده قطعی صورت‌ده تحریم قیلنمش نسیئه ربالرینی آلمق ضرورتلرندن‌ده ویرمك ضرورتلرندن‌ده اسلام معامله‌سی البته آزاد اولور ایدی.

اسلام بیت المالاری اسلام بانقلری حقنده مدنیت بانقلرینڭ نظاملری اصوللری بعض تعدیلات شرطیله قبول قیلنه بیلور.

الڭ ساده همده الڭ مهم تعدیلاتڭ بری: اعانه قرضلریله کسب قرضلرینی آچیق صورتده فرق ایتمکدر. اعانه قرضلرینه مقابل فائض آلمق البته ممنوعدر. شوکونگی لومباردلرڭ فائضلری اکثریتله البته حرامدر.

اهمیتلی مقصدلرڭ هر برینه مخصوص سرمایه‌لر تشکیل قیلنه بیلور: اعانه سرمایه‌لری، خیرات سرمایه‌لری، معارف سرمایه‌لری...... بویله سرمایه‌لر معلوم منبعلرندن طوپلانوب، اسلام بیت المالاری اولور. بوراده البته فائض بولنماز. اعانه-یا اعاده قیلنمامق اوزره احسان یولیله ویرلور؛ یا خود اعاده قیلنمق شرطیله-فائضسز ویرلور. آلوچیلرڭ حاللرینه مقصدلرینه کوره، شو ایکیدن بری تعیین قیلنه بیلور.

تجارت، زراعت، صناعت معامله‌لرینه مخصوص سرمایه‌لر-اسلام بانقلرینڭ سرمایه‌لری قیلنوب، اسلام بانقلری فائده‌ده اشتراك اصولیله فائض مقابلنه امانت قبول ایدر، قرض آلور، قرض ویرور. لکن نسیئه ربالرندن پاك قالور.

فائض مسئله‌لرینه دائر سوزم بوراده تمام اولدی. بش آلتی سنه مقدم «قواعد فقهیه»مده، ۲۳۲نچی صحیفه‌ده وعدلرماڭ بری شوکتابم برکه‌سنده انشاء الله ایفا قیلندی: ایکی اوچ سنه مقدم «ملاحظه»مده ٤٦نچی صحیفه‌ده اجمال قیلنمش فکرم شوکتابم برکه‌سنده تفصیل قیلنوب تمام اثبات قیلندی.

فائض مسئله‌لری هر جهتله، دین جهتیله ده، سیاست جهتیله ده، بوتون عالم اسلامیت ایچون غایت مهم مسئله‌در.

شوکونگی حاللرڭ بر نیچه سببی وار ایسه، شبهه یوق، سببلرڭ بری فائض بلیه‌سیدر.

غرب خزینه‌لرینڭ اوبور قارنلری اسلام مملکتلرینڭ بوتون برکتلرینی بوتون محصولاتلرینی فائض یولیله فائض بوغازیله تمام یوتدی؛ اسلام مملکتلرینڭ یرلرینی ملکلرینی تجارتلرینی فائض زنجیریله اوزینڭ

تیمور اللرینه باغلادی؛ اسلام مملکتلرینك بایلرینی فقیر قیلوب، عزیزلرینی ذلیل ایتدی. غرب خزینه‌لرندن اسلام حکومتلرینك فائض مقابلنه استقراضلری عاقبت مجبوریت درجه‌لرینه واروب، اسلام دنیاسنده استقلال قالمادی، برکت قالمادی، بوتون اسلامیت دنیاسی اسیر اولدی.

درست، بیلورم، بوتون شو دهشتلی حاللرك اصل سببلری باشقه‌در. خلقك عطالتی، حکومتلرك اسرافلری خیانتلری سببلرك اك بویوکلریدر. لکن فائض معامله‌لری‌ده بویوك هم قوتلی سببلرك بریدر.

شو مهلك مسکنتلردن نجاتمز مطلوب ایسه، اسلامیتك قدسیتی نامنه اعتراف ایده‌یك، شو مهلك بلیه‌لرك هر برنده فقیهلرك‌ده گناهلری واردر؛ ربا مسئله‌لری حقنده اجتهادلری‌ده قاصردر؛ ربا حیله شرعیه‌لرینی (شریه‌لرینی) فقه کتابلرنده اسلامیت نامندن تعلیم ایتمکلری‌ده غایت منفور جنایتدر.

نسیئه ربالرینی ماللرك بعضلرینه تخصیص ایتمك اجتهادی‌ده غایت بویوك وهمدر، فقهدن غفلتدر؛ نسیئه ربالرینی حلال ایتمك خیالیله ربا مقابلنه بر ضمیمه قاتمق حیله‌سی‌ده تمام عبث غایت اوفاق بر حرکتدر؛ آتا بالا کبی قریبلر آراسنده ربا معامله‌لری حلالدر مذهبی‌ده (شیعه فقیهلرینك مذهبی) اهمیتی یوق، خطا بر مذهبدر؛ یات ملتلر ایله ربا معامله‌لری حلالدر مذهبی‌ده شیعه فقیهلرینك‌ده مذهبی ایسه‌ده، بنم نظرم‌ده باطلدر.

«دینی اجتماعی مسئله‌لر»ك ۱۰۳-۱۰٤ صحیفه‌لرنده محترم استاذ رضا افندی حضرتلرینك سوزلری البته طوغریدر. لکن «بانق معامله‌لرنده ربادن سلامتلك احتماللرینی دعوی ایتمك ـ باتوب‌ده قوریلغی دعوی کبیدر» مبالغه‌سی محترم استاذك قلمنه شأننه مناسب اولماسه کرك. «ملاحظه»م‌ده، ۲٦-۲۷ صحیفه‌لرنده بیان ایتمش ایدم.

اولگی هم شوکونگی فقیهلرك نظرلرینه بن تعجب ایدرم: ربا کبی معامله‌لرك ضروریلگنه قناعت ایدرلر، انسانلرك ضرورتلرینه شریعت اسلامیه‌یی بوتون مخالف کبی تلقین ایدرلر، صوگره ضرورت مقابلنده شریعتی تمام هدم ایتوب، مؤمنلری ضرورت یوللرینه سوق ایدرلر، ایکی شرك آسانیله عمل جسارتلرینه اهل اسلامك وجدانلرینی

عادتلندررلر. انسانڭ وجدانی عملنه مخالفت ایتمك كبی بویوك حرج، آغر عذاب دنیاده بولنماز.

بنده عمللرڭ برینه مجبور اولدی می، او عمل ده شرلك قالماز. بوڭا كوره «ایكی شرڭ آساننه مجبوریت» قاعده‌سی اوزینی اوزی ابطال ایدر؛ نهایت، شریعتی ده هدم ایدر؛ انسانڭ اختیارینی ده فاسد ایدر؛ كوڭل راحتی ده زائل اولور؛ شریعتڭ حرمتی ده قالماز؛ عصیان تمام عادت اولور.

دیانتڭ قدسیتی بویله شیلردن پاك اولسه كرك. اسلام تعلیملرینی بن تنزیه ایدرم، تقدیس ایدرم؛ فقه مذهبلرینی ده احترام ایدرم. مذهبلرڭ هیچ بری انسانلرڭ سعادتلرینه مانع اولمق اوزره، عقللرینه فكرلرینه قید اولمق اوزره تدوین قیلنمامش ایدی. فقه مذهبلرینی اویله تلقی ایدر ایسه‌ك، گناه بزه عائد اولور.

اولگی شریعتلرڭ تعلیماتلرینی، روما هم غرب حقوقلرینی قانونلرینی تفصیلاتیله احاطه ایتوب، اسلام فقیهلرینڭ ده كیڭ معلوماتلرندن تماملیه استفاده ایتوب، قران كریم آیت كریمه‌لرینی شارع حاكم سنتلرینی بوتون معنالریله بوتون وجهلریله تماملیه حفظ ایتوب، شریعت اسلامیه‌یی اسلام قدسیتنه مؤمنلرڭ اعتقادینه موافق درجه‌ده تكمیل ایتمك شوكون بزم یعنی اسلامیت دنیاسینڭ اڭ بویوك وظیفه‌سیدر.

مؤمنلرڭ اعتقادینه كوره، قران كریمڭ ده بیاننه كوره، شریعت اسلامیه اڭ كامل معجز بر شریعتدر. اعجازڭ اڭ دون درجه‌سی موجود شریعتلرڭ معتبر قانونلرڭ هر برندن همه‌سندن اوستون اولمقدر. اعتراف ایده‌یك، بزم كتب فقهیه‌مز شو اعتقادمزه وافی توگلدر.

شو بویوك املڭ نوریله كوزمی آچوب، اسلامیتڭ استقبالنه امید كوزیله باقدم. تا قیامت آچیق قالاچق اجتهادڭ كیڭ قاپولرندن اوتوب، علوم حرمنه حقیقت كعبه‌سنه یونه‌لدم. (شو كتابڭ جلدینه باقڭز!)

مجتهدلرڭ یاخود عمومیتله انسانلرڭ حركتلری عمللری قدرتلریله اولور، لكن بنم حركتم غایت بویوك رغبتم سوقیله در.

انسانڭ رغبتی قدرتنه مساوی اولور ایسه، بختیار اولور. دنیا سعادتی، دنیا راحتی - رغبتڭ قدرته برابرلگیدر. انسانڭ رغبتی قدرتندن

زیاده اولور ایسه، انسان معذب اولور، دنیاده راحت یوزی کورمز.

اجتهاد یولنده بنم بوتون نصیبم یالگز شو قدردر. قدرتم نه قدر محدود ایسه‌ده، رغبتم هیچ بر حدود ایله محدود توگلدر.

بوتون فقیهلری عاجز ایتمش ربا مسئله‌لرنده بوڭا کوره، تام حریتله سوزمی سویله‌دم؛ اسلام فقیهلریناڭ همه‌سنه مخالفت ایتدم؛ بوتون اهل اسلام حقنده اهمیتی غایت بویوك مشكل بر مسئله‌یی حل ایتمك طریقلرندن برینی مثال اولمق اوزره کوستردم.

مقصدم: مهم مسئله‌لرڭ هر برینی حل ایتمك البته ممکندر دیمك ایدی.

تاریخڭ شو کونلری بوتون انسانیت دنیاسی ایچون تمام بر قیامتدر. قربانلری‌ده صانسزدر، عذابلری‌ده چیکسزدر.

آسمان میگفت این دم با زمین
گر قیامت را ندیدستی ببین.
چرخ بر خوانده قیامت نامه‌را
تا مجره بر دریده جامه را.

لکن انسانیت دنیاسی بونلرڭ هر برینی اونوتور، دهشتلی بلیه‌لرڭ اڭ بویوکلری صلح دقیقه‌لرندن صوڭ اولور: بر فریق استقلال جنتلرینه، دیگری بلکه اسیرلك سعیرینه کیدر. او بلیه‌لرڭ هیچ بری اونوتولماز، بلکه ابدی قالور.

حاضرگی دهشتلرڭ، کیله‌جك خطرلرڭ عذابلری ایچنده شو صحیفه‌لری یازدم، اڭ مشکل مسئله‌لری آچمق آرزوسیله زحمتلندم، بوتون اسلامیت عالمی ایچون مسئله‌لرڭ اهمیتلرینه کوره ایدی.

بزم قران کریم، بزم اسلامیت باشقه‌لرڭ «ره‌لیگیه»لری کبی توگلدر. اسلامیت ـ حیات قانونیدر، حیات حقوقیدر. حیات دائره‌لری قدر، عقل دائره‌لری قدر، ترقیات دائره‌لری قدر، اسلامیت دائره‌سی‌ده کیڭدر، عالیدر. حیاتڭ، ترقیاتڭ، سعادتڭ بوتون حاجتلری همه حاضرلکلری اسلامیتڭ بویوك رکنیدر.

درست، اگرده اسلامیتی شو کونگی فقه، شو کونگی اخلاق دائره‌لرینه حبس ایدر ایسه‌ك، اسلامیتی حیاتدن مدنیتدن آیورمق بلکه لازم اولور. لکن اویله توگلدر. اسلامیت حیات دینیدر، حیات قانونیدر، حیات حقوقیدر. ادبی، اجتماعی، سیاسی مسئله‌لرك هر برینی حل ایتمك حقنده اسلامیتك عدالتلی اساسلری حاضردر.

اسلامیتك عدالتلی حکمتلی اساسلردن یولیله استفاده ایده‌بیلور ایسه‌ك، ملی احتیاجلرمزك اکثری تمام تأمین قیلنور، شریعتمز مدنیت قانونلرینك حقوقلرینك هر برندن اوستون قانون اولور.

قران کریم ربا آیت کریمه‌لریله صدقه آیت کریمه‌لرینی جمع ایتمش. بن‌ده قران کریمك حکمتلی ادبیله تأدب ایتوب، «ربا مسئله‌لرندن زکات مسئله‌لرینه» کوچه‌یم.

زکات بش رکننك بریدر. عمومی اجتماعی ملی احتیاجلرمز جهتیله اك مهم رکندر. دولتك شو کونگی یاگی زاقونلری جهتیله زکات مسئله‌لری ینه بویوك اهمیت کسب ایتدی.

بوگا کوره، بن اقتدارم دائره‌سنده زکات مسئله‌لرینی بوتون اصولیله بیان ایده‌چك اولدم.

ربا حقنده صوڭ سنه‌لر ایچنده هر یرده سوز سویله‌ندی، مقاله‌لر یازلدی. لکن عمومی بر قرار همان معلوم اولمادی، تعیین قیلنمادی. اسلامیتك قدسیتی قران کریمك حرمتی قلبمزده وار ایسه، شریعت اسلامیه قانونلرینی تمام براقمامش ایسه‌ك، عمومی قطعی بر قرار تعیین ایتوب، اعلان ایتمك البته بزه فرضدر.

یالگز مقاله‌لر، یالگز کتابلر برکه‌سیله عمومی مقبول قرار هیچ بر وقت حاصل اولماز.

١٩٠٥ سنه آپریل ایچنده اوفاده علما مجلسی «قورولتای» دعوت قیلنمش ایدی. قورولتای مذاکره‌سنه حاضرلنمش لائحه‌لر آراسنده استاذ رضا افندی حضرتلرینك لائحه‌سی‌ده، محترم یوسف افندی آقچورا جنابلرینك لائحه‌سی‌ده وار ایدی قورولتایك بوتون مذاکره‌لرینه شو ایکی لائحه اساس اولمش ایدی.

لائحه‌سینڭ مقدمه‌سنده استاذ رضا افندی حضرتلری دیمش: «اگرده روحانی اداره‌لرمزه دائر زاقون ماده‌لرینه رەفورمه ویرلور ایسه، فقه کتابلرینه‌ده اصلاح ویرمك البته ضرور اولور. یوقسه، نظام جهتی اصلاح قیلنوب‌ده شریعت جهتی اصلاح قیلنماز ایسه، صایلانمه قاضیلردن‌ده فائده چیقماز.»

محترم یوسف افندینڭ ٤٦ ماده‌لك لائحه‌سنده غایت اهمیتلی شو ماده‌لر وار ایدی:

«۲۳) علما شوراسی هر سنه لااقل بر دفعه دعوت قیلنور. مجلس اعضالری، مجلسدن مطلوب خدمته کوره، محکمه روحانیه قراریله تعیین قیلنور. اعضالرینڭ عددی محکمه روحانیه اعضالرینڭ دورت مثلندن (یعنی ۲۸دن) آز اولماز.»

«۲٤) علما شوراسنڭ وظیفه‌سی: زمان، مکان، حیات اظهار ایده‌چك شرعی اجتماعی مسئله‌لری اساس جهتیله حل ایتمك اولاچقدر.»

«۲۵) علما شوراسنڭ بوتون قرارلری همه مسلمانلره نشر هم اعلان قیلنوب، شو خصوص‌ده طوپلانه‌چق افکار عمومیه نظر اعتباره آلنور. بر سنه فاصله ایله اوچ شوراده تکرار تأکید قیلنوب قبول قیلنور ایسه، محکمه روحانیه‌یه دستور العمل اولور.»

«۲٦) محکمه روحانیه قرارلری دولت‌چه حکومت‌چه قطعیاً مقبول طوتولور.»

اجتماعی دینی حاللرڭ هر برنده شو ماده‌لرڭ حکمیله عمل ایته بیلسه‌ك، گوزل اولور ایدی. حل قیلنه‌چق غایت مهم مسئله‌لر اسلامیت دنیاسنده آز توگل، کوبدر. مسئله نه قدر مشکل اولسه‌ده، علم نوریله حل ایتمك البته ممکندر. لکن دستور ایتدرمك قبول ایتدرمك اجماع قراری بولنمادقچه ممکن توگلدر.

ربا معامله‌لری، اسلام بانقلری، زکات وظیفه‌لری، عائله حاللری حقنده قطعی عمومی قرارلر ـ اجماع قوتیله اهل علم شوراسیله تعیین قیلنه طورسه، ملی ایده‌آللرمزڭ هر بری البته تمام تأمین قیلنور ایدی.

مدنیت دنیاسینڭ شو کونگی دهشتلی محاربه‌سی، یاقین‌ده عقل

قیلنەچق معاهده شرطلری اساسلری - اسلام دنیاسینك امللرینه عقیدەلرینه تمام مخالف حاللری مسئلەلری کوزمز قاشنه قویدی هم قویاچق.

قران کریمك هر بر سوزینه هر بر آیت کریمەسنه ایمانمز فرمانیله مسئلەلرك هر برینی حل ایتمك، مقصدك تدبیرلرینی حاضرلەمك بزه شو کون البته لازمدر.

اش کورمکدن عاجز ایسەك، قران کریم آیت کریمەلرینی اعتبار کوزیله تلاوت ایتمك مؤمنلرك هر برینه ممکن اولسه کرك.

اللهك قبلەسنه روضه سعادت‌ده یونەلوب، نبی محترم علیه الصلاة والسلام حضرتلرینك «یارب ان قومی اتخذوا هذا القران مهجوراً» نداسی، مسلمانلرك شو کونگی حاللرندن شکایتی - خسته قلبلرەمزه شفا ویرسه، جان ویرسه ایدی!

«ربنا ظلمنا انفسنا. وان لم تغفرلنا وترحمنا لنکونن من الخاسرین.»
«ربنا وآتنا ما وعدتنا علی رسلك!»

من ز نعره کر شدم، او بی خبر
تیزگوشان زین سمر هستند کر

یوقاری‌ده بر قاچ دفعه یازدم: شریعتك قدسیتنه حرمتنه کوره، اقتصادی مسئلەلرك بویوك اهمیتلرینه کوره، شو کتابمی نشر ایتدم؛ قدرت سوقیله توکل، رغبت شوقیله ایدی. اجتهاد مجلسلرنده بیان منبرینه چیقدم، اجماع حضورنده جسارتله سویلەدم، حل طریقلرینك برینی عرض ایتمك صورتیله ایدی. سوزم، فکرم خطا اولابیلور، لکن نیتم تمام خالصدر، قلبم غرضدن تمام معصومدر.

موضوعك بویوکلگنه اهمیتنه کوره، شو کتابمی رغبتله اهتمامله مطالعه ایتوچیلر بولنور ایسه، محترم افندیلردن رجا ایدرم، تنبیهلرینی ملاحظەلرینی انتقادلرینی یا مکتوب‌ده یا مطبوعات‌ده بلکه بیان ایدرلر.

مطلوب مسئله بلکه حل قیلنور؛ انسانیتك مدنیتك بوتون حاجتلرینه اسلامیتك وفاسی‌ده بلکه ظاهر اولور؛ فقه اسلامدن عاجزلك ذاتی‌ده تمام زائل اولوب، معجزلك شرفی ثابت اولور.

«کتب الله لاغلبن انـا ورسلی.»

این قدر گفتیم، باقی فکر کن.
فکر اگر جامد بود، رو، ذکر کن.

یتیملرمز.

مدنی ملتلر استقلال شرفلرینه ریاست سریرلرینه عزت جنتلرینه ایرشمك آرزوسیله، میلیون میلیون جانلرینی میلیارد میلیاردماللرینی قربان ایتوب، صبر صراطلری اوزرنده جهنم ایچلرینه‌ده کیدوب، مقصد یولنده هر بر آغرلغی تحمل ایدرلر.

لیس بدعاً ان کان هذا سناها — وعلیها تلاحمت امتان
برزت ربة بوجه صبیح — غیر ان البلاء بالویل دانی

(الیاد. هومیروس - نشید ٣)

لکن اعتبار کوزیله نظر ایدر ایسه‌ك، شو کونگی حادثه‌لرك هیچ برنده انسانك اختیاری، تدبیری، سیاستی یوق. حادثه‌لرك هر بری اوفاقلری‌ده بویوکلری‌ده مستور بر قدرتك اراده قاهره‌سیله حادث اولوب، عنایت الاهیه حکمیله حاضرلنمش مقصد جهتنه بوتون انسانیتی سورر.

شو کونگی دهشتلی حرکتلرك هر برنده باشقه‌لرك مقصدلرینه آلت اولمق اوزره بزده البته اشتراك ایتدك. ملتلرك هر بری غنیمتلرینی اوزلرینه تقسیم ایدرلر؛ بزم حصه‌مزه مسکین عائله‌لر، یتیم بالالر قالور. قناعت ایده‌یك، اللهك قسمتی شویله‌در دیه‌یك. مسکین قالمش عائله‌لرمزه یاردم ایتوب، بوتون مالمزی بوتون اجتهادمزی یتیم بالالرمزك تربیه‌لرینه صرف ایده‌یك. غنیمتلرك اك بویوگی عاقبت بزم حصه‌مزه قالمش اولور.

یتیم بالا النده دولت اسلامیه تأسیس قیلندی. یتیم بالالرك تربیه‌سنده اسلامك نجاتی سعادتی عزتی تأمین قیلنور.

ایمان نوری شو خصوص‌ده کوزمزی آچسه، یارار ایدی.

TÜRK TARİH KURUMU KÜTÜPHANESİ